

JUNI 2020

NYE SIKKERHEDSPOLITISKE DYNAMIKKER I ARKTIS

Muligheder og udfordringer for Kongeriget Danmark

Analysen er udarbejdet af

Mikkel Runge Olesen

seniorforsker og projektleder, DIIS

Flemming Splidsboel Hansen

seniorforsker, DIIS

Luke Patey

seniorforsker, DIIS

Steen Kjærgaard

militæranalytiker og centerleder, Center for Arktiske Sikkerhedsstudier, FAK

Camilla Tenna Nørup Sørensen

lektor, Center for Arktiske Sikkerhedsstudier, FAK

Rasmus Leander Nielsen

adjunkt, Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet)

Marc Jacobsen

postdoc, Cambridge University

Cecilie Felicia Stokholm Banke

seniorforsker og enhedsleder, DIIS

DIIS · Dansk Institut for Internationale Studier

Østbanegade 117

2100 København

Tlf: +45 32 69 87 87

E-mail: diis@diis.dk

www.diis.dk

Layout: Lone Ravnkilde

Trykt i Danmark af Eurographic

Alle DIIS publikationer er trykt på Ecolabel og FSC-certificeret papir

ISBN print: 97887-7236-003-4

ISBN pdf: 97887-7236-007-2

DIIS publikationer kan downloades gratis eller bestilles fra www.diis.dk

© København 2020, forfatterne og DIIS

Indhold

Forkortelser	IV
Forord	V
Sammenfatning og anbefalinger	VII
Indledning: Kongeriget og nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis	2
Struktur og forskningsspørgsmål	3
Del 1. De ændrede eksterne rammebetingelser	6
Rusland i Arktis	6
Kina i Arktis	10
USA i Arktis	12
De arktiske institutioner	17
NATO og EU i Arktis	18
NATO	18
EU	20
De små og mellemstore arktiske stater	21
De øvrige nordiske lande	21
Canada i Arktis	22
Opsamling: De ændrede eksterne rammebetingelser	23
Del 2. Kongeriget som aktør i Arktis	28
Danmark	28
Grønland	31
Færøerne	35
Opsamling: Kongeriget som aktør i Arktis	37
Del 3. Kongerigets muligheder og udfordringer samt anbefalinger	42
Noter	45
Appendiks: Kontinentalsokkelproblematikken	50
Litteraturliste	52

FORKORTELSER

Arctic 5	De Arktiske Fem, 'Arctic Five' (USA, Rusland, Canada, Norge og Kongeriget Danmark)
Arctic 6	De Arktiske Seks, 'Arctic Six' (USA, Rusland, Canada, Norge, Kongeriget Danmark og Island)
Arctic 8	De Arktiske Otte, 'Arctic Eight' (USA, Rusland, Canada, Norge, Kongeriget Danmark, Island, Finland og Sverige)
AAU	Aalborg Universitet
ADIZ	Luftforsvarsidentifikationszone (Air Defence Identification Zone)
AEPS	Den Arktiske Miljøstrategi (Arctic Environmental Protection Strategy)
ASFR	Arktiske Sikkerhedsstyrkers Rundbord (Arctic Security Forces Roundtable)
ASW	Anti-ubådskrigsførelse (Anti-submarine warfare)
BNP	Bruttonationalprodukt
BRI	'Belt and Road Initiative'
CETA	Handelsaftale mellem EU og Canada (Comprehensive Economic and Trade Agreement)
CHOD	Forsvarschef (Chief of Defence)
CLCS	FNs Kommission for Kontinentalsoklens Grænse (UN Commission on the Limits of the Continental Shelf)
DIIS	Dansk Institut for Internationale Studier
DoD	Forsvarsministerium (Department of Defence)
EU	Den Europæiske Union
FAK	Forsvarsakademiet
FDI	Direkte udenlandske investeringer (Foreign Direct Investments)
FE	Forsvarets Efterretningstjeneste
FN	De Forenede Nationer
GIUK-gabet	Grønland-Island-Storbritannien-gabet (Greenland-Iceland-United Kingdom gap)
KU	Københavns Universitet
NATO	Den Nordatlantiske Traktatorganisation (North Atlantic Treaty Organisation)
NDAA	De amerikanske forsvarslove (The National Defense Authorization Act)
NORAD	Nordamerikansk Luftforsvarskommando (North American Aerospace Defense Command)
NORDEFCO	Nordisk Forsvarssamarbejde (Nordic Defence Cooperation)
SAO	De arktiske staters repræsentanter i Arktisk Råd (Senior Arctic Officials)

FORORD

I opdrag af 12. december 2019 har Udenrigsministeriet efterspurgt en analyse af de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis samt anbefalinger til Kongerigets håndtering af samme. DIIS har per 6. januar 2020 påtaget sig denne opgave i form af en uafhængig forskningsbaseret analyse, der udmunder i de efterspurgte anbefalinger.

I Udenrigsministeriets opdrag efterspørges følgende:

Kongeriget Danmark som udenrigs- og sikkerhedspolitisk enhedsaktør. Betegnelsen 'Rigsfællesskabet' benyttes, når der er tale om de interne dynamikker mellem de tre rigsd dele Danmark, Grønland og Færøerne.

Rapporten er baseret på eksisterende litteratur og på offentligt tilgængelige dokumenter suppleret af interviews med flere end 50 personer foretaget i Tórshavn, Nuuk og København – praktikere, politikere

Der anmodes om forslag til udarbejdelsen af en dansksproget analyse af de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis med dertilhørende fokus på de muligheder og udfordringer, det stiller Kongeriget over for, herunder med konkrete anbefalinger til Kongeriget ift. udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik. Analysen bør dels analysere og belyse den sikkerhedspolitiske udvikling i Arktis, herunder ift. relevante aktører såsom de arktiske stater, selvstyrende arktiske lande, centrale ikke-arktiske lande, NATO og EU, og dels pege på, hvordan rigsfællesskabet kan forholde sig til dén nye virkelighed gennem konkrete tiltag, såsom fx forfølgelse af nye tillidsskabende foranstaltninger mv.

(uddrag af opdrag fra Udenrigsministeriet)

Fokus for analysen ligger på perioden efter Kongerigets nuværende arktiske strategi fra 2011. Perioden er præget af både intensiveret geostrategisk og geoøkonomisk interesse i Arktis såvel som øgede sikkerhedspolitiske spændinger i og uden for regionen, mellem særligt USA, Rusland og Kina. Rapporten benytter den definition af det arktiske område, som er udviklet i Arctic Human Development Report (AHDR) fra 2004 udgivet i forbindelse med det islandske formandskab af Arktisk Råd 2002-2004.¹ Definitionen bygger på flere faktorer, herunder hvilke områder de pågældende stater selv anser for arktiske. Arktis er her defineret som hele Alaska, de nordlige dele af Canada og Rusland, hele Grønland, Færøerne og Island samt den nordlige del af Norge, Sverige og Finland (se figur 1). Rapporten anvender betegnelsen 'Kongeriget', når der er tale om

og eksperter – i perioden februar 2020 til april 2020. Hertil kommer enkelte yderligere interviews foretaget på individuel basis af rapportens område eksperter. Hovedparten af rapportens empiri er indsamlet i februar og i tidlig marts 2020. Den redaktionelle slutdato for rapporten var 30. april 2020. Betydningen af corona-krisen for de sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis er ikke inkluderet.

Analysen er udarbejdet af en forskergruppe bestående af seniorforsker og projektleder Mikkel Runge Olesen, DIIS; seniorforsker Flemming Splidsboel Hansen, DIIS; seniorforsker Luke Patey, DIIS; militæranalytiker og centerleder Steen Kjærgaard, FAK; lektor Camilla Tenna Nørup Sørensen, FAK; adjunkt Rasmus Leander Nielsen, Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet), postdoc

Marc Jacobsen, Cambridge University samt seniorforsker og enhedsleder Cecilie Felicia Stokholm Banke, DIIS. En følgegruppe bestående af lektor Jon Rahbek-Clemmensen, FAK; lektor Ulrik Pram Gad, AAU; lektor Jens Christian Svabo Justinussen, Færøernes Universitet; seniorforsker Kristian Søby Kristensen, Center for Militære Studier, KU; og seniorforsker Hans Mouritzen, DIIS, har læst og kommenteret på et tidligt udkast til rapportens empiriske dele. Forskergruppen er under arbejdet bistået af studentermedhjælperne Rune Korgaard, Kasper Arabi og Nina Theodora Heuser Vester Andersen.

Forfattergruppen vil gerne sige stor tak til de personer der har stillet deres tid og ekspertise til rådighed i interviews og workshops med forfatterne, samt til alle de personer, i København, Nuuk og Tórshavn, samt til ministerier og myndigheder, der har bistået med logistisk hjælp i forbindelse med udarbejdelsen af analysen.

Forskergruppen, DIIS, 30. april 2020

Figur 1. En definition af Arktis

Kilde: På baggrund af kort af W.K. Dallmann, Norwegian Polar Institute. Young og Einarsson 2004, s. 18.

SAMMENFATNING OG ANBEFALINGER

Rapporten viser, at den nuværende udvikling i Arktis, der er præget af stormagtsrivalisering mellem Rusland, Kina og USA, sætter Kongeriget i en svær situation. Som en lille stat har Kongeriget draget fordel af perioden med sikkerhedspolitisk lavspænding i Arktis. Den sikkerhedspolitiske lavspænding er nu under pres. Det er i Kongerigets interesse at forsøge at værne om de arktiske fora og samarbejdsrelationer, der har gjort lavspændingen muligt. Kongeriget må imidlertid også forholde sig til de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis. Dette skaber behov for ændrede tilgange både i forhold til stormagterne og deres interesser i Arktis og i forhold til samarbejdet i Rigsfællesskabet.

Kongeriget må arbejde på at imødegå bekymrende russisk og kinesisk adfærd i Arktis. Endnu mere presserende for Kongeriget er imidlertid at håndtere de nylige amerikanske reaktioner på russisk og kinesisk adfærd i Arktis og ikke mindst de nye amerikanske krav og forventninger til dansk opgaveløsning i regionen, som følger med. Her bør Kongeriget handle hurtigt og proaktivt søge at holde kontrol med den amerikanske politik i forhold til Grønland og Færøerne. Det er i den forbindelse centralt, at Rigsfællesskabet formår at opretholde en fælles linje overfor stormagterne.

PÅ DENNE BAGGRUND GIVER RAPPORTEN FEM ANBEFALINGER. KONGERIGET BØR:

- 1 søge at fremme dialogen mellem Rusland og de andre arktiske stater sideløbende med Kongerigets og Vestens generelle tilgang til Rusland efter Ukraine krisen
- 2 arbejde på etableringen af et nyt forum, hvori sikkerhedspolitiske spørgsmål kan drøftes blandt arktiske stater
- 3 nøje følge den russiske og kinesiske adfærd i regionen og arbejde proaktivt med amerikanerne om at imødegå deres og Kongerigets bekymringer knyttet hertil
- 4 fortsætte og styrke den nuværende kurs i retning af mere inddragelse og informationsdeling mellem Danmark, Grønland og Færøerne i udenrigs- og sikkerhedspolitiske spørgsmål
- 5 styrke dialogen om at opstille fælles røde linjer internt i Rigsfællesskabet mht. udenlandske investeringer i Arktis og Nordatlanten

INDLEDNING: KONGERIGET OG NYE SIKKERHEDSPOLITISKE DYNAMIKKER I ARKTIS

Den sikkerhedspolitiske situation i Arktis er under forandring. Den primære bagvedliggende drivkraft er klimaforandringerne, som med isens tilbagetrækning medfører nye risici samtidig med, at regionen bliver mere tilgængelig for nye sejlruiter, og der opstår nye muligheder for udvinding af naturressourcer og anden økonomisk aktivitet. Med dette følger, at stormagterne – såvel de arktiske stormagter Rusland og USA som den ikke-arktiske stormagt Kina – tillægger Arktis en stigende geostrategisk og geoøkonomisk betydning. Vilkaerne for militær aktivitet i regionen er tilsvarende under forandring. Det medfører omprioriteringer og tilpasninger i såvel de enkelte stormagters strategier og aktiviteter i regionen som i deres indbyrdes relationer. Stormagtsrivaliseringen i Arktis handler ikke udelukkende om regionens interne forhold og dynamikker. Den handler i lige så høj grad om, hvorvidt og i hvor stort omfang stormagternes generelle rivalisering forplanter sig til Arktis.

Dette kom bl.a. til udtryk i den amerikanske udenrigsminister Mike Pompeos tale umiddelbart inden Arktisk Råds ministermøde i Rovaniemi, Finland, i maj 2019, hvor Ruslands og Kinas opførsel både i og udenfor Arktis blev lagt til grund for USA's nye strategiske prioritering af den arktiske region.² I juni 2019 blev denne nye strategiske prioritering bekræftet i Pentagons opdaterede arktiske strategi, der i modsætning til den forrige fra 2016 fremhævede, at den arktiske region potentielt kan anvendes til at facilitere militære angreb på USA, og at Rusland og Kina er USA's

strategiske konkurrenter, også i Arktis.³ Selvom den militære aktivitet i Arktis fortsat ikke er på niveau med situationen under Den Kolde Krig, pågår en generel militær opbygning og forøget øvelsesaktivitet i regionen, der øger mistilliden samt risikoen for misforståelser og utilsigtede hændelser.⁴ Det arktiske samarbejde, særligt under Arktisk Råd, er kommet under pres.

Ruslands semiofficielle undersøiske flagplantning på den geografiske nordpol i 2007 gav en tidlig forsmag på dette. Situationen blev imidlertid afdrameret og håndteret bl.a. ved udarbejdelsen af Ilulissat-erklæringen, hvori de fem arktiske kyststater i 2008 forpligtede sig på at løse deres territoriale konflikter fredeligt og i overensstemmelse med international lov.⁵ Dette var indledningen på en periode fra 2009-2014, hvor arktisk samarbejde havde særligt gunstige vilkår, og hvor der både blandt forskere og praktikere var stor tilslutning til opfattelsen af den arktiske region som en særlig fredelig region præget af lavspænding. Ifølge denne ide både kunne og burde Arktis holdes uden for de konflikter, som stormagterne måtte have andre steder på kloden. I forskningslitteraturen bliver dette syn på Arktis som et særligt fredeligt område gerne omtalt som 'arktisk ekseptionalisme'.⁶ Kongerigets nuværende arktiske strategi, som stammer fra denne periode (2011), er i høj grad baseret på dette syn. En stærk prioritering i strategien er således at "fastholde Arktis som [en] region præget af fred og samarbejde".⁷ Opfattelsen af en sådan 'arktisk ekseptionalisme' er

imidlertid blevet svækket i takt med, at det har vist sig stadig sværere at holde Arktis fri af de stigende sikkerhedspolitiske spændinger og militære konflikter, som udspiller sig mellem stormagterne uden for regionen. Her står bl.a. Ukraine krisen i 2014 centralt, da den har haft betydelige negative konsekvenser for samarbejdsklimaet mellem Rusland og Vesten generelt, samt besværliggjort dialog og samarbejde i Arktis særligt inden for sikkerhedspolitik. Hertil kommer at kommercielt samarbejde især omkring resourceudvinding er blevet yderst vanskeligt. De vestlige sanktioner overfor Rusland har besværliggjort konkret deltagelse af vestlige firmaer i bl.a. olie- og gasudvindingsprojekter i det russiske Arktis, mens militært samarbejde med Rusland i regi af møder mellem de arktiske forsvarschefer (CHOD) er suspenderet. Endelig har The Arctic Security Forces Roundtable (ASFR) siden 2014 holdt møder uden Rusland.⁸ Hertil kommer den russiske militære opbygning i regionen over det seneste årti. Også fra kinesisk side har man set et større fokus på Arktis de seneste år i form af en skærpet diplomatisk og økonomisk fremfærd i regionen. Den kinesiske offensiv har særligt vist sig i form af voksende kinesisk aktivitet inden for forskning og investeringer i infrastruktur og udvinding af naturressourcer.

Det er imidlertid især USA's reaktion på de seneste udviklinger i den sikkerhedspolitiske situation i Arktis, der gennem de sidste par år (særligt siden maj 2019) har tiltrukket sig opmærksomhed. I perioden efter Den Kolde Krigs afslutning har USA været relativt tilbageholdende i Arktis. Den amerikanske beslutning om at opprioritere den diplomatiske og militære tilstedeværelse i Grønland og mere generelt i Arktis – mest bombastisk i form af Donald Trumps planer om at købe Grønland i august 2019 – er derfor et betydeligt skifte, der også har ført til nye amerikanske krav og forventninger til primært den militære kapacitet, som de vestlige arktiske stater skal kunne byde ind med.⁹ Det er først og fremmest USA's genfundne strategiske prioritering af Arktis, som Danmark og de øvrige mindre arktiske stater vanskeligt kan ignorere.¹⁰

STRUKTUR OG FORSKNINGSSPØRGSMÅL

Med afsæt i opdraget fra Udenrigsministeriet (se forordet) har forskergruppen formuleret tre overordnede forskningsspørgsmål:

- Hvilke nye sikkerhedspolitiske dynamikker er på spil i Arktis i dag, og hvad har de af implikationer for dialog og samarbejde mellem de arktiske stater?
- Hvilke muligheder og udfordringer stiller de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis Kongeriget overfor?
- Hvordan kan Kongeriget bedst forholde sig til den nye sikkerhedspolitiske situation i Arktis?

Første skridt til at besvare disse spørgsmål er en analyse af de ændrede eksterne rammebetingelser, som Kongeriget står overfor. Dette er fokus for rapportens del 1. Kongerigets status som udenrigs- og sikkerhedspolitisk enhedsaktør har de seneste år været kompliceret af, ikke mindst, færøske og grønlandske bestræbelser på at opnå større selvbestemmelse og af aspirationer i store dele af den færøske og den grønlandske befolkning om fremtidig fuld selvstændighed.¹¹ Derfor forudsætter besvarelsen af ovenstående spørgsmål en afdækning af sammenfaldende såvel som modstridende interesser internt i Rigsfællesskabet. Dette er fokus for rapportens del 2. Sikkerhedspolitik forstås i denne sammenhæng relativt bredt for at kunne indfange de mange gråzoner mellem hjemtagne områder, som fx forskning og resourceudvinding på den ene side og sikkerhedspolitik på den anden side.¹² Rapportens del 3 samler trådene og fokuserer på de muligheder og udfordringer, som Kongeriget står overfor, samt præsenterer anbefalinger.

DE ÆNDREDE EKSTERNE RAMMEBETINGELSER

Denne første del af analysen gennemgår Kongerigets eksterne rammebetingelser i Arktis. Stormagterne Ruslands, Kinas og USA's stigende geostrategiske og geoøkonomiske prioritering af regionen er i hovedfokus, men analysen behandler ligeledes de arktiske institutioner samt NATO og EU. Ligeledes inddrages en kort analyse af, hvordan de øvrige mindre arktiske stater anser og håndterer situationen i Arktis i dag.

RUSLAND I ARKTIS

Arktis spiller en væsentlig rolle i den russiske selvforståelse af nation og stat. Regionen har budt på næsten grænseløs territorial ekspansion og på økonomiske muligheder, men den har også stillet de russiske og sovjetiske ledere over for udfordringer, hvis løsning var tegn på fremskridt og succes. Under tvingelsen af det vanskeligt tilgængelige område blev et mål i sig selv. Arktis har derfor, som en russisk forsker formulerer det, "i århundreder spillet en mytologisk rolle i den russiske offentlige bevidsthed".¹³ Det russiske Arktis er stort – i såvel absolutte som relative forhold. Kyststrækningen er på 24.140 km, hvilket svarer til ca. 53 % af den samlede kyststrækning i Det Arktiske Ocean, og befolkningen er på ca. 2,4 mio. eller ca. 40 % af den samlede arktiske befolkning.¹⁴ Regionen indeholder fire af de fem største arktiske byer, herunder Murmansk (ca. 300.000) og Norilsk (ca. 177.000). Dertil kommer, at regionen tegner sig for ca. 11 % af Ruslands bruttonationalprodukt [BNP].¹⁵

Regionen er dog økonomisk udfordret. Den nuværende russiske arktiske strategi, der er godkendt af Ruslands Sikkerhedsråd i december 2019 og underskrevet af Ruslands præsident Vladimir Putin i marts 2020, løber i årene 2020-2035. Strategien fastlægger de overordnede prioriteter, hvorfor en lang række russiske aktører nu er i gang med at formulere og få godkendelse til konkrete projekter.¹⁶ Den administrative forankring er i Ministeriet for udvikling af Fjernøsten og Arktis, som først i februar 2019 fik tilføjet 'Arktis' til sin titel. Bag denne ændring lå et ønske hos den russiske regering om at styrke implementeringen af udviklingstiltag i Arktis og at samtænke initiativer på tværs af de to relativt fattige regioner.¹⁷ Ambitionen er først og fremmest at få vendt en negativ økonomisk og social udvikling i Ruslands nordlige egne.

Programmet for udviklingen af det russiske Arktis i perioden 2020-2035 spænder vidt.¹⁸ Tre russiske prioriteter er af særlig betydning for Kongeriget Danmark – det drejer sig om udviklingen af Nordøstpassagen, om adgang til kontinentalsoklen og om militær oprustning i regionen. Inden der ses nærmere på disse russiske prioriteter, er det værd at nævne, at den russiske regering i december 2019 godkendte landets første plan for klimatilpasning.¹⁹ Planen dækker årene 2020-2022, og den skal ses som et første forsigtigt forsøg på at komme en mere klimabevidst russisk offentlighed i møde. Planen advarer om risikoen for en optøning af permafrosten med store konsekvenser for regionens infrastruktur som fx bygninger,

transportnet og kommunikationslinjer. Samtidig henleder den opmærksomheden på muligheden for at mindske forbruget af energi til opvarmning foruden "en forbedring af issituationen og, som en konsekvens af dette, forholdene for godstransport i de arktiske have, [foruden] en lettere adgang til [Ruslands] kontinental-sokkel i Ishavet".²⁰

Nordøstpasset har været et væsentligt tema i russisk politik i mange år. Forhåbningerne til ruten har været store. Det har været ambitionen dels, at den skal gøre Rusland til et knudepunkt for international maritim transport og cementere landets status som arktisk stormagt, og dels, at den skal bidrage til at løfte lokal-samfundene omkring havnene langs ruten. Den russiske udenrigsdoktrin (2016) gør klart for omverden, at "udnyttelsen af [Nordøstpasset] som en *national* transportvej for Rusland i Arktis foruden udnyttelsen af den til (...) godstransit mellem Europa og Asien er af afgørende betydning for udviklingen af regionen".²¹

Der er en betydelig risiko for, at Ruslands definition af Nordøstpasset som en 'national' handelsvej fører til sikkerhedspolitiske spændinger. Rusland har siden 2019 stillet som krav til udenlandske flådefartøjer, at de skal give et forvarsel på minimum 45 dage inden sejlads i passagen, og at de undervejs skal gøre brug af obligatorisk russisk lods.²² Hvis disse krav ikke bliver efterlevet, vil Rusland forbeholde sig ret til at opbringe eller sågar neutralisere udenlandske fartøjer. Under mødet i Arktisk Råd i Rovaniemi i maj 2019 beskrev USA's udenrigsminister Pompeo de russiske krav som "provokerende handlinger" og som "del af et mønster med en aggressiv russisk fremfærd her i Arktis".²³ I en direkte kommentar til Pompeos udmelding gjorde Ruslands udenrigsminister Sergej Lavrov det igen klart, at "[passagen] er en russisk national transportvej".²⁴ Det er meget sandsynligt, at USA vil insistere på retten til fri sejlads i passagen og derfor udfordre de russiske krav.²⁵

I maj 2018 besluttede Putin at løfte de lidt luftige forhåbninger til Nordøstpasset til konkrete mål, da han beordrede sin regering at sikre en årlig gods-transport via passagen på minimum 80 mio. tons i 2024.²⁶ Der skal dog betydelige ændringer til, hvis dette mål skal nås.²⁷ I december 2019 fremlagde den russiske

regering en plan for "udviklingen af infrastrukturen i [Nordøstpasset] i perioden indtil 2035".²⁸ Planen omfatter bl.a. udbygningen af eksisterende havne og lufthavne, udvikling af flere nye skibstyper (inklusive atomdrevne isbrydere), styrkelse af den understøttende digitale infrastruktur, af miljøovervågningen og af sø-redningskapaciteten.²⁹ En del af infrastrukturen bliver ligeledes udviklet med henblik på militær brug.³⁰ Alle de nævnte planer er omkostningstunge og ambitiøse. Det er sandsynligt, at alle vil blive nedjusteret i implementeringsfasen, især pga. underfinansiering.

Ifølge russiske forskere spiller Ruslands adgang til olie og naturgas i landets eksklusive økonomiske zone i Arktis en central rolle i planerne for at styrke landets halvsløje økonomi.³¹ De mulige reserver i den russiske zone skønnes at udgøre helt op til 48 mia. tønder råolie og 43.000 mia. m³ naturgas eller hhv. ca. 14 % og 40 % af olie- og naturgasreserverne.³² Det er dog endnu ikke økonomisk rentabelt og teknologisk muligt at udvinde det hele.³³ Men tallene tydeliggør Ruslands interesse i at udvinde energi i regionen og i at få adgang til en større del af kontinental-soklen med de reserver, som måtte være der. Allerede i 2001 fremlagde Rusland dokumentation for FN's Havretskommission for et krav om at få ret til 1,2 mio. km² udvidet kontinental-sokkel i den arktiske region. Dokumentationen blev i første omgang afvist som utilstrækkelig, og i 2015 indleverede Rusland derfor en revideret ansøgning, som nu afventer behandling. Det russiske krav er delvis sammenfaldende med Kongerigetets krav.³⁴

I årene 2000-2020 har det russiske forsvar overordnet set fået tilført betydelige midler og har gennemgået en omfattende modernisering af sine kapaciteter. Denne udvikling har også sat sit præg på det russiske Arktis, som har været højt prioriteret. Via et dekret fra Putin blev Nordflåden i 2014 udskilt fra det vestlige militærdistrikt og inkorporeret som 'Nord' i den fælles strategiske kommando med samme status som de øvrige distrikter.³⁵ På samme tid blev en ny arktisk kommando med basis i Nordflåden etableret, og den leder og koordinerer nu den militære indsats i stort set hele det arktiske område. Denne udvikling skal bl.a. ses i sammenhæng med det mere konfliktfyldte forhold mellem Rusland og Vesten efter Ruslands annektering af Krim i 2014 og Ukraine-krisens start samme år.

Eksempelvis forklarer en forsker i en af Ruslands førende militære aviser, at "efter Krims tilbagevenden til Rusland begyndte den anden kolde krig faktisk", og han forklarer derefter, hvorledes presset fra Vesten har tvunget Rusland til at omstille og fokusere sine militære kapaciteter i Arktis også.³⁶ Året 2014 repræsenterer på denne måde et markant skifte i Ruslands militære strategi for Arktis.

Rygraden i den arktiske kommando er Nordflåden. I tilgift til de traditionelle sømilitære kapaciteter råder flåden bl.a. også over betydelige flykapaciteter og land- og søbaserede missilforsvarssystemer, ifølge de russiske myndigheder for at afskrække fly- og missilangreb fra nordlig retning. Disse kapaciteter er fordelt på et efterhånden forholdsvis tætforbundet net af baser, som strækker sig langs hele kysten i det russiske Arktis.³⁷ I Vesten er det især udbygningen af basen Nagurskoje på Franz Josefs Land, som har vakt opsigt. Ifølge Forsvarets Efterretningstjeneste (FE) startede Rusland opbygningen af Nagurskoje-landingsbanen i 2017. Denne vil, når opbygningen er færdig, kunne anvendes til selv de største transport-, bombe- og antiubådsfly.³⁸ FE vurderer, at Rusland med basen vil flytte sit forsvar langt ud i Det Arktiske Ocean, og at russiske fly vil kunne nå fx Thulebasen (Pituffik) fra Nagurskoje.³⁹

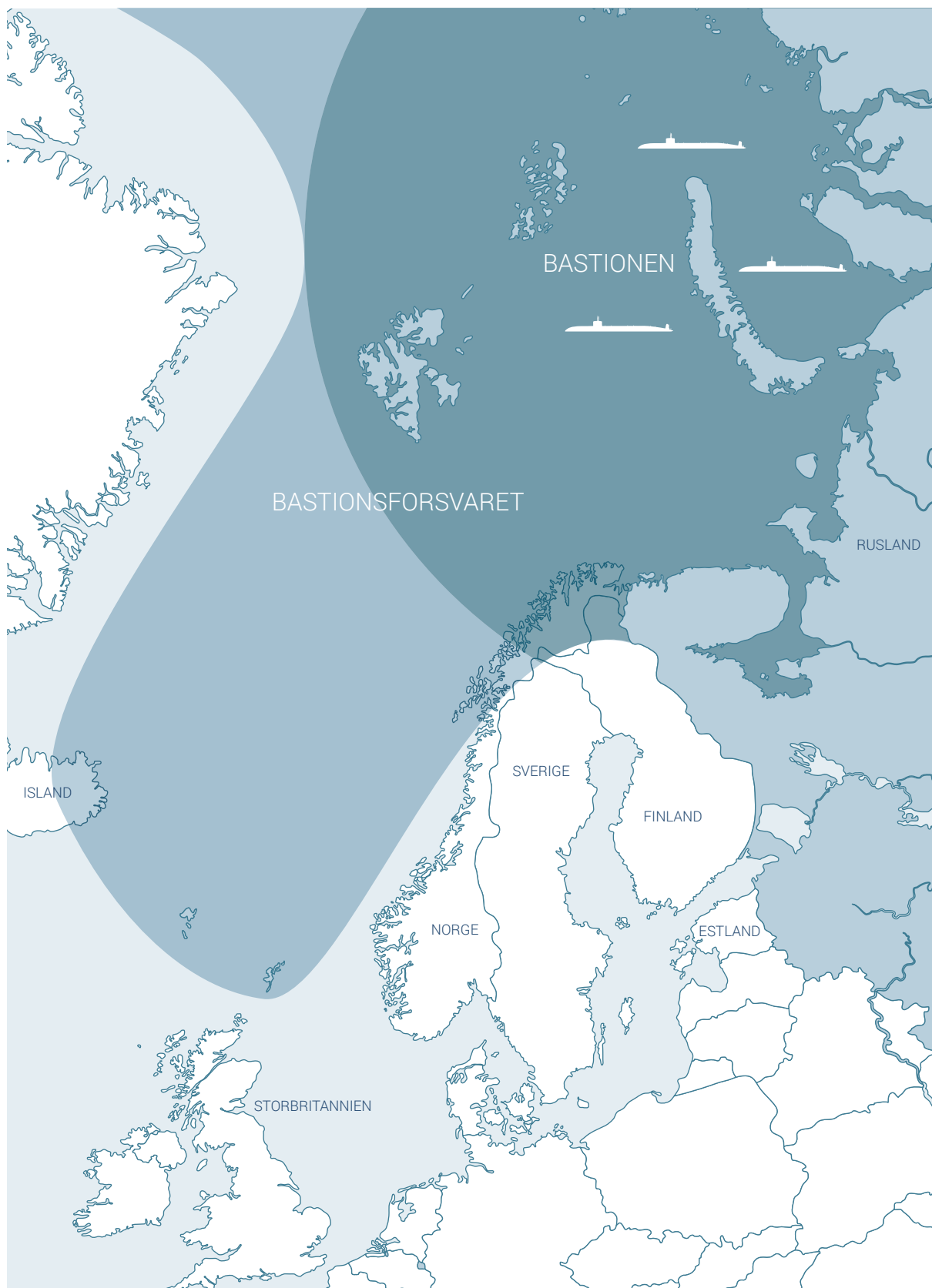
Det russiske forsvar i Arktis har grundlæggende to opgaver. Den første opgave er at yde beskyttelse til regionen. Det kan fx dreje sig om afvisning af udenlandske flådefartøjer og fly eller beskyttelse af naturressourcer og kritisk infrastruktur, herunder faciliteter til eksport af olie og naturgas. Den anden opgave er at yde strategisk beskyttelse til Rusland som helhed. I denne opgaveløsning indgår mest dramatisk Nordflådens atomslagstyrke – 2/3 af den russiske flådes samlede atomslagstyrke – men det kan tillige dreje sig om fx sikring af russiske fragtskibe langs internationale handelsruter eller blokade for udenlandske flådefartøjer i Atlanterhavet, fx i det såkaldte 'Greenland-Iceland-United Kingdom-gap' (GIUK-gabet), der betegner farvandet nord og syd om Island.⁴⁰ Den russiske strategi benævnes undertiden 'bastionsforsvaret' og inkluderer forsvarsplaner, der inddrager dele af de nordiske landes territorier (se figur 2).

Ruslands sømilitære forordning (2017) beskriver en fremtidig udvikling, hvor ledende stater vil kæmpe om kontrol over de store fragtruter og adgang til naturressourcer. Dokumentet forudsiger, at Rusland i de kommende år vil blive konfronteret med såvel eksisterende som nye trusler pga. "bestræbelserne hos en række stater, først og fremmest USA og dets allierede, på at dominere verdenshavene, herunder i Arktis".⁴¹ Tilsvarende taler udenrigsdoktrinen om "skærpede modsætninger i forbindelse med (...) en forstærket kamp om ressourcer, adgang til markeder og kontrol over transportveje", mens sikkerhedsdoktrinen (2015) advarer om, at denne proces især vil knytte an til "udvindingen af ressourcer i verdenshavene og Arktis".⁴² Der er i disse beskrivelser eksempler på begge de nævnte opgaver for det russiske forsvar i Arktis.

I forbindelse med den intensiverede kapacitetsopbygning gennemfører det russiske forsvar stadig større og skarpere øvelser i det arktiske område. Øvelserne er meget forskellige og spænder fra redning over forsvar af det russiske Arktis til projicering af militær magt på global skala. Især sidstnævnte tiltrækker sig opmærksomhed, når Nordflåden demonstrerer sine ubådskapaciteter. Russiske medier rapporterer åbent om øvelser i det arktiske område, hvor ubåde jager hinanden, og hvor missiler affyres.⁴³ Disse øvelser finder bl.a. sted ved GIUK-gabet.

På mødet i Arktisk Råd i Rovaniemi i maj 2019 understregede Lavrov, at "der er intet grundlag for konflikter og forsøg på at bringe militære metoder ind i løsningen af hvilke som helst spørgsmål, som måtte opstå her".⁴⁴ Ruslands militære udvikling i regionen – herunder deployering og øvelsesmønster – giver dog anledning til uro blandt de øvrige arktiske stater og sår berettiget tvivl om Ruslands fredelige hensigter i regionen. Det skal dog samtidig erindres, at der er et stærkt element af symbolik i udviklingen. Den dominerende politiske fortælling i Rusland insisterer på en næsten akut trussel fra Vesten – især fra USA – og det er vanskeligt for det nuværende styre at opretholde denne fortælling uden tilhørende handling, herunder et aktivt og meget synligt 'forsvar' af det tidligere militært nedprioriterede Arktis.

Figur 2. Det russiske bastionforsvar

Kilde: Ekspertgruppen for forsvaret av Norge 2015

Russiske politikere og forskere knytter gerne den brede fortælling om Vestens trussel mod Rusland til Vestens specifikke – og igen især USA's – politik i Arktis.⁴⁵ Udviklingen i USA's strategiske tilgang til Arktis er blevet mødt med udbredt kritik i Rusland. Eksempelvis hævdede talskvinden for Ruslands udenrigsministerium i juni 2019, at det var "USA's hensigt at udfordre Rusland i Arktis", og at det vidnede om en forandret amerikansk tilgang til regionen, hvor "den dominerende linje er en transformation af regionen til en arena for militære handlinger og en eskalation af spændingsniveauet".⁴⁶

Ruslands politik i Arktis indeholder et betydeligt konflikt-potentiale. Såvel Nordøstpassagen som kontinental-soklen rummer følsomme spørgsmål om suverænitets og indtægter til forholdsvis fattige lokalområder og til en halvtom russisk statskasse. Samtidig er Arktis fuld af symbolik for det russiske folk. Det er deres velkendte baghave, som de tidligere har haft lidt for sig selv, men nu blander andre aktører sig med andre interesser. Samtidig er det vigtigt at tilføje, at Rusland også fortsat understreger nødvendigheden af arktisk dialog og samarbejde. Sikkerhedsdoktrinen taler om "den særlige betydning af udviklingen af et ligeværdigt og gensidigt fordelagtigt samarbejde i Arktis", mens udenrigs-doktrinen insisterer på, at "Rusland fører en linje rettet mod bevarelse af fred, stabilitet og et konstruktivt internationalt samarbejde i Arktis".⁴⁷ Russiske politikere peger på Arktisk Råd som den mest oplagte platform for disse bestræbelser. Det er holdningen, at rådet meget gerne må udvikle en bredere dagsorden, herunder sågar med militære emner, men også at organisationen skal forblive et forum for de arktiske stater.⁴⁸ Set fra Rusland skal der ikke tildeles pladser i rådet til ikke-arktiske stater som fx Kina, men i stedet bør de arktiske stater gøre fælles front for at forsvare forrang for deres interesser i Arktis (se faktaboks 1).⁴⁹

KINA I ARKTIS

Kina er den eneste af de her behandlede stormagter uden arktisk territorium, og derfor gør Kina en del ud af at legitimere sine interesser og tilstedeværelse i regionen. Samtidig taler Kina imod opfattelsen af Arktis som en særlig region, hvor kun arktiske stater har rettigheder. Beijing søger at italesætte Kina som en "nær-Arktis-stat" og en "vigtig interessent i arktiske anliggender" med ret til udvinding af ressourcer, adgang til søruter og med et selverklæret ansvar for at "vare-tage sikkerheden og stabiliteten" i regionen.⁵⁰ Andre ikke-arktiske stater som fx Frankrig og Storbritannien forsøger på lignende vis at legitimere deres arktiske engagement.⁵¹ Kina er imidlertid en stormagt, og udgør verdens næststørste økonomi med et omfattende diplomatisk korps og et magtfuldt militær. Derfor er Kinas kapacitet til at fremme en sådan dagsorden i en liga for sig og kan mere direkte udfordre de etablerede arktiske stormagter USA og Rusland samt de arktiske institutioner. USA har allerede reageret imod denne nye udvikling (se USA-afsnittet), mens det russisk-kinesiske forhold i Arktis er præget af samarbejde dog med underliggende spændinger (se faktaboks 1).

Faktaboks 1.

KINESISK-RUSSISK SAMARBEJDE I ARKTIS⁵²

Vestens Ukrainerelaterede sanktioner over for Rusland har styrket Putin-regeringens "Pivoting to Asia"-initiativ, der oprindeligt blev lanceret i 2013. Investeringerne er især kommet fra Kina, bl.a. til storstilede naturgas-projekter på Yamal-halvøen i Sibirien. Det har videre ført til kinesiske investeringer i udbygning af områdets infrastruktur. Nordøstpassagen er således efterhånden helt inkorporeret i Beijings "polare silkevej". På trods af den russisk-kinesiske tilnærmelse i Arktis, eksisterer der dog fortsat en generel uvilje i Moskva imod at lukke Kina ind i Arktis. Rusland har generelt også vanskeligt ved at acceptere, at Kina i økonomiske termer er Rusland langt overlegen, samt også teknologisk og militært begynder at overhale Rusland. Beijing har imidlertid været dygtig til at forsikre og berolige Moskva og respektere russiske nationale interesser og Ruslands behov for – særligt i en indenrigspolitisk kontekst – at fremstå som en stormagt.

Den mere offensive og selvsikre kinesiske linje, som lægges frem i det første officielle kinesiske strategiske dokument om Arktis fra januar 2018, er en nyere udvikling. For et årti siden udviste Kina kun en beskedent interesse i regionen med fokus mere snævert på forskningsinteresser, mens kommercielle og strategiske, inkl. militære, interesser blev nedtonet.⁵³ Dette har imidlertid ændret sig, og Beijing står i højere grad ved, at landet har en bredere palet af interesser i regionen. Dette gælder bl.a. den såkaldte 'polare silkevej' – dvs. de arktiske søruter – som siden sommeren 2017 har indgået i præsident Xi Jinpings store geøkonomiske og geostrategiske satsning om at forbinde Europa og Asien tættere med Kina som krumtap, det såkaldte 'Belt and Road Initiative' fra 2013 (BRI).⁵⁴

Forskning har længe udgjort en kerne i Kinas arktiske interesser og aktiviteter.⁵⁵ Den kinesiske forskning i Arktis har særligt fokus på, hvordan klimaforandringer og stigende temperaturer i Arktis påvirker Kina og landets kystlinje.⁵⁶ Siden 1999 har Kinas isbryder *Xue Long*, Snedragen, foretaget regelmæssige ekspeditioner til Arktis.⁵⁷ I 2004 etablerede Kina i lighed med en række andre lande en forskningsstation på Svalbard.⁵⁸ Kinas forskningsmæssige tilstedeværelse i Arktis er vokset i løbet af de seneste år. I 2016 etablerede Kina en jordbaseret satellitstation i den svenske by Kiruna.⁵⁹ To år senere åbnede Kina et fælles forskningscenter og observatorium i Island til støtte for forskning vedrørende nordlys, atmosfæren, gletsjere og fjernmåling.⁶⁰ Kinas anden isbryder, *Xue Long II*, Snedragen II, der er bygget i samarbejde med den finske skibsbygger *Aker Arctic*, blev lanceret i 2019, og landet er i gang med at udvikle en ny tung isbryder og er ivrig efter at konstruere en atomdrevet isbryder i samarbejde med Rusland.⁶¹

Kommercielle interesser, særligt hvad angår arktiske naturressourcer, udgør en anden vigtig drivkraft for Kina i Arktis. Med sin hidtil mest omfattende investering har Kinas største olieselskab, det stats-ejede China National Petroleum Corporation, og Kinas Silkevejsfond opnået en andel i naturgasprojekterne på Yamal-halvøen i Sibirien.⁶² Hertil kommer kinesiske mineinteresser i Arktis, der bl.a. har fokus på jernmalm, kobber, nikkel, zink og sjældne jordarter, som er vigtige for produktionen af en bred vifte af højteknologiske

produkter. Kina anser udvindingen og raffineringen af sjældne jordarter i Kina for at være en strategisk industri og har begrænset de udenlandske investeringer, mens kinesiske selskaber samtidigt opfordres til at øge deres investeringer i udlandet.⁶³

Kinesiske statsejede selskaber – særligt inden for shipping og konstruktionsbranchen, som China Communications Construction Company (CCCC) – forsøger ligeledes at engagere sig mere i den infrastrukturelle udvikling i Arktis, hvor også arktiske stater såvel som eksempelvis Grønland, aktivt opsøger kinesiske selskaber og søger at tiltrække kinesiske investeringer.⁶⁴ Fiskeri er et andet stort emne for Kina i Arktis. Norge, Grønland, Færøerne og andre ser Kina som et nyt stort marked for eksport af fisk og skaldyr. Kina overgik for nyligt Japan som den tredjestørste globale fiske- og skaldyrsimportør efter EU og USA.

Kina fastholder, at landet er opsat på at overholde den internationale lovgivning, der er gældende for Arktis, så som FN's Havretskonvention.⁶⁵ Der er forskellige fortolkninger af den internationale lovgivning, og visse kinesiske forskere forsøger forsigtigt at præge udviklinger i regionen ved at fremme fortolkninger, som bedst tilgodeser Kinas interesser.⁶⁶ Det gælder ikke mindst i forhold til, hvorvidt de arktiske stater har ret til udvidet kontinentalsokkel under Det Arktiske Ocean, hvilket vil betyde, at ikke-arktiske stater som Kina ikke vil få lige adgang til området og dets uudnyttede ressourcer.⁶⁷ Der er ligeledes adskillige kinesiske forskere, der argumenterer for, at Kina på linje med USA har interesse i at sikre henholdsvis Nordvestpassagens og Nordøstplassagens status som internationale stræder i strid med Canada og Rusland, der ser stræderne som deres territoriale farvande.⁶⁸ Det er imidlertid ikke fortolkninger eller synspunkter, som Beijing åbent presser på for i interaktionen med de arktiske stater eller i arktiske institutioner og fora. Det kan hænge sammen med, at det i givet fald ville svække Kinas position i forhold til eksempelvis strædet mellem øen Hainan og det kinesiske fastland.⁶⁹ Det er velkendt, at stormagter – og særligt såkaldte opstigende stormagter – ofte vil søge at præge fortolkninger af eksisterende international lov og ret samt normer og praksisser i det internationale system, så de bedre afspejler og tilgodeser deres interesser.⁷⁰ Det må

således forventes, at Beijing i de kommende år mere proaktivt vil søge at præge internationale institutionelle og juridiske rammer i Arktis.⁷¹

Overlappene mellem Kinas forskningsmæssige, kommercielle, strategiske og militære interesser ses ikke mindst i forhold til de kinesiske forsknings-ekspeditioner i Det Arktiske Ocean, der bl.a. har til formål at kortlægge den arktiske havbund og akustik. Ekspeditionerne har reel forskningsmæssig interesse, men giver også vigtige informationer, der kan forberede en fremtidig kinesisk flåde- og ubådsaktivitet i området.⁷² Kinas jordbaserede satellitstationer aktiverer samme 'dual use'-problematik. Satellitstationer indgår i det kinesiske navigationssystem BeiDou, som er Kinas svar på USA's GPS-system og Europas Galileo-system, og ligesom USA's militær bruger GPS, vil Kinas militær bruge BeiDou til fx overvågning og advarselssystemer samt til målretning af våbensystemer.⁷³

I takt med, at aktiviteter relateret til shipping og ressourceudvinding øges, og de infrastrukturelle forhold i Arktis forbedres, bliver regionen også vigtigere for Kina i strategisk øjemed. Via forsyninger af olie og gas fra det russiske Arktis kan Kina gradvist differentiere og mindske sin afhængighed af energileverancer fra Den Persiske Golf. Samtidig kan en fremtidig kommerciel brug af de arktiske søruter mindske Kinas afhængighed af at transportere kritiske leverancer, herunder energi, via strategiske sårbare stræder som Malaccastrædet og Suezkanalen. Begge er præget af ustabilitet i de omkringliggende lande, pirateri samt en fortsat dominans af den amerikanske flåde.

Kinas militære interesser i Arktis er ikke nævnt udtrykkeligt i den officielle kommunikation, som også primært er målrettet et udenlandsk publikum.⁷⁴ Dele af forskningslitteraturen fremhæver militære perspektiver i forhold til Arktis som vigtige drivkræfter for Kinas voksende engagement i regionen.⁷⁵ Andre forskere afviser imidlertid denne tilgang som 'alarmistisk'.⁷⁶ Ikke desto mindre kan det på baggrund af Kinas massive militære modernisering i løbet af det seneste årti, sammen med landets bestræbelser på at få en global militær tilstedeværelse og opnå militær styrke i verdensklasse i midten af det 21. århundrede, forventes at Kina i fremtiden vil øge sin strategiske og militære interesser og aktiviteter i Arktis. Dette

fremhæves som nævnt ovenfor også i FE's Risiko-vurdering fra 2019, hvori det, også med klar henvisning til 'dual use'-problematikken, fremgår: "Området (Arktis) har indtil for få år siden sandsynligvis ikke været højt prioriteret af det kinesiske militær. Dette er ved at ændre sig, og Kinas militær søger nu at styrke sin viden om Arktis. Det er sandsynligt, at en del af Kinas opbygning af viden om Arktis og kapacitet til at operere i Arktis vil foregå i samarbejde mellem civile og militære aktører."⁷⁷

Kina er først og fremmest optaget af den sikkerhedspolitiske dynamik i Østasien, hvor Taiwan Strædet, det Østkinesiske Hav og det Sydkinesiske Hav har første-prioritet. Beijing har derfor allerede investeret massivt i moderne ubåde og krigsskibe for at udfordre den amerikanske flådes dominans i Østasien.⁷⁸ En arktisk militær tilstedeværelse kan imidlertid også forbedre Kinas muligheder for at imødegå USA's militær i Østasien.⁷⁹ Kinesiske nukleare ubåde vil således ikke skulle sejle særligt langt mod vest i Det Arktiske Ocean, før deres missiler vil kunne nå ikke alene USA, men også Rusland og Europa.⁸⁰ Det kan dermed ikke afvises, at Kinas militære tilstedeværelse i Arktis vil vokse i de kommende år.⁸¹

USA I ARKTIS

USA's interesser i Arktis falder helt overordnet i tre dele: hensynet til staten Alaska, Arktis i klimaperspektiv og endelig den overordnede geostrategiske værdi af Arktis for USA. Historisk har vægtningen mellem disse tre fluktueret, og særligt de seneste 1-2 år er fokus for alvor sat på geostrategien. USA har ofte i litteraturen været omtalt som den tøvende arktiske stat.⁸² Det var eksempelvis først i 2011, at USA, med daværende udenrigsminister Hillary Clinton, for første gang deltog i Arktisk Råds to-årige ministermøde på minister-niveau. Og selvom Obama-administrationen gradvist øgede fokus på Arktis, var det primært klima, fiskeri og søredning samt fastholdelse af lavspænding og samarbejde, der stod på dagsordenen. Kimen til Trump-administrationens geostrategiske tilgang til Arktis spores i såvel USA's overordnede nationale sikkerhedsstrategi fra 2017 som i USA's nationale forsvarsstrategi fra 2018. Disse indeholder således et klart fokus på stormagtsrivalisering med Rusland og Kina som USA's primære modstandere.⁸³ Dette

gentages i den amerikanske kystvagts strategi fra november 2018, som i relation til Arktis påpeger, at regionen gradvist tiltrak mere opmærksomhed fra de to rivaliserende stater.⁸⁴

Ikke desto mindre tog udviklingen i den amerikanske geostrategiske tilgang til Arktis for alvor fart med USA's udenrigsminister Pompeos tale umiddelbart inden det Arktiske Råds ministermøde i Rovaniemi, Finland, i maj 2019. Med Pompeos ord ser USA i dag Arktis som "en region karakteriseret af magtpolitik og konkurrence".⁸⁵ I juni 2019 udkom en opdatering af Pentagons arktiske strategi. Mens strategien ganske vist indeholder en henvisning til USA's fortsatte ønske om en arktisk region præget af samarbejde, fokuserer den på, at sikkerhedssituationen i Arktis, set fra Washington, er under forværring. Som det fremgår af strategien, udgør Arktis en "potentiel vektor for angreb på både [det amerikanske] hjemland samt på USA's evne til at projektere magt".⁸⁶ Sammenlignes Pentagons strategi fra 2019 med den tidligere strategi fra 2016, står det klart, at fokus og tonen er skiftet på en række fundamentale områder. Hvor den gamle strategi

fremhæver klima og lavspænding, er fokus nu i langt højere grad på Arktis i et geostrategisk perspektiv, herunder på den overordnede stormagtsrivalisering med Kina og Rusland og i forlængelser heraf på USA's nationale sikkerhed og sikring af USA's militære interesser i regionen (se figur 3).

Dette skifte er formodentlig kommet for at blive. Selvom de demokratiske vælgere gennemsnitligt er en smule mindre kritiske overfor Kina end de republikanske, så er flertallet selv blandt demokratiske vælgere ikke desto mindre kritisk overfor Kina.⁸⁷ Den demokratiske præsidentkandidat Joe Biden har udtalt sig relativt utvetydigt om en fast linje overfor Rusland og Kina⁸⁸ og bebudet en imødegåelse af russisk militarisering af Arktis.⁸⁹ Omend Biden generelt har lagt op til en ændring i udenrigs- og sikkerhedspolitikken i retning af større inddragelse af USA's allierede,⁹⁰ er der ikke umiddelbart noget, der tyder på, at en ny administration skulle gøre nævneværdigt op med Trump-administrationens geostrategiske tilgang til Rusland og Kina i Arktis.

Figur 3. Sammenligning af Pentagon's Arktis-strategier fra 2016 og 2019

	2016 DOD STRATEGY	2019 DOD STRATEGY
Rusland	Bekymring over russisk adfærd udenfor Arktis, men ser få tegn på russisk aggression i Arktis.	Bekymring over Rusland som en udfordring i Arktis og som en mulig trussel imod selve USA.
Kina	Intet fokus.	Bekymring over Kina som en udfordring i Arktis og som en mulig trussel imod selve USA.
Konfliktpotentiale	Arktis er stadig generelt præget af samarbejde.	Det umiddelbare konfliktpotentiale er stadigt lavt, men sikkerhedssituationen er under forværring.
Alvorligste udfordring	Uenigheder om Nordøst- og Nordvestpassagen. På langt sigt desuden at den øgede økonomiske og strategiske betydning af regionen kan lede til konflikt.	Arktis som potential vektor for angreb på selve USA.
Overordnede strategiske mål	At imødegå usikkerhed med rod i regionens stigende geostrategiske betydning.	At styre den militære aktivitet i regionen for at undgå konflikt samt at opbygge tilstrækkelige kapabiliteter til at afskrække strategiske konkurrenter fra at true amerikanske interesser.

Som det fremgår af figur 2, begrundes den ændrede amerikanske tilgang til Arktis igennem de seneste år især med Ruslands og Kinas ageren i og udenfor Arktis. Mht. Rusland henvises til den øgede russiske militære aktivitet i regionen, hvor særligt tre forhold bevirker, at USA anser dette som potentielt revisionistisk og dermed som en trussel. For det første de nye meget nordlige russiske militære installationer, fx Nargurskoya-basen, hvorfra amerikanske militære installationer, bl.a. Thulebasen, kan rammes.⁹¹ For det andet Ruslands insisteren på Nordøstpassagen som russisk territorialfarvand.⁹² Og for det tredje, at russiske flådeenheder, særligt ubåde, søger transit gennem GIUK-gabet for dermed at operere i Nordatlanten.⁹³ Samtidig anerkender USA dog også, at Rusland har legitime interesser i Arktis.⁹⁴ USA's bekymring for Rusland i Arktis handler dog ikke kun om regionale dynamikker, men kædes i høj grad sammen med en generel forværring i USA's relation til Rusland og stor amerikansk mistro særligt foranlediget af russisk adfærd i Ukraine – når Rusland kan se stort på folkeretten i Ukraine, hvad skulle så forhindre dem i at se stort på folkeretten i Arktis, lyder et af argumenterne.⁹⁵

Det er imidlertid Kina, som Washington opfatter som den primære udfordring på den lange bane både i Arktis og på global skala.⁹⁶ Ligesom det er tilfældet med Rusland, handler den amerikanske bekymring for Kina i Arktis i lige så høj grad om den overordnede amerikansk-kinesiske stormagtsrivalisering som om specifikke arktiske forhold. Arktis er derfor en region blandt flere, hvor stormagtsrivaliseringen mellem USA og Kina udspiller sig i disse år og fastlægger de overordnede rammer for økonomiske, politiske/diplomatiske og militære udviklinger i regionen. USA's erfaringer med Kina andre steder i verden spiller ind på deres syn på Kina i Arktis. Således advares der fra amerikansk hold om, at Kina følger en taktik i Det Arktiske Ocean lignende den, der er bag den gradvise opbygning af kinesisk militær tilstedeværelse i det Sydkinesiske Hav.⁹⁷ I den seneste analyse af det kinesiske militær fra Pentagon advares ydermere om en fremtidig tilstedeværelse af kinesiske atombevæbnende ubåde i Det Arktiske Ocean.⁹⁸

USA er derudover særligt bekymret for den kinesiske interesse for Island og Grønland, som i amerikansk optik anses for mest sårbare overfor kinesisk påvirkning. Helt konkret går bekymringen især på, at de små arktiske nationer relativt hurtigt kan komme i et økonomisk afhængighedsforhold til Kina, særligt som følge af kinesiske lån.⁹⁹ Hertil kommer, at kinesiske forskningsmæssige aktiviteter rummer potentiale for militær anvendelse, dvs. 'dual use'-problematikken.¹⁰⁰ Den amerikanske arktiske strategi har derfor et stærkt fokus på at begrænse Kinas tilstedeværelse og indflydelse i regionen. Hvor Washington således anerkender Ruslands status som en arktisk aktør, afviser USA i utvetydige vendinger at anerkende Kina som en 'nær-arktisk stat'.¹⁰¹

Hvad angår nye konkrete amerikanske tiltag i Arktis, giver Pentagons opdaterede strategi kun en begrænset indsigt i, hvordan USA planlægger at imødegå de identificerede trusler og risici – det er generiske fraseringer om fx at "understøtte elastisk infrastruktur", "raffinering af arktisk viden" og "muliggøre domænebevidsthed", der er medtaget.¹⁰² I modsætning hertil er de amerikanske forsvarslove (NDAA) mere operationelt orienterede, og siden 2014 er Arktis' aftryk heri øget, og lovene angiver en række konkrete amerikanske tiltag i regionen (se faktaboks 2).

I februar 2019 lancerede USA og Island en såkaldt 'Iceland Economic Dialogue' med det formål at lette adgangen til amerikansk handelssamarbejde og investeringer.¹⁰³ I den sammenhæng er lov 1260E fra den nye 2020 forsvarslov interessant, idet den afkræver en vurdering af mulighederne for at etablere en arktisk udviklingsbank, formodentligt for bredere i regionen at kunne tilbyde et alternativ til kinesiske investeringer og lån. I april 2020 annoncerede den amerikanske ambassadør Carla Sands, at USA var klar til at finansiere en hjælpepakke på ca. 83 millioner kr. til Grønland.¹⁰⁴

Endelig er en række amerikanske forsvarspolitiske initiativer blevet iværksat. Således lykkedes det endeligt i februar 2019 for den amerikanske kystvagt at få bevilliget penge til nye amerikanske isbrydere.¹⁰⁵ Hertil kommer udviklingen af NORAD-samarbejdet med Canada vedrørende overvågning af det nordamerikanske landområde. USA har ydermere styrket sin rolle i det

transatlantiske arktiske samarbejde, hvilket bl.a. er kommet til udtryk gennem den amerikanske udstationering af marinesoldater i Trøndelag i Norge på rotationsbasis samt opmagasineret materiel.¹⁰⁶ USA har ligeledes genaktiveret tre-nationssamarbejdet med Norge og Storbritannien med maritime patruljeflyoperationer, bl.a. fra den genaktiverede flybase på Keflavik-lufthavnen på Island, og senest er der rapporteret om amerikansk interesse for at operere militært fra den norske flybase på den nordlige øgruppe Jan Mayen.¹⁰⁷ I forbindelse med NATO Trident Juncture-øvelsen i 2018 trænedes USA's flåde for første gang i over 25 år at operere en hangarskibsgruppe nord for polarcirklen.¹⁰⁸

Faktaboks 2.

NYLIGE AMERIKANSKE FORSVARSLOVE AF RELEVANS FOR ARKTIS ¹⁰⁹

Mellem 2014 og 2019 har der været 12 arktiske dellove, hvoraf fem har været direkte relateret til national sikkerhed. For eksempel krævede loven fra 2018 øget flådekapacitet i Arktis, herunder en eller flere arktiske maritime dybvandshavne, mens loven fra 2019 afkrævede Pentagon en arktisk strategi. NDAA 2020 fra 20. december 2019 indeholder fire arktiske dellove, og tre af disse er særligt interessante i denne rapports sammenhæng. **Lov 1706** konkretiserer kravet om en arktisk havn fra 2018. **Lov 1238** afkræver Pentagon i samråd med State Departement og efterretnings-tjenesterne en rapport om Ruslands og Kinas militære aktiviteter og intentioner, herunder en vurdering af truslen de udgør for amerikanske interesser i Arktis. **Lov 1260E** anerkender Kinas voksende indflydelse i Arktis, og bestiller en uafhængig rapport om kinesiske direkte investeringer (FDI) i den arktiske region.

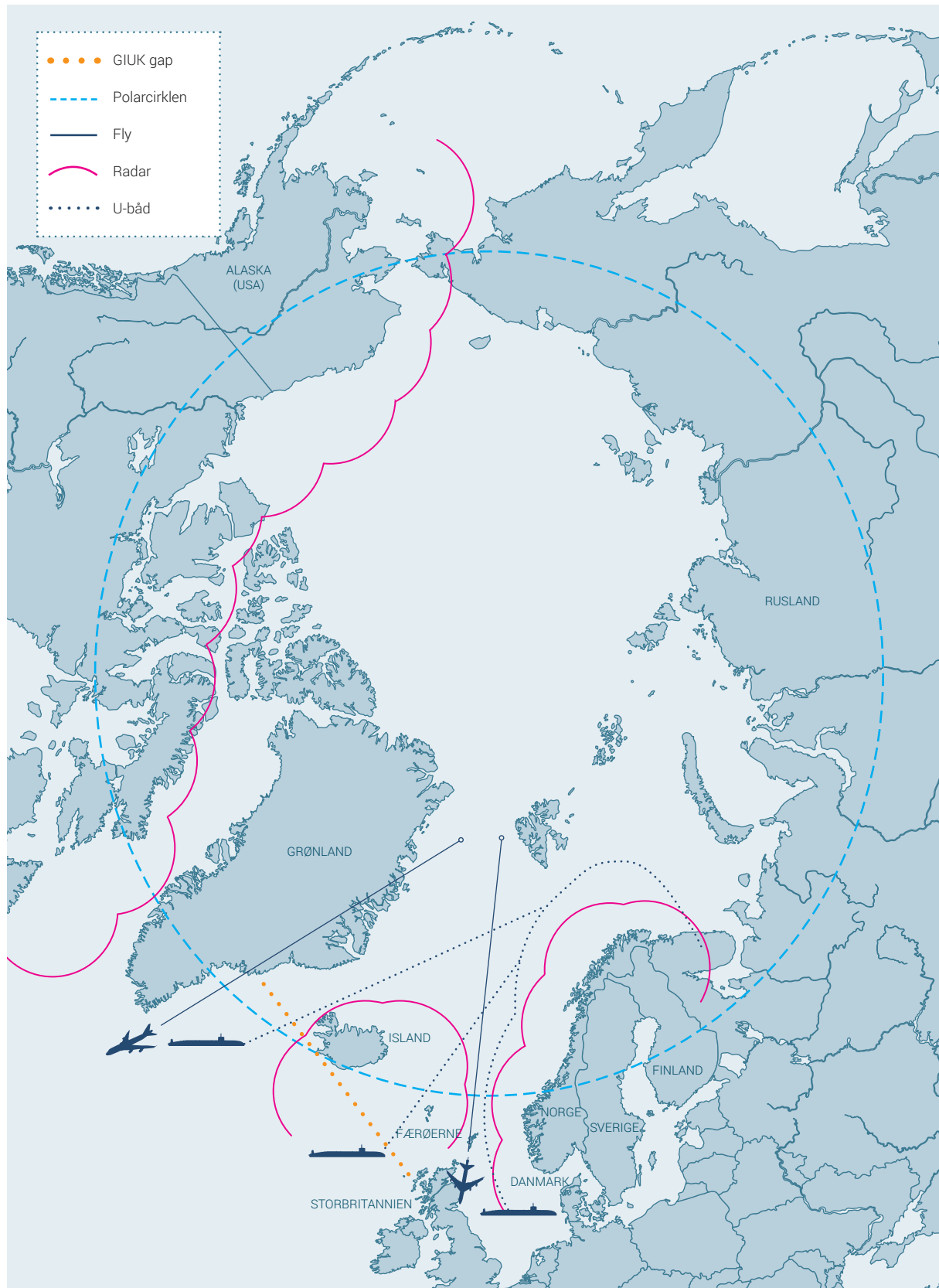
Det mest markante militære udtryk for USA's kursændring er imidlertid (gen)oprettelsen af en flådestyrke – Second Fleet (den anden flåde) – for Nordatlanten med et geografisk ansvarsområde fra det nordøstlige USA og til Nordpolen.¹¹⁰ Second Fleets arbejdsopgaver inkluderer at skabe et maritimt- og luftmilitært situationsbillede samt at detektere og bekæmpe fremmede flådestyrker og andre militære mål og dermed bidrage til forsvaret af det amerikanske territorium. Sideløbende overvejer den amerikanske flåde at gennemføre 'freedom of navigation'-operationer (FONOP) i arktiske farvande, med al sandsynlighed i enten Nordvestpassagen (rettet imod Canada) eller Nordøstpassagen (rettet imod Rusland).¹¹¹ Som omtalt ovenfor (i afsnittet om Rusland) er der en betydelig risiko for, at sådanne amerikanske tiltag vil føre til øget sikkerhedspolitiske spændinger i regionen.

Set i et amerikansk geostrategisk perspektiv udgør Grønland en integreret del af det nordamerikanske kontinent og er nøgleterræn i forsvaret af USA. Set fra USA er der to centrale militære udfordringer vedr. Grønland. Den første angår manglende evne til at kunne overvåge henholdsvis det grønlandske luft- og søterritorium. Den nuværende amerikanske radar-installation på Thule kan med dens 240 grader radar med 5000 km dækning spore interkontinentale ballistiske missiler, uanset om de affyres fra det eurasiske kontinent eller fra ubåde i både Barentshavet og Det Arktiske Ocean.¹¹² Thule-radaren overvåger imidlertid ikke Kongerigets luftterritorium. Reelt udgør Grønland et sparsomt overvåget territorium, hvor indkommende fly og missiler med retning imod det nordamerikanske kontinent potentielt uopdaget kan nærme sig (se figur 4).¹¹³

Den anden militære udfordring i Grønland er, at forsvaret af USA's territorium forudsætter kontrol med den russiske nordflådes undervandsaktiviteter i Danmarkstrædet, hvilket ligeledes ikke er tilfældet i dag. Det er derfor bekymrende for amerikanerne, at det danske forsvar ikke før 2027 forventer at have sonarkapacitet til at erkende ubådsaktivitet.¹¹⁴ Disse militære forhold må forventes at præge den amerikanske tilgang til Grønland og til dels også Færøerne i de kommende år.

Figur 4. Oversigt over nuværende radardækning for luftovervågning i Arktis

Billedet indeholder ikke den udvidede Canadiske ADIZ zone nordøst for Grønland.

Kilde: Atlantsammenslutningen (2019).

DE ARKTISKE INSTITUTIONER

Arktisk Råd står i dag som den vigtigste institution i regionen. Kimen til Arktisk Råd var ambitionen om at forbedre det mellemstatslige samarbejde omkring klima og miljø i kølvandet på Den Kolde Krigs afslutning. Dette førte i første omgang til etableringen af Arctic Environmental Protection Strategy (AEPS) i 1991 og i anden omgang til Ottawa-erklæringen i 1996, der etablerede Arktisk Råd, som medtog et stærkt fokus på bæredygtig udvikling. Dette har siden været det drivende princip for Arktisk Råd. De otte medlemsstater og de seks permanente deltagere, der repræsenterer de oprindelige folk i Arktis, har indgået tre bindende aftaler vedrørende hhv. søredningstjeneste (2011), maritimt olieforureningsberedskab (2013) og styrket internationalt forsknings samarbejde i Arktis (2017).¹¹⁵ Formandskabet går på skift mellem medlemsstaterne for en toårig periode. De nye sikkerhedspolitiske dynamikker i regionen har allerede givet udfordringer

for Arktisk Råds evne til at udbygge og styrke samarbejdet på de ovenfor nævnte prioriterede områder. Således var der ved det afsluttende topmøde for det finske formandskab i foråret 2019 divergerende holdninger til klimaforandringer, hvilket var afgørende for, at der for første gang i Arktisk Råds historie ikke blev underskrevet et fælles slutdokument.

Risikoen for Arktisk Råd er, at den voksende sikkerhedspolitiske spænding i regionen og det øgede fokus på militær opbygning gradvis underminerer de arktiske staters tillid til, at aftaler indgået i Arktisk Råds regi vil blive overholdt. Ydermere er risikoen, at USA og Rusland i stigende grad vil benytte Arktisk Råds topmøder til at fremsætte anklager imod hinanden, hvormed fokus fjernes fra de fælles udfordringer, som de arktiske stater står overfor. En sådan udvikling vil gradvis føre til, at Arktisk Råd får en birolle eller bliver helt irrelevant. Det er imidlertid vigtigt at sondre mellem topmøder på udenrigsministerniveau hvert andet år og de mange

Figur 5. Arktiske fora

	MEDLEMSSTATER									
	CANADA	KONGERIGET DANMARK	FINLAND	ISLAND	NORGE	RUSLAND	SVERIGE	USA	FRANKRIG STORBRIANNIEN TYSKLAND HOLLAND	KINA, POLEN, SPANIEN, INDIEN, ITALIEN, JAPAN, SYDKOREA, SINGAPORE, SCHWEIZ
Arktisk Råd*	●	●	●	●	●	●	●	●	○	○
Arctic 5 (De Arktiske Fem)	●	●			●	●		●		
The Arctic Coast Guard Forum	●	●	●	●	●	●	●	●		
Arctic Security Forces Roundtable (ASFR)**	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
Northern Chiefs of Defence Meeting (CHOD)***	●	●	●	●	●	●	●	●		

● Medlem ○ Observatør

* Permanente deltagere: Aleut International Association (AIA), Arctic Athabaskan Council (AAC), Gwich'in Council International (GCI), Inuit Circumpolar Council (ICC), Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON) and Sami Council.

** Rusland har ikke deltaget siden 2014.

*** Suspenderet siden 2014 som følge af Ukraine krisen.

dag-til-dag samarbejder og møder, der løbende pågår med deltagelse af et ofte større netværk af forskellige myndigheder, interessenter og aktører.¹¹⁶

I Arktisk Råd diskuteres sikkerhedsspørgsmål i et bredt perspektiv,¹¹⁷ men rådet har ikke hjemmel til at "beskæftige sig med anliggender relateret til militær sikkerhed".¹¹⁸ Denne afgrænsning var dikteret af USA, der havde det som et ufravigeligt krav for at give samtykke til etableringen af rådet i 1996. Arktiske militære sikkerhedsproblematikker bliver derfor i dag diskuteret i 'randen af' Arktisk Råd ved brug af 'korridor-diplomati', diverse konferencer (fx Arctic Circle), samt i bl.a. Arctic Security Forces Roundtable's årlige møder, hvor Rusland dog ikke deltager pt. grundet Ukraine-krisen, og i nogen udstrækning i Arctic Coast Guard Forum, hvor Arktisk Kommando deltager. Endelig har fredelig konfliktløsning i Arktis også været omdrejningspunktet for Arctic 5 (A5), der består af gruppen af arktiske stater med direkte kyst til Det Arktiske Ocean, nærmere bestemt USA, Rusland, Canada, Kongeriget Danmark og Norge.

Arctic 5's første møde i Ilulissat i 2008 havde bl.a. til formål at imødegå den dengang verserende frygt for, at konkurrencen om kontinentalsokkel under Det Arktiske Ocean skulle lede til konflikt i Arktis.¹¹⁹ I mødets officielle erklæring bekendte alle fem kyststater sig til fredelig konfliktløsning i Det Arktiske Ocean, herunder at en deling af kontinentalsokkel ville finde sted i overensstemmelse med international havret. For Kongeriget var Ilulissatmødet i 2008 en stor udenrigspolitisk succes.¹²⁰ Det fremmede danske interesser ved at støtte op om fredeligt samarbejde i Arktis, og det gav samtidig Kongeriget en betydelig prestigegevinst.¹²¹

Som følge af den ændrede sikkerhedspolitiske situation i regionen og det faktum, at militære installationer i Arktis er blevet genetableret og opgraderet de seneste år, påpeges det med jævne mellemrum, at der er behov for også at kunne diskutere militære sikkerhedsproblematikker i regionalt regi, herunder eksempelvis i udredningen *Dansk diplomati og forsvar i en brydningstid* fra 2016.¹²² Finland og især Island har ligeledes for nyligt argumenteret for behovet for et permanent forum for diskussion af militære sikkerhedsspørgsmål.¹²³ Dette inkluderer diskussionen om, hvorvidt Arktisk Råd

skal beskæftige sig med militære sikkerhedspolitikker. Det udbredte modsvar er imidlertid, at Arktisk Råd er så velfungerende netop fordi militære sikkerhedsproblematikker ikke inddrages, og at en ændring af dette risikerer at accelerere interstatslige uenigheder, som vil overskygge områder, hvor de arktiske stater indtil nu er lykkedes med at opnå enighed¹²⁴. Omvendt er et forum som Arctic 5 fra starten kommet under kritik fra både ikke-inkluderede stater samt NGO'er, der føler sig marginaliseret af initiativet.¹²⁵ Alternative planer om et nyt forum i Arctic 8-regi (A8) – dvs. USA, Rusland, Canada, Norge, Kongeriget Danmark, Island, Finland og Sverige – kan muligvis afværge sådanne negative reaktioner, ligesom det er en mulighed at inkludere Island i et 'Arctic 6' (A6), hvorved gruppen ville bestå af alle arktiske NATO-lande samt Rusland.

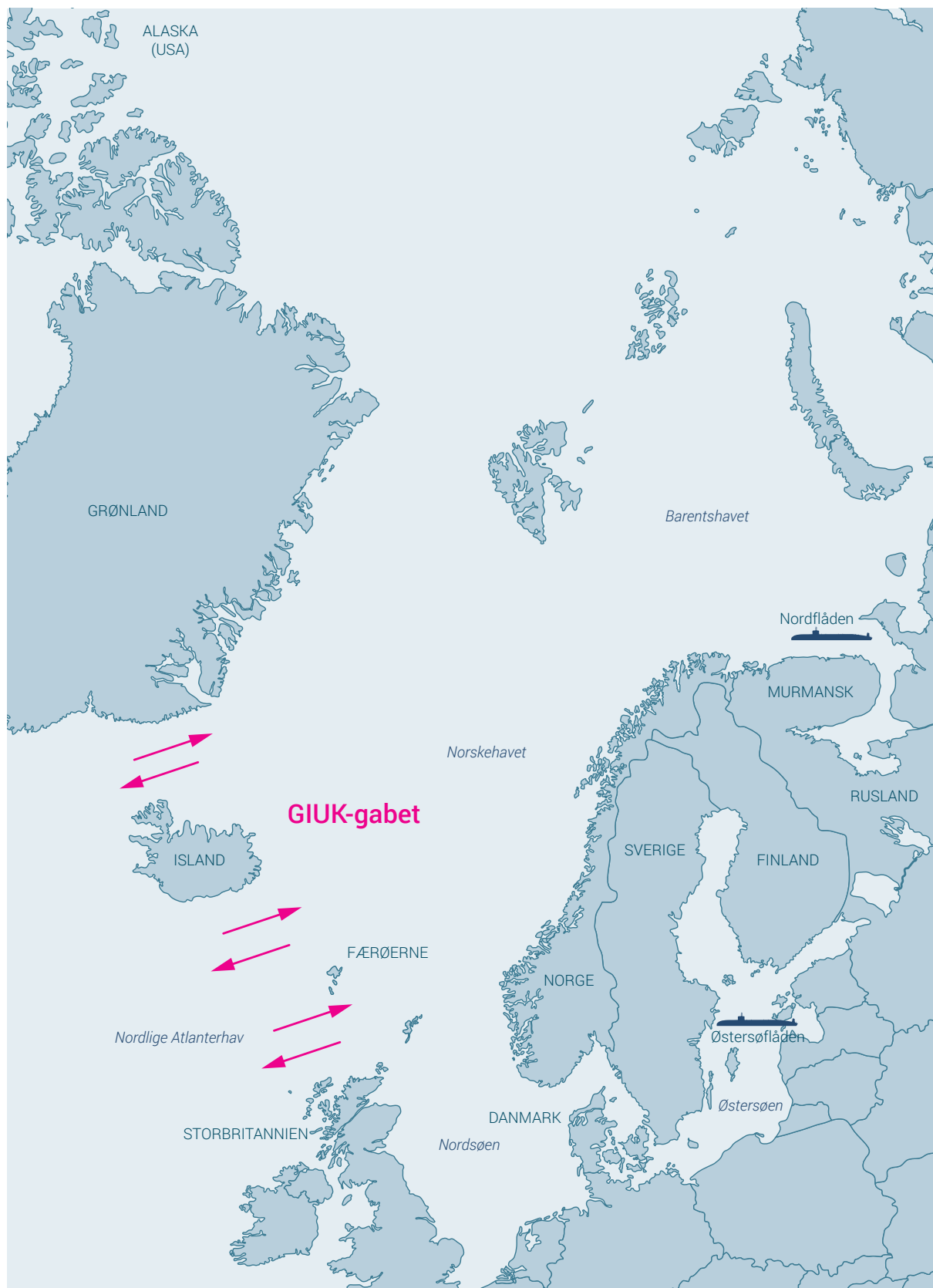
NATO OG EU I ARKTIS

I takt med, at den geoøkonomiske og geostrategiske værdi af Arktis for stormagterne øges, vokser også interessen for regionen hos ikke-arktiske institutioner som NATO og EU. Der er imidlertid også enkelte medlemsstater, der arbejder for at involvere institutionerne mere i Arktis ofte for at tiltrække yderligere ressourcer fra institutionerne til imødegåelse af specifikke udfordringer.

NATO

NATO's kollektive sikkerhedsgaranti omfatter de fem arktiske medlemsstater, inklusive Grønland og Færøerne. Dette til trods så indeholder NATO's strategiske koncept fra 2010 ingen rolle for organisationen i Arktis, ligesom NATO ikke har militære installationer i Arktis.¹²⁶ Arktis er ej heller en aktiv del af NATO's kollektive forsvarsplanlægning.¹²⁷ Der er dog ikke tvivl om, at Arktis har bevæget sig op på dagsorden i NATO de senere år og er genstand for øget opmærksomhed i hovedkvarteret. Det skyldes særligt den voksende militære udfordring, som den russiske nordflåde, der har hovedsæde i det russiske Arktis, udgør. For at adressere udfordringen genetableres i disse år en NATO Atlanterhavskommando, der skal styrke overvågning og anti-ubådsoperationer (ASW) i farvandet mellem Grønland, Island og Storbritannien (GIUK-gabet), se figur 6.¹²⁸ En væsentlig militær-

Figur 6. Kort over de stræder som NATO er nødt til at kontrollere for at holde den russiske nordflåde ude af Atlanterhavet i en krise eller krigssituation

Kilde: Fischer 1997 (Opdateret til nuværende grænser).

strategisk opgave for NATO er at opretholde maritim kontrol i GIUK-gabet og sikre søvejen (SLOC) over Atlanterhavet. Særligt øget russisk ubådsaktivitet i GIUK-gabet giver anledning til bekymring i NATO-kredse.¹²⁹ Ydermere udfordrer den russisk nordflådes fortsatte forskydning af militære aktiviteter imod vest NATO til eventuelt at skulle reagere nordøst for Island, hvilket alliancen traditionelt har afholdt sig fra.¹³⁰

Øget NATO-aktivitet i Arktis vil med al sandsynlighed blive opfattet fjendtligt i Rusland og risikere at forværre den sikkerhedspolitiske situation samt øge militariseringen i regionen.¹³¹ Omvendt er der i Rusland accept af, at de arktiske kyststater og Island udøver suverænitetsindhævelse, herunder overvågning. Fx anser Rusland det som naturligt, at Norge overvåger sin nordlige landmasse og søterritorium.¹³² Derfor vil forstærket overvågning udført af NATO's arktiske kyststater eventuelt støttet af NATO's overvågningsfly givetvis ikke forværre situationen på samme måde som et egentlig militært NATO-engagement.¹³³

Fra visse kanter fremhæves det, at NATO-Rusland Rådet kan spille en rolle i forhold til at åbne en tillidskabende dialog med Rusland om arktiske sikkerhedsspørgsmål.¹³⁴ Argumentet er, at øget gennemsigtighed omkring militære kapaciteter, øvelser mv. i NATO-Rusland-regi vil kunne bane vejen for tillidsskabende foranstaltninger og dermed mindske risikoen for, at misforståelser kan føre til konflikt med Rusland i Arktis.¹³⁵ Argumenter imod at inddrage NATO-Rusland Rådet til at adressere den manglende dialog om arktisk sikkerhed er, at arktiske forhold bedst håndteres af de arktiske stater selv, med NATO og USA's sikkerhedsgaranti som bagtæppe. Dette argument hænger sammen med, at sondringen mellem arktiske og ikke-arktiske medlemsstater fortsat er et grundlæggende parameter i NATO, hvor ikke-arktiske medlemsstater har et andet fokus og andre interesser.¹³⁶ Helt centralt er det desuden, at Ukraine-spørgsmålet fortsat begrænser muligheden for dialog med Rusland gennem NATO.¹³⁷

Kinas stigende interesse for Arktis får også voksende opmærksomhed i NATO.¹³⁸ Ved NATO's statsledermøde i London i 2019 var Kinas stigende militære formåen for første gang på dagsordenen.¹³⁹ Efterfølgende erklærede generalsekretær Jens Stoltenberg, at NATO bliver nødt til at forstå implikationerne af Kinas stigende globale indflydelse, herunder også i det arktiske område. Stoltenberg understregede, at det ikke handler om, at NATO vil udvide sit ansvarsområde, eller at Kina er en ny modstander, men om, "at Kina kommer tættere på os", og at det sikkerhedsmæssigt giver anledning til bekymring for Kinas intentioner.¹⁴⁰

EU

EU har i de seneste 10-15 år arbejdet på at få en både mere selvstændig og aktiv rolle i Arktis, hvilket dog endnu ikke er lykkedes fuldtud. Bruxelles spiller imidlertid ind på forskellige områder af det arktiske samarbejde, især på klimaområdet og i forhold til økonomi og bæredygtighed.¹⁴¹ EU har i en årrække forgæves forsøgt at opnå observatørstatus i Arktisk Råd, der i Bruxelles fremhæves som den vigtigste regionale institution.¹⁴² Oprindeligt faldt EU's ansøgninger pga. canadisk veto, der bundede i utilfredshed med EU's rolle i forbuddet mod import af sælskind, og sidenhen pga. russisk veto som følge af EU's sanktioner i forlængelse af Ukraine-krisen. Trods den manglende formelle observatørstatus deltager EU alligevel i mange møder og samarbejder i Arktisk Råds forskellige arbejdsgrupper. EU har især noget at byde ind med i forhold til støtte til forskning, fx Horizon 2020, dataindsamling, fx monitorering, handelsaftaler, fx CETA med Canada, og erhvervsfremme, fx af entrepreneurskab i Arktis.¹⁴³

Især Kommissionens politikdokument om Arktis fra 2016 er værd at fremhæve som et eksempel på en mere sammenhængende EU-tilgang til Arktis, der bl.a. understreger, at bevarelsen af 'arktisk ekseptionalisme' er en central EU-prioritet.¹⁴⁴ Den nye Kommission under Ursula von der Leyens ledelse har endnu ikke inkluderet Arktis i de officielle prioriteter eller arbejdsprogrammet for 2020, men der er en forventning om, at Kommissionen vil opdatere ovennævnte dokument fra 2016, eftersom der er en øget efterspørgsel på, at EU mere eksplicit får en strategi på Arktis.¹⁴⁵ Dette skal også ses i sammenhæng med, at Kommissionen under

von der Leyen har givet udtryk for større geopolitiske ambitioner, og ligesom det gælder for NATO, er det for EU svært ikke at adressere Arktis mere eksplicit, når både indflydelsesrige medlemsstater og stormagterne gør det.

Hertil kommer EU's rolle mht. finansiering af projekter til gavn for udviklingen i Arktis gennem en række forskellige kanaler. Således bidrager EU alene gennem sin partnerskabsaftale med Grønland med over 200 millioner kr. om året til bl.a. udvikling af den grønlandske økonomi.¹⁴⁶ EU har tre medlemsstater, der også er medlemmer af Arktisk Råd – ud over Kongeriget også Sverige og Finland.¹⁴⁷ Disse lande har en stærk interesse i at øge mængden af EU-investeringer i Arktis (se også afsnittet om de nordiske lande).

DE SMÅ OG MELLEMSTORE ARKTISKE STATER

Den voksende stormagtsrivalisering i Arktis er særligt en udfordring for regionens mindre stater, der ud over Kongeriget inkluderer småstaterne Norge, Sverige, Finland og Island samt den mellemstore stat Canada. Disse stater værdsætter generelt et stærkt arktisk samarbejde baseret på fælles aftaler og regler, som de ser som det vigtigste fundament for varetagelse af deres nationale interesser og sikkerhed i regionen. Men disse stater er samtidig og på forskellig vis bundet op i forhold til deres geografi og relationer til stormagterne.

De nordiske lande

De nordiske landes opfattelser af og interesser i Arktis er meget forskellige. På den ene side handler det for Kongeriget Danmark, Norge og Island primært om det nordlige Arktis centreret omkring Det Arktiske Ocean og Det Nordlige Atlanterhav. På den anden side handler det for Sverige og Finland – og til dels Norge – om det nordligste af den skandinaviske halvø. Hertil kommer en stor forskel, der er knyttet til placering i forhold til Rusland, hvor kun Norge og Finland har sø- og landgrænse med Rusland. Udover den potentielle sårbarhed, der følger af en tættere geografisk placering, følger også, at Norge og Finland har en del samarbejde med russerne i grænseregionerne.¹⁴⁸

Fælles for de nordiske lande er imidlertid udfordringen ved at navigere i stormagtsspændingerne mellem USA, Rusland og Kina i den arktiske region. Om end den amerikanske udenrigsminister Pompeos tale i Finland i maj 2019 var genstand for bred kritik fra samtlige af de øvrige medlemmer af Arktisk Råd, inklusiv de nordiske lande,¹⁴⁹ er det værd at bemærke, at den øgede interesse i Arktis og Nordatlanten fra USA og NATO siden 2018 og 2019 er blevet relativt positivt modtaget i både Finland, Norge og Sverige.¹⁵⁰ Det hænger ikke mindst sammen med bekymringer i disse lande om det russiske bastionsforsvar, som bygger på en forventning om, at Rusland i starten af en konflikt vil tage kontrol over de strategiske områder, der er vurderet som nødvendige for forsvaret af russiske vitale interesser, herunder dele af Nordnorge og Nordfinland (se også afsnittet om Rusland).

Derimod er den nye amerikanske kurs over for Kina i Arktis blevet modtaget med større skepsis. Selvom de nordiske lande er mere skeptiske overfor Kina i dag end for bare fem år siden, er det stadig Rusland, der er den primære sikkerhedspolitiske bekymring i Arktis. De nordiske lande har derfor primært deres fokus på Kina i Arktis rettet imod at holde øje med eventuelle kinesiske investeringer – særligt i kritisk infrastruktur – og på at modvirke 'dual use'-problematikker, fx at kinesiske forskningsfaciliteter og aktiviteter i regionen bruges til militære formål.¹⁵¹

Island adskiller sig i denne henseende til en vis grad fra de øvrige nordiske lande. Trusselsopfattelser forbundet med Ruslands militære opbygning i regionen er, om end til stede, betydeligt mindre akut end i de øvrige nordiske lande.¹⁵² Hertil kommer, at der for Island er store indenrigspolitiske udfordringer forbundet med den fornyede amerikanske interesse og aktivitet i landet. Der eksisterer således stadig i Island betydelig modvilje imod USA, som følge af den amerikanske lukning af Keflavik i 2006 samt den manglende hjælp til Island under finanskrisen i 2008. Den nuværende islandske regering (per april 2020) ledes af statsminister Katrín Jakobsdóttir fra partiet De Grønne, som er imod Islands NATO-medlemskab. Partiet er imidlertid i regeringskoalition med Selvstændighedspartiet og Fremskridtspartiet, der begge er NATO-tilhængere. Af

disse grunde er USA's tilbagevenden til Island med tropper – officielt på rotationsbasis – en vanskelig politisk sag at håndtere for den islandske regering.¹⁵³

De nordiske landes syn på sikkerhed har traditionelt været meget forskelligt. Det er en af grundene til, at forskellige former for nordisk samarbejde om sikkerheds- og forsvarspolitik generelt har haft svært ved at finde fælles fodslag. To nordiske lande er udover Danmark NATO-medlemmer, nemlig Norge og Island, og to nordiske lande er udover Danmark medlemmer af EU, nemlig Sverige og Finland. Dette skel i medlemskaber har ikke mindst påvirket landenes tilgang til Rusland, hvor Sverige og Finland tidligere har fulgt en væsentligt blødere linje end de nordiske NATO-lande. Noget tyder imidlertid på, at dette skel ikke er helt så fremtrædende i dag. Således har Sverige og Finland efter Ukraine Krisens begyndelse gradvist ændret deres trusselsopfattelser af Rusland, så de to lande nu ligger væsentligt tættere på NATO-gennemsnittet end blot få år tidligere.¹⁵⁴

Hvad angår de strategiske tiltag, der er taget i de nordiske lande som svar på den tiltagende stormagtsrivalisering i Arktis, er det værd at bemærke, at Finland er det eneste nordiske land, der aldrig er gået væk fra territorialforsvaret. Finske beslutningstagere hævder at kunne have 280.000 mand under våben på 48 timer.¹⁵⁵ Norge har generelt prioriteret Nordnorge i sine forsvarsinvesteringer, og både Norge og Sverige planlægger øgede forsvarsudgifter i de kommende år.¹⁵⁶ For særligt Finland og Norge udgør disse forhold en integreret del af landenes dualistiske strategi overfor Rusland, hvor et robust militær kombineres med prioritering af opretholdelse af lokale samarbejdsrelationer i grænse-regionerne. Dette inkluderer for Norges vedkommende desuden et meget velfungerende kystvagtsamarbejde, som landet i det store hele har formået at bibeholde selv efter Ukraine Krisens påbegyndelse.¹⁵⁷ Ideen her er bl.a., at et lille land med robuste lokale kapaciteter vil kunne gøre sig håb om at bibeholde kontrollen med tidlige stadier af eventuelle konflikter og udskyde det øjeblik, hvor landets stormagtsallierede – der ikke nødvendigvis har samme forståelse for lokale forhold eller for det lille lands særinteresser – overtager kontrollen med krisen.¹⁵⁸

Hertil kommer de tre landes øvelsesaktivitet. Landene deltog alle med betydelige bidrag i NATO-øvelsen Trident Juncture i 2018 i Norge og ud for Norges kyst (her deltog Danmark også), såvel som i militærøvelsen Northern Wind i Sverige med deltagelse af USA og Storbritannien i april 2019.¹⁵⁹ Endelig har Finland under det foregående finske formandskab af Arktisk Råd arbejdet for afholdelsen af et arktisk topmøde (Arctic Summit) for de otte arktiske landes statsledere (USA, Rusland, Canada, Danmark, Norge, Finland, Island og Sverige). Mødet skulle have fokuseret primært på klimapolitik, men med mulighed for inddragelse af sikkerhedspolitik. Ideen blev imidlertid opgivet efter primært amerikansk modstand.¹⁶⁰ Island, der i 2019 overtog formandskabet for Arktisk Råd efter Finland, er positiv overfor de finske ideer om enten et nyt sikkerhedspolitisk forum i Arctic 8-regi eller overfor ideen om at åbne for diskussion af sikkerhedspolitik i Arktisk Råd.¹⁶¹

Der er overordnet set et betydeligt sammenfald i forhold til, hvordan de nordiske lande ser på og søger at håndtere de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis, om end Kongeriget særligt i Ruslandspolitikken ligger tættere på Norge end på de øvrige nordiske lande. Samlet set fremstår de nordiske lande som oplagte samarbejdspartnere for Kongeriget i Arktis, og er ligeledes oplagte at se til for inspiration.¹⁶²

Canada i Arktis

Canadas nordområder udgør over 40 % af Canadas landmasse, og den canadiske regering understreger disses strategiske betydning.¹⁶³ Canadas nordligste provins, Nunavut, er hovedsageligt beboet af inuitter, men er dog med sine kun ca. 39.000 indbyggere relativt tyndt befolket. Canada har traditionelt været tilbageholdende med at håndtere arktiske sikkerhedspolitiske anliggender i multilaterale fora og foretrækker bilateral håndtering mellem de involverede arktiske kyststater. Specifikt i forhold til NATO har den canadiske holdning været, at et NATO-engagement i Arktis vil blive opfattet af Rusland som provokerende og derfor burde undgås.¹⁶⁴ Ikke desto mindre åbner Canadas forsvarsstrategi fra 2017 op for at Canada kan indgå i NATO-øvelser med arktisk islæt.¹⁶⁵

Canada ser ikke umiddelbare militære trusler i Arktis. Men forsvarsstrategien fra 2017 peger på to forhold, som Canada ønsker at adressere i regionen: klimaforandringer og den derigennem øgede geografiske tilgængelighed samt den internationale interesse i Arktis.¹⁶⁶ Forsvarsstrategien pålægger på den baggrund det canadiske forsvar en stærkere arktisk tilstedeværelse, forbedret mobilitet og rækkevidde i Canadas nordlige del for at understøtte operationer, øvelser og evt. militær magtprojicering i regionen.¹⁶⁷ Canada har iværksat en række væsentlige arktiske militære kapacitetsforøgelse. Fx er den canadiske flåde ved at bygge seks arktiske patruljefartøjer, som kan operere i op til 120 cm is, med en maritim helikopter ombord. Ydermere er der planer om isbrydere, udstationering af styrker samt opgradering af kommunikations-satellitter.¹⁶⁸

Canadas forsvarssamarbejde med USA forbliver krumtappen i relation til Canadas sikkerhed i Arktis. Der bliver derfor foretaget investeringer i nye teknologier i tæt samarbejde med USA. Særligt er en modernisering af det nordamerikanske forsvarssamarbejde (NORAD) en prioritet.¹⁶⁹ En udfordring i denne forbindelse er imidlertid, at opgraderingen af det forældede nordamerikanske varslingsystem (NWS) er en meget bekostelig affære.¹⁷⁰ Som en del af NORAD-samarbejdet har USA og Canada siden 1950'erne opereret en 'Air Defence Identification Zone' (ADIZ), hvor indkommende statsfly skal følge en identifikationsprocedure inden ankomst til landenes suveræne områder. Canada udvidede i 2018 sin ADIZ-zone til at omfatte alt nationalt territorium, herunder de nordøstlige territorier øst for Grønland ud til 200 sømilegrænsen, hvilket illustrerer den stærke nordamerikanske ambition om forstærket overvågning af Arktis.¹⁷¹

Disse canadiske målsætninger er sammenfaldende med flere af Kongerigets interesser. Militært er der – ud over søredning – et potentiale i øget samarbejde med NORAD i relation til behovet for overvågning og forstærket suverænitethåndhævelse rundt om Grønland. For så vidt angår de territoriale spørgsmål, eksisterer der reelt ingen hindringer for et forstærket arktisk samarbejde mellem Kongeriget og Canada. I 2005 blev der indgået en aftale om håndtering af det

udestående suverænitets spørgsmål vedrørende Hans Ø, en afsidiges beliggende ø som både Canada og Kongeriget gør krav på.¹⁷² Og med tiårsfejringen af Illulissat-erklæringen i 2018¹⁷³ nedsattes en embedsmandsgruppe, der fik til opgave at finde en løsning på tvisten.¹⁷⁴ Uenigheden om Hans Ø har aldrig udgjort et kritisk problem i relationerne mellem Kongeriget og Canada, men såfremt det lykkes at finde en løsning, vil det ikke desto mindre demonstrere den internationale havrets styrke som konfliktløsningsmekanisme i Arktis og sætte en stærk præcedens i relation til at finde en løsning med bl.a. Rusland om kontinentalsoklen omkring nordpolen.

OPSAMLING: DE ÆNDREDE EKSTERNE RAMMEBETINGELSER

Som skitseret i afsnittene ovenfor er den overordnede tendens i den sikkerhedspolitiske situation i Arktis mod voksende stormagtsengagement og stormagtsrivalisering en to-trins-proces. For det første har den åbning af regionen, der er forårsaget af klimaforandringer, medført øget russisk økonomisk og militær aktivitet samt en voksende kinesisk strategisk prioritering af regionen. For det andet har den øgede russiske og kinesiske strategiske opmærksomhed og forskellige aktiviteter i regionen udløst et amerikansk modsvar. Washington ser i stigende grad Rusland og Kina som stormagtsrivaler og -trusler i Arktis. Det har ført til en gradvist øget amerikansk diplomatisk og økonomisk aktivitet og tilstedeværelse i regionen. USA planlægger for første gang i mange år at investere i nye arktiske kapaciteter. Dette hænger tillige sammen med, at USA ser med stigende bekymring på det styrkede økonomiske, strategiske og også militære samarbejde mellem Rusland og Kina.¹⁷⁵

Som en konsekvens af den voksende stormagtsrivalisering er det arktiske samarbejde og dermed fastholdelsen af Arktis som en særlig fredelig region, der er præget af lavspænding, kommet under pres. En væsentlig udfordring er, at de tillidsskabende fora direkte mellem vestlige og russiske militære myndigheder (såkaldte militær-til-militær konsultationer) har været suspenderet på grund af

Ukrainekrisen, og der er ikke tegn på en ændring i nær fremtid uden forudgående markante fremskridt i retning af en løsning af Ukrainekrisen. Behovet for afspændingstiltag og dialog i Arktis er dog erkendt i USA, og der spores en vis modtagelighed fra amerikansk side overfor nye initiativer.

Arktisk Råds muligheder for at spille en rolle i håndteringen af den ændrede sikkerhedspolitiske situation i regionen er begrænset af Ottawa-erklæringens bestemmelse om, at Rådet skal afholde sig fra at diskutere hårde sikkerhedspolitiske emner. En rolle til det mere ad hoc-organiserede Arctic 5 vil kræve, at et eller flere af landene tager konkret initiativ til at revitalisere forummet. Samtidig åbnes der gradvist for nye roller i Arktis for NATO og EU. De øvrige mindre stater i Arktis står over for lignende udfordringer som Kongeriget og deler langt hen ad vejen de samme prioriteter og interesser, hvorfor de udgør oplagte samarbejdspartnere for Kongeriget fremadrettet.

KONGERIGET SOM AKTØR I ARKTIS

Del 2 af analysen omhandler de muligheder og udfordringer, som de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis stiller Kongeriget overfor. Som skitseret i rapportens indledning har Danmark, Grønland og Færøerne på nogle områder forskellige interesser i forhold til de nye sikkerhedspolitiske dynamikker, mens der på andre er et tættere sammenfald mellem deres interesser.

tilbyder en enestående mulighed for at udvide Kongerigets samlede areal ved at sikre retten til yderligere havbund i Det Arktiske Ocean (se også oversigt over Kongerigets ansøgninger i appendiks). Særligt området nord for Grønland er genstand for stor opmærksomhed, da der her er betydeligt overlap med Canada og Rusland henover den geografiske nordpol. Rusland er pt. først i køen til at få behandlet sin

Den største trussel mod danske interesser i Arktis er ikke russerne, men udsigten til at rigsfællesskabets sammenhængskraft bliver svækket.

-Ambassadør Peter Taksøe-Jensen, 2016.¹⁷⁶

DANMARK

Danmark har forskellige interesser på spil i den arktiske region. Først og fremmest har Danmark interesse i at sikre en fredelig sameksistens og bæredygtig økonomisk udvikling til gavn for befolkningerne i Grønland og på Færøerne, hvis deltagelse i Rigsfællesskabet legitimerer Danmarks status som arktisk stat.¹⁷⁸ Gode interstatslige relationer i Arktis er desuden gavnlige for den transnationale klimaforskning¹⁷⁹ og for kontinentalsokkelprocessen, der

submission til FN's Kommission for Kontinentalsoklens Grænser (CLCS), mens Kongerigets krav i samme område er nummer 76. Det betyder, at Rusland vil få behandlet sit krav i ultimo 2020/primo 2021, mens Kongeriget forventeligt først modtager en afgørelse cirka ti år senere. Såfremt flere af de tre lande får medhold i deres krav til samme område, rummer det en potentiel sikkerhedspolitisk konflikt, særligt hvis der i mellemtiden er opbygget en stærk intern fortælling i Rusland om, at Nordpolen er russisk.¹⁸⁰

Faktaboks 3.**DANMARK I RIGSFÆLLESSKABET¹⁷⁷**

Danmark har uden Grønland og Færøerne ingen arktiske territorier og er derfor udelukkende knyttet til den arktiske region via Grønlands og Færøernes geografi og deltagelse i Rigsfællesskabet. Skiftende danske regeringer har i de seneste år forsøgt at styrke Rigsfællesskabet gennem øget inddragelse af Grønland og Færøerne. På regeringsniveau har repræsentanter for Grønland og Færøerne siden 2016 deltaget i de årlige møder med udenlandske ambassadører i København, og siden 2017 har embedsmænd fra alle tre dele af Rigsfællesskabet mødtes til årlige arktiske dialogmøder, hvor de diskuterer deres respektive og samlede prioriteter for Arktis.

Hertil kommer, at Danmark via sin status som arktisk stat får mulighed for hyppigere og længerevarende møder med magtfulde lande som USA, Rusland og Canada via bl.a. Arktisk Råd og Arctic 5, hvor Danmark som en af de centrale medlemmer har en mere privilegeret og indflydelsesrig rolle, end hvad der er normen for en småstat i international politik. Dette styrker Danmarks indflydelse såvel inden- som udenfor den arktiske region, da møder i regi af den arktiske dagsorden ofte også giver anledning til at drøfte andre internationale spørgsmål, eksempelvis om Ukraine og Syrien.¹⁸¹

Endelig har både Færøernes og især Grønlands geostrategiske placering, historisk set, været af stor betydning for Danmarks medlemskab af NATO og for relationen til USA. I forskningslitteraturen – særligt knyttet til Den Kolde Krig – findes argumentation, der understøtter, at disse forhold gavner Danmarks forhandlingsposition over for NATO og USA – specifikt præsenteres argumentet om 'Grønlandskortet' og 'Færøerne kortet' (se også afsnittene om Grønland og Færøerne). Værdien af sådanne kort i dag er omdiskuteret, og nyere forskning tyder på, at kortenes betydningen var større under Den Kolde Krig end i perioden efter Den Kolde Krig pga. Grønlands og Færøernes svindende geostrategiske betydning.¹⁸³ Ikke desto mindre er der tegn på, at områdernes

geostrategiske betydning nu igen er ved at blive aktualiseret som konsekvens af USA's forværrede relationer til henholdsvis Kina og Rusland generelt såvel som i Arktis.

Erkendelsen af, at Arktis udgør en central strategisk arena for Danmark, har vundet indpas de seneste år, hvor regionen bl.a. er blevet fremhævet som en af de fem vigtigste prioriteter i de to foregående versioner af *Udenrigs- og Sikkerhedspolitisk Strategi*.¹⁸⁴ Den arktiske strategi anno 2011 fremhæver fire prioritetsområder:

- Et fredeligt og sikkert Arktis.
- Selvbærende vækst og samfundsmæssig bæredygtighed.
- Udvikling under respekt for Arktis' sårbare klima, miljø og natur.
- Tæt samarbejde med internationale partnere.¹⁸⁵

Strategien pointerer, at klimaforandringerne i Arktis giver anledning til både nye muligheder og potentielle konflikter, der bør imødekommes via internationalt samarbejde.¹⁸⁶ 'Bæredygtig udvikling' er i den forbindelse et nøgleord, der forener Rigsfællesskabets tre dele i en fælles målsætning om, at nye økonomiske muligheder bør følges med størst mulig hensyntagen til såvel den arktiske natur som de lokale befolkninger. Samlet set er formålet med strategien "at styrke Kongerigets samlede position som aktør i Arktis".¹⁸⁷ Ambitionen om at fremstå som en samlet aktør er imidlertid blevet udfordret af intern konflikt i Rigsfællesskabet, hvor grønlandske og færøske beslutningstagere i flere ombæring har påpeget, at de ikke får den retmæssige anerkendelse og indflydelse på Kongerigets eksterne repræsentation i arktiske sammenhænge (se også afsnittene om Grønland og Færøerne). Dette er ligeledes det grønlandske udgangspunkt i det igangværende arbejde om den næste arktiske strategi, hvor Danmark er blevet mødt med krav om, at strategien skal anerkende og afspejle, at grønlænderne er den arktiske befolkning i Rigsfællesskabet.¹⁸⁸

Der er generelt en stigende dansk velvillighed til at inddrage Grønland i det relevante udenrigs- og sikkerhedspolitiske arbejde (se også faktaboks 3).¹⁸⁹ Det gælder eksempelvis grønlandsk deltagelse i de seneste finanslovsforhandlinger og i udenrigsminister Jeppe Kofods møde med udenrigsminister Pompeo i Washington D.C. i november 2019, hvilket Naalakkersuisoq (minister) for udenrigsanliggender Ane Lone Bagger anerkendte som et udtryk for et mere ligeværdigt samarbejde.¹⁹⁰ Denne udvikling er intensiveret i kølvandet på Donald Trumps tilbud om at købe Grønland, hvilket kun yderligere har øget den internationale opmærksomhed omkring Grønlands geostrategiske beliggenhed og dermed også styrket Naalakkersuisuts (Grønlands regering) forhandlingsposition i forhold til kravet om mere indflydelse.

Det er imidlertid vanskeligt at adskille de danske hensyn til andre stater fra danske hensyn til Rigsfællesskabets interne sammenhængskraft. Hvordan Danmark eksempelvis stiller sig i forhold til Kinas voksende interesser i Arktis og kinesiske tilbud om et styrket dansk-kinesisk, grønlandsk-kinesisk og færøsk-kinesisk samarbejde om Arktisforskning og -infrastruktur vil uundgåeligt få implikationer for den overordnede bilaterale relation mellem Danmark og Kina.¹⁹¹ Håndteringen af stormagtsrivaliseringen mellem USA og Kina er en af de helt store udfordringer for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik i de kommende år, og det gælder især for den måde stormagtsrivaliseringen udspiller sig i Arktis.¹⁹² I takt med at presset fra Washington på dansk Kina-politik øges,

vil handlerummet for Danmark i forhold til kinesisk tilstedeværelse og aktiviteter i Grønland og på Færøerne mindskes.¹⁹³

Washington lægger op til, at USA i de kommende år vil styrke de amerikanske økonomiske og diplomatiske relationer til Grønland og Færøerne.¹⁹⁴ Som led heri vil den grønlandske og den færøske regering også komme til at opleve et øget amerikansk pres for, at de følger den hårde amerikanske linje i forhold til især Kina, men også Rusland. Som det uddybes nedenfor har Tórshavn allerede fået en forsmag herpå i forbindelse med det potentielle samarbejde mellem færøske Føroya Tele og kinesiske Huawei i udvikling af Færøernes 5G netværk. I forhold til Rusland går USA's fokus mere snævert på at håndtere russisk militær opbygning. Her deler de tre rigsdele og Washington i højere grad analysen af truslen og af, hvordan den skal håndteres, om end der er gradforskelle eksempelvis i forhold til spørgsmålet om, i hvor høj grad Moskva agerer offensivt eller defensivt.¹⁹⁵ Især Færøerne, men også Grønland, har imidlertid stærke interesser i at fastholde adgangen til det russiske marked for fiskeriekспорт. Som konsekvens heraf følger Færøerne ikke sanktionspolitikken over for Rusland knyttet til Ukraine-krisen (se afsnittet om Færøerne). Hertil kommer, at USA har konkrete ønsker til Kongeriget om at styrke evnen til at overvåge sø- og luftterritoriet omkring Grønland og, til dels, Færøerne. Der er i den danske statsadministration betydelig bekymring for, hvorledes USA måtte følge op med egne tiltag, hvis ikke Danmark kan imødekomme disse amerikanske ønsker.¹⁹⁶

Faktaboks 4.

ARKTISK KOMMANDO¹⁸²

Forsvarets opgaveløsning i Grønland og på Færøerne udføres af Arktisk Kommando, som har sit hovedkvarter på havnen i Nuuk med tre forbindelses-elementer i henholdsvis Thule, Tórshavn og København samt en række landingsbaner rundt om i Grønland. Arktisk Kommandos opgaver indebærer både civile opgaver som søredning og fiskeriinspektion og militære opgaver som suverænitets håndhævelse og overvågning af Kongerigets territorium til lands, til vands og i luften. Grundet manglende kapacitet samt adgang til egne indhentningsmidler til lufrums-

overvågning har Danmark i dag ikke et fuldstændigt situationsbillede over hverken grønlandsk eller færøsk luftterritorium eller søterritorium. Indeværende forsvarsforlig medfører en opbygning af kapacitet til anti-ubådskrigsførsel (ASW), som forventes operativt i 2027. Som led heri har forsvaret netop i april 2020 indkøbt dyppesonerer og torpedoer til Forsvarets SEAHAWK-helikoptere. At overvåge så store havområder kræver imidlertid stor kapacitet og er derfor reelt en opgave, som Forsvaret kun kan løse i samarbejde med partnere og allierede.

I december 2019 annoncerede statsminister Mette Frederiksen – umiddelbart inden et møde med Trump og lederne af de andre NATO-lande i London d. 4. december – at Kongeriget vil styrke Forsvarets opgaveløsning i Arktis og Nordatlanten ved at øremærke 1,5 milliarder kroner til at styrke overvågning og tilstedeværelse i Arktis. Pengene vil være til rådighed fra 2023. Forud for denne udmelding havde regeringen orienteret forsvarsforligspartierne. Denne pakke, betegnet Arktisk Kapacitetspakke, er et engangsbeløb, der skal findes i forsvarsforligets tillægsaftale fra januar 2019 samt rådige midler efter 2023.¹⁹⁷ Sammensætningen af pakken demonstrerer imidlertid også, at der er politisk vilje i København til at øge ressourcerne til Forsvaret i Arktis.¹⁹⁸ Hertil kommer, at Forsvarsministeriet har lavet en aftale med det grønlandske selvstyre for at sikre militær anvendelse af Kangerlussuaq i fremtiden for derved at bevare en vigtig luftmilitær redundans til den amerikanske flybase i Thule.¹⁹⁹

I kølvandet på udredningen *Dansk diplomati og forsvar i en brydningstid*²⁰⁴ blev det debatteret i Inatsisartut (Grønlands Landsting), hvorvidt Grønland bør have sin egen arktiske strategi, ligesom Færøerne har. Forslaget blev imidlertid afvist med begrundelsen om, at Grønlands udenrigspolitiske strategi per definition allerede er en arktisk strategi. På det seneste er det desuden blevet påpeget af Naalakkersuisut, at Grønlands geografiske beliggenhed og dertilhørende geostrategiske realiteter bør tildeles større opmærksomhed i Kongerigets næste arktiske strategi. Argumentet er ved flere lejligheder opstillet ud fra følgende præmisser:

- Det grønlandske folk udgør den arktiske del af Kongeriget.
- Kongeriget er kun arktisk pga. Grønland.
- Ergo: Dette bør afspejles i den nye arktiske strategi.

Vi er bevidste om, at vores lands afgørende placering i Arktis og Nordatlanten medfører en stadig mere central rolle i det storpolitiske billede, som dannes i disse år. Derfor er det meget vigtigt for os, at Naalakkersuisut har en reel og afgørende medindflydelse på de beslutninger, som tages i Rigsfællesskabet om Grønland og Arktis

-Formanden for Naalakkersuisut, Kim Kielsen, januar 2020.²⁰⁰

GRØNLAND

Som det fremgår af ovenstående citat fra formanden for Naalakkersuisut, Kim Kielsen, er den stigende internationale opmærksomhed omkring Arktis central for Grønlands ambitioner om et større udenrigspolitiske manøvrerum.²⁰² I løbet af det seneste årti er de grønlandske udenrigspolitiske ambitioner blevet forfulgt ved bl.a. at promovere grønlandske synspunkter i diverse arktiske fora, som ofte også har dannet ramme om uoverensstemmelser mellem Nuuk og København på spørgsmål om repræsentation.²⁰³

Såfremt denne præmis ikke bliver imødekommet, har Grønland signaleret, at man vil overveje at undlade at ratificere den forelagte strategitekst for 2021-2030.²⁰⁵ Grønland efterspørger på denne baggrund udvidet manøvrerum ikke mindst i Arktisk Råd, der traditionelt har været et af de fora, som man fra grønlandsk side prioriterer højest.²⁰⁶ Da Arktisk Råd blev etableret i 1996, var det daværende formand for Naalakkersuisut, Lars Emil Johansen, der underskrev Ottawa-erklæringen på vegne af Kongeriget. I de efterfølgende 15 år var praksis den, at Kongeriget havde tre stole, tre flag og et navneskilt med påskriften "Danmark/Færøerne/Grønland" ved alle rådsmøder.²⁰⁷ Da Sverige overtog formandskabet for Arktisk Råd i 2011 ændredes denne

Faktaboks 5.**GRØNLAND I RIGSFÆLLESSKABET²⁰¹**

Grønland opnåede hjemmestyre i 1979 og selvstyre i 2009. Grønlands selvbestemmelse har særligt de sidste fire årtier været tiltagende, ikke mindst efter hjemtagelsesloven af 2005, der forbedrer Grønlands mulighed for gradvist at hjemtage ansvaret for en lang række sagområder, der tidligere blev varetaget af den danske stat. På den baggrund hjemtog Grønland eksempelvis i 2010 ansvaret for råstofområdet. Sideløbende har Grønland også øget sin interesse og indflydelse på Kongerigets udenrigspolitik ikke mindst i kraft af fuldmagtsloven af 2005 og selvstyreaftalen af 2009.

praksis imidlertid, så der var færre stole, ét fælles (dansk) flag og et navneskilt med påskriften "Kongeriget Danmark". Grønland og Færøerne blev her ekskluderet fra de vigtige møder mellem Senior Arctic Officials (SAO). Utilfredshed med denne udvikling resulterede i, at den daværende formand for Naalakkersuisut, Aleqa Hammond, boykottede Arktisk Råd-ministermødet i Kiruna, Sverige, i maj 2013. Efter måneders forhandlinger med det efterfølgende canadiske formandskab genvandt Grønland og Færøerne retten til at deltage i SAO-møderne, mens den symbolske repræsentation forblev subordineret Danmark.²⁰⁸

De tre minutters taletid, som hver delegation har til rådighed ved ministermøderne i Arktisk Råd, er siden 2015 blevet ligeligt fordelt mellem Kongerigets tre dele. Naalakkersuisut har udtrykt tilfredshed med denne fordeling, men har også påpeget, at Grønland ideelt set bør have alle tre minutter pga. sin geografiske placering i Arktis. Set fra Grønlands perspektiv vil ét skridt på vej mod dette ideal være at udelukke Færøerne fra at tale ved ministermøderne.²⁰⁹ Der har i længere tid været kritik fra grønlandsk side i forhold til det færøske slogan om at være "Porten til Arktis", mens der i det igangværende arbejde hen imod en ny, samlet arktisk strategi for Kongeriget er uoverensstemmelser mellem Grønland og Færøerne omkring, hvilken grad af indflydelse de hver især skal have.²¹⁰

Der er i den senere tid også i den grønlandske debat kommet mere fokus på sikkerhedspolitiske spørgsmål med en voksende erkendelse af, at Grønland befinder

sig i en region af stigende geostrategisk vigtighed. I Grønland står stormagtspolitik og -interesser sjældent højt på den politiske dagsorden.²¹¹ Når det sker, så handler det stort set udelukkende om USA's militære tilstedeværelse i Thule og Kinas involvering i potentielle mineprojekter, mens Rusland er nærmest fraværende i debatterne.²¹² Grønland samarbejder primært med Rusland i Arktisk Råd-regi, men også i regi af Arctic 5 samt i forhold til forskning, højsøfiskeri og fiskeriområdet generelt.²¹³ Selv om Sovjetunionen/Rusland tidligere har spillet en hovedrolle i en grønlandsk sikkerhedspolitisk kontekst – fx under den Kolde Krig og i 2007 med flagplanlægning på havbunden ved Nordpolen, der ledte til Ilulissat-erklæringen året efter – fylder Rusland overraskende lidt i den grønlandske debat. Enkelte politikere og embedsmænd henviser dog til russiske ubåde på østkysten eller russisk oprustning generelt som et væsentligt sikkerhedspolitisk problem. I de få tilfælde, hvor grønlandske politikere har efterspurgt øgede militære investeringer i Grønland, har argumentet været baseret på et lokalt, civilt behov for bl.a. fiskerikontrol, søredning og oprydning efter olieudslip snarere end værende funderet på en sikkerhedsliggørelse af stormagternes interesser og aktiviteter i og omkring Grønland.²¹⁴

Der er imidlertid et øget grønlandsk fokus på behovet for at have kvalificeret analysekapacitet, der kan rådgive om sikkerhedspolitiske problematikker ud fra et grønlandsk perspektiv.²¹⁵ Selvom Naalakkersuisuts årlige udenrigspolitiske redegørelser ofte nævner geostrategiske og sikkerhedspolitiske problematikker, er den grønlandske udenrigspolitik fortrinsvis fokuseret på kommercielle emner og relationer (primært fiskeriekseport og potentiel minedrift) samt ønsket om at udvide Grønlands internationale netværk og støtte til implementering og udvikling af folkeretten, herunder oprindelige folks rettigheder. Omvendt er det en udfordring fortsat at skabe internationale netværk, erhvervsudvikling og økonomisk vækst i Grønland, hvis der ikke er lavspænding i Arktis. Ligeledes er der en række gråzoner mellem hjemtagne politikområder, som fx infrastruktur og ressourceudvinding og sikkerhedspolitik, som medfører, at grønlandske politikere uundgåeligt kommer i tættere kontakt med – og skal forholde sig til – sikkerhedspolitiske problemstillinger.

Kritikken fra Grønland har, når det handler om sikkerhedspolitik, primært handlet om fortsat dansk postkolonial adfærd og manglende gennemsigtighed i forhold til især forhandlinger om den amerikanske tilstedeværelse på Thulebasen og generelt i Grønland. Hertil kommer opfattelsen af, at skiftende danske regeringer ikke har ville erkende, at Danmark under og efter Den Kolde Krig har draget fordel af den amerikanske tilstedeværelse i Grønland. Ideen er, at den danske accept af den amerikanske tilstedeværelse i Grønland har kunnet benyttes som et slags 'Grønlandskort', som har givet forhandlingsmæssige fordele i forholdet til amerikanerne og i forhold til dansk medlemskab af NATO.²¹⁶

Der er imidlertid ikke, i forhold til sikkerhedspolitikken, en klart defineret, samlet grønlandsk stemme. På den ene side er der en række politikere på især venstrefløjen, der advokerer for at bevare Arktis som et lavspændingsområde eller sågar udnævne regionen til en 'fredszone'. På den anden side er der udtalt kritik fra andre politiske aktører af den danske stats manglende fokus på og tildeling af ressourcer til at varetage dens opgaver og forpligtelser i forhold til Grønland. Implikationerne heraf øges kun med de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis. Hertil kommer en grønlandsk kritik af det danske forsvars manglende evne til at overvåge det grønlandske luftrum og farvande. I denne forbindelse deler kredse i Grønland således den danske bekymring om, at hvis ikke Kongeriget styrker fokus og øger ressourcerne til overvågning, så vil amerikanerne i højere grad tage over og gøre det selv, hvilket ikke vil være et attraktivt udfald set fra Grønland.²¹⁷ Der er i skrivende stund en generel tilfredshed fra Naalakkersuisut og Udenrigsdepartementet i Nuuk, med den nuværende danske regerings inddragelse og samarbejdsvillighed.²¹⁸

Præsident Trumps købstilbud i august 2019 understregede, at USA's strategiske prioritering af Grønland er øget det seneste år. Det er imidlertid langt fra første gang, at USA har udvist interesse for at købe Grønland enten af geostrategiske årsager eller pga. grønlandske råstoffer.²¹⁹ USA har siden Anden Verdenskrig været militært til stede i Grønland. Der har været løbende justeringer af – og tillægsaftaler til – Forsvarsaftalen af 1951. I forbindelse med opdateringen af Thuleradaren i 2004 sikredes Grønland mere formelt deltagelse i

samarbejdet og forhandlingerne med USA vedrørende amerikanske militære interesser og tilstedeværelse i Grønland. Dette foregår særligt via den dansk-grønlandsk-amerikanske 'Joint Committee', der er nedsat for at give et forum til diskussion af samarbejde om emner som uddannelse, miljø og turisme, samt via en 'Permanent Committee', hvor dansk-grønlandsk-amerikanske anliggender vedrørende Thulebasen kan diskuteres.²²⁰

I 2014 mistede det grønlandske firma Greenland Contractors servicekontrakten på Thulebasen til det de facto amerikanske selskab Exelis, hvilket førte til et økonomisk tab for det grønlandske selvstyre og en længerevarende tvist i forholdet til USA.²²¹ Som konsekvens heraf afholdt Kongeriget sig i en periode fra at indkalde til møder i 'Joint Committee' og 'Permanent Committee'.²²² Møderne i 'Permanent Committee' er dog siden 2018 langsomt blevet genoptaget.²²³ Spørgsmålet om den amerikanske servicekontrakt på Thulebasen er set fra Grønlands perspektiv fortsat en vigtig problemstilling, der skal løses, og drøftelser med amerikanerne herom pågår med høj prioritet fra Naalakkersuisuts side. Det formodes ligeledes, at et nyoprettet amerikansk konsulat i Nuuk i 2020 vil bidrage til at løse problemet. USA har ikke haft et konsulat i Nuuk siden starten af 1950'erne, og forventningen er, at konsulatet, der allerede i begrænset omfang er etableret med et kontor hos Arktisk Kommando, skal have syv fuldtidsansatte – heraf vil op til fem sandsynligvis blive grønlandske lokalansatte – der primært skal facilitere kontakter til Naalakkersuisut og erhvervslivet samt briefe Washington om grønlandske forhold. Fra amerikansk side er hovedårsagerne til genåbningen af et konsulat bekymringer over den manglende monitorering af grønlandsk luftrum og farvand, samt ønsket om at sikre, at Grønland forbliver en integreret amerikansk allieret.²²⁴ USA ønsker således ikke blot at blive betragtet som en mulig partner i Grønland på lige fod med fx Kina, men at blive set som Grønlands centrale partner i Arktis.²²⁵

Hypigere amerikanske besøg i Grønland de senere år og den i april annoncerede hjælpepakke til Grønland tyder på, at amerikansk tilstedeværelse i Grønland kan blive yderligere forstærket, om end det fortsat er uklart, hvad det konkret kommer til at indebære.²²⁶ Det

amerikanske flyvevåben har også udvist interesse for at opdatere luftrumsovervågningen og installationer på Thulebasen (se også afsnittet om USA).²²⁷ Thule udgør ligeledes det amerikanske forsvars nordligste dybhavshavn, men den kan kun besejles få måneder om året, og derfor er Pentagon på udkig efter nye støttepunkter for maritime operationer i Arktis. Flere har påpeget, at grønlandske havne (fx i Sisimiut) kunne være interessante for den amerikanske flåde.²²⁸

Den amerikanske fremfærd kan imidlertid ikke ses isoleret fra den kinesiske aktivitet i Grønland. Således udstedte det amerikanske forsvarsministerium i september 2018 en hensigtserklæring, der indeholdt en tilkendegivelse af amerikanske interesser i at investere i grønlandsk infrastruktur, særligt i anlæggelsen af nye, civile lufthavne med militær-civile, dvs. 'dual-use', formål. Den amerikanske udmelding kom i kølvandet på en del polemik omkring deltagelsen af den statsejede kinesiske entreprenørvirksomhed *China Communications Construction Company* i udbudsrunden for udvidelserne af lufthavnene i Nuuk og Ilulissat.²²⁹ Kineserne endte med at trække sig fra udbudsrunden med henvisning til store praktiske besværligheder, bl.a. med at få visum og dermed adgang til Grønland for virksomhedens ansatte.²³⁰ Inden dette havde den daværende danske regering i efteråret 2018 indgået en aftale med den grønlandske regering vedrørende finansiering af det omfattende lufthavnsprojekt, som sikrede Danmark indflydelse på bl.a. valg af entreprenørvirksomhed. Kina blev ikke nævnt med ét ord i den aftale, men det er overvejende sandsynligt, at det var den potentielle kinesiske involvering, der skabte opmærksomhed i København og Washington.

Officielt havde hele sagen med potentiel kinesiske involvering i det grønlandske lufthavnsprojekt intet med USA at gøre. Ifølge anonyme amerikanske kilder havde den daværende amerikanske forsvarsminister James Mattis imidlertid overfor den daværende danske forsvarsminister Claus Hjort Frederiksen udtrykt bekymring for, at en sådan udvikling kunne lede til kinesisk militær tilstedeværelse i Grønland.²³¹ I en lignende episode fra 2016 afviste daværende statsminister Lars Løkke Rasmussen et kinesisk mineselskab, der viste interesse for at købe marine-

station Grønnedal (Kangilinnuit). Marinestationen var ellers sat til salg, men blev straks derefter taget af markedet og genaktiveret.²³²

Kinesisk interesse i Grønlands minedriftspotentiale tiltrækker generelt et betydeligt dansk fokus, eksemplificeret ved FE's advarsel imod en risiko for, at kinesiske investeringer i Grønland med tiden kan medføre politisk indblanding og pression.²³³ Fokus er særligt på kinesisk interesse i Grønlands sjældne jordarter. To af verdens største forekomster af sjældne jordarter findes i Sydgrønland i henholdsvis Kringlerne (Killavaat Alannguat) og Kvanefjeldet (Kuannersuit), hvoraf sidstnævnte også indeholder bl.a. uran.²³⁴

Forskningsinfrastruktur i Grønland er et andet område, der har vakt kinesisk interesse, hvilket bl.a. har resulteret i en grønlandsk-kinesisk hensigtserklæring i 2016 omhandlende forskning. I forlængelse af denne erklæring har forskellige kinesiske myndigheder og forskningsinstitutioner fremsat ønske om at opstille hhv. en forskningsstation og en satellitmodtagerstation i Grønland dog uden, at det endnu har ført noget med sig.²³⁵ I en sikkerhedspolitisk optik ville det være problematisk, da sådanne kinesiske forskningsfaciliteter, særligt en satellitmodtagerstation, kan have stor nytte for det kinesiske militær – jf. 'dual use'-problematikken (se også afsnittet om Kina).

Endelig er Kina et af de absolut vigtigste fiskeeksportmarkeder for Grønland, og efter flere års tilløb vil Grønland sandsynligvis, som Færøerne gjorde det i 2019, åbne en repræsentation i Beijing inden for en overskuelig fremtid.²³⁶ Kinas voksende engagement i Arktis og specifikt i Grønland er ikke et problem per se, men, som behandlet yderligere nedenfor, understreger det behovet for styrket dialog og samarbejde mellem Grønland og Danmark. Det gælder især i takt med, at forholdet mellem Kina og USA forværres, og Washington i stigende grad vil anse enhver kinesisk tilstedeværelse og aktivitet i Grønland som en potentiel sikkerhedspolitisk trussel. Udfordringen, som Grønland og Danmark i fællesskab skal håndtere, går derfor ikke udelukkende på Kina og Rusland i sig selv, men på den tiltagende stormagtsrivalisering mellem USA og Kina og Rusland, som den udspiller sig i og omkring Grønland.²³⁷

Vi – Grønland, Færøerne og Danmark – har forskellige interesser og prioriteringer [i Arktis].

-Færøernes Lagmand Bárður á Steig Nielsen, 26. februar 2020.²³⁸

FÆRØERNE

Indtil for ganske nyligt har klassisk sikkerhedspolitik ikke optaget meget plads i færøsk politik.²⁴⁰ Centralt har i stedet stået den økonomiske politik og spørgsmålet om selvstændighed fra Danmark. De to områder hænger sammen og påvirker i samspil Færøernes tilgang til udenrigs- og sikkerhedspolitik. Økonomisk vækst og udvikling er en forudsætning for fremtidig færøsk selvstændighed såvel som opretholdelsen og udbygningen af det færøske velfærdssamfund. Den færøske økonomi er baseret på fiskeri. Det betyder, at sikringen af færøsk adgang til verdens fiskemarkeder fortsat er en central faktor i færøsk syn på udenrigs- og sikkerhedspolitik. Ruslands, Kinas og USA's voksende

fokus på Nordatlanten og på Arktis betyder imidlertid, at den klassiske sikkerhedspolitik presser sig på.²⁴¹ Færøerne skal håndtere et nybrud, hvor økonomiske interesser i at handle med Rusland og Kina samt sikkerhedspolitiske interesser i et godt forhold til USA og NATO ikke peger i samme retning.

Under Den Kolde Krig blev alle væsentlige sikkerhedspolitiske beslutninger taget i København, hvilket i forbindelse med særligt baseproblematikker til tider gav anledning til konflikt mellem Færøerne og Danmark.²⁴² Færøernes strategiske placering gav i denne periode grobund for ideen om et 'Færøernekort', en pendant til det mere kendte 'Grønlandskort' (se afsnittene om Danmark og om Grønland). Forskningen viser imidlertid, at betydningen af en sådan faktor var genstand for meget store udsving i takt med ændringer i den strategiske og teknologiske udvikling.²⁴³ Efter Den Kolde Krigs afslutning mindskedes Færøernes strategiske betydning, men denne udvikling er gradvist vendt – særligt indenfor det seneste år – og Færøerne har oplevet en stigende interesse fra amerikanske, russiske og kinesiske myndigheder og virksomheder. Den amerikanske ambassadør i Danmark, Carla Sands, har allerede besøgt Færøerne adskillige gange i løbet af sin embedsperiode, hvilket står i skarp kontrast til, hvad Færøerne har været vant til fra skiftende amerikanske ambassadører.²⁴⁴ Ligeledes arrangerede USA i 2019 et besøg af en amerikansk fregat med en dertilhørende reception, hvor Færøernes mest fremtrædende beslutningstagere var inviteret.²⁴⁵

Der har længe været et færøsk ønske om mere inddragelse, større indflydelse og et højere niveau af informationsdeling på det sikkerhedspolitiske område. Rationalet på Færøerne er, at før Tórshavn har et niveau af information på hvilket, der kan træffes informerede valg, og før Tórshavn bliver inddraget på et tidligt nok tidspunkt i processen til at have reel indflydelse, så

Faktaboks 6.

FÆRØERNE I RIGSFÆLLESSKABET²³⁹

I 1946 stemte et flertal af færingerne for uafhængighed, men efter hektiske forhandlinger med danske myndigheder blev resultatet færøsk hjemmestyre i 1948. Spørgsmålet om fuld færøsk selvstændighed var igen højt på den politiske agenda i slutningen af 1990'erne, hvor særligt færøsk utilfredshed over den danske håndtering af den færøske økonomiske krise, ca. 1989-1995, gav selvstændighedsbevægelsen øget opbakning. Siden er Færøernes selvbestemmelse blevet gradvist styrket, ikke mindst efter overtagelsesloven af 2005 på baggrund af hvilken, Færøerne har hjemtaget ansvaret for en lang række sagområder, der tidligere blev varetaget af den danske stat. For Færøernes vedkommende inkluderer listen af hjemtagne områder også dele af den blødere sikkerhedspolitik – både søredning og beredskabsopgaver forbundet med miljøkatastrofer er eksempler på hjemtagne områder. Færøerne har således eget helikopter- og skibsberedskab.

kan den færøske regering ikke nødvendigvis støtte op om eventuelle danske ønsker om nye sikkerhedspolitiske tiltag på Færøerne.²⁴⁶ Problematikken er særligt presserende i spørgsmål, hvor danske og færøske interesser ikke nødvendigvis er sammenfaldende, fx når færøske fiskeriinteresser er i spil (se også nedenfor). At håndtere denne udfordring er derfor et aktuelt prioritetsområde indenfor Rigsfællesskabet, hvor nye tiltag allerede er i gang i forhold til håndtering af og praksis omkring klassificeret information og for sikker kommunikation generelt mellem Tórshavn og København.²⁴⁷

Det færøske ønske udstrækker sig også til Kongerigets fælles arktiske strategi. Tórshavn er bevidst om, at Færøerne ikke har en helt så geostrategisk centralt placering i Arktis som Grønland. Det anerkendes således, herunder af den færøske lagmand Bárður á Steig Nielsen, at Grønland har "en helt særlig status" i Arktis.²⁴⁸ Ikke desto mindre insisterer Færøerne på at være en vægtig aktør i Arktis og har bl.a. fået anerkendt ret til en udvidet kontinentalsokkel, der strækker sig nord over polarcirklen (se appendiks). Særligt to forhold er centrale for Færøerne i Arktis. For det første at sikre det færøske fiskeri de bedst mulige betingelser i færøske, udenlandske og internationale farvande, samt potentielt på længere sigt at sikre færøsk deltagelse i anden økonomisk aktivitet i Arktis, så som turisme. Og for det andet at skabe synlighed om Færøerne som arktisk nation i en tid, hvor Arktis i stigende grad er i det internationale søgelys.²⁴⁹ Derfor vil Tórshavn ikke marginaliseres, når Kongeriget engagerer sig i Arktis, og ikke mindst i Arktisk Råd.²⁵⁰

Fiskeripolitik har traditionelt udgjort en hovedprioritet i færøsk syn på og relation til omverden. Fiskeri er Færøernes vigtigste erhverv og står for ca. 95 % af den samlede færøske eksport.²⁵¹ Den færøske økonomi har i de senere år været inde i en højkonjunktur, og fiskeriekporten er steget fra ca. 6000 tons i 2013 til ca. 8000 tons i 2018.²⁵² Det betyder eksempelvis, at den færøske landskasses overskud i 2019 var berammet til 377 millioner kr. Til sammenligning udgjorde bloktilskuddet fra Danmark i 2019 641 millioner kr., mens øvrige udgifter, der pt. blev dækket af den danske stat, beløb sig til 404 millioner kr. i 2018.²⁵³ Mens Færøerne således er mindre afhængig af bloktilskuddet end tidligere, så betyder dette imidlertid også, at den

færøske økonomi og den færøske velfærdsstat i dag er dybt afhængig af fiskeriet. Dette er grunden til, at hensynet til fiskeriet ofte dominerer i Færøernes tilgang til de nye sikkerhedspolitiske strømninger omkring øgruppen.

Netop fiskeri har også dannet baggrund for nogle af de største nylige konflikter mellem Færøerne og Danmark. I 2010-2014 førte Færøernes unilaterale forøgelse af egne silde- og makrelkvoter til konflikt med EU, hvilket bl.a. inkluderede EU-sanktioner imod Færøerne.²⁵⁴ Dette skete på trods af danske forsøg på at undgå det.²⁵⁵ Det førte ikke desto mindre til, at Danmark efterfølgende håndhævede EU-sanktionerne overfor Færøerne i perioden 2013-2014.²⁵⁶ Selvom konflikten blev løst efter forhandlinger, der også gav Færøerne en større kvote, bl.a. med utilfredshed til følge fra danske fiskere, var episoden skadelig for dansk-færøske relationer.²⁵⁷ For Rigsfællesskabet er sådanne konflikter komplekse, ikke mindst fordi de illustrerer, hvor forskelligt en konflikt kan tage sig ud fra Tórshavn og fra København, og viser det dilemma, København står i. Her er udfordringen at afveje hensynet til Rigsfællesskabet overfor hensynet til varetagelsen af danske forpligtelser og interesser i forhold til EU og Danmarks vigtigste allierede USA.

Ikke mindst i lyset af den færøske fiskeriekports sårbarhed overfor udelukkelse fra centrale markeder som fx EU, har den færøske strategi for fiskeriekспорт sigtet på diversificering af markeder gennem et fokus på eksport til både markeder i EU, Rusland, USA og Kina.²⁵⁸ Den færøske afhængighed af alle disse markeder har direkte indflydelse på færøske opfattelser af den tiltagende stormagtskonkurrence i Arktis og i Nordatlanten. Der er således en udbredt modvilje imod at vælge side i sådanne konflikter, da sådanne valg, uanset til hvis fordel de måtte falde ud, risikerer en del af det færøske eksportmarked.²⁵⁹ Det færøske forhold til Kina og Rusland (og førhen til Sovjetunionen) har traditionelt kunnet afvige fra Danmarks i perioder ofte ansporet af færøske fiskeriinteresser. Dette bliver imidlertid mere problematisk som stormagtsrivaliseringen intensiveres.²⁶⁰ Der medfølger således et større pres på Færøerne om at følge den overordnede sikkerhedspolitiske linje fra København, hvilket skaber spændinger.

Færøsk-russiske relationer er centreret omkring fiskeri-samarbejde i Barentshavet og fiskeriekспорт til Rusland. Historisk har Rusland – og under Den Kolde Krig, Sovjetunionen – udgjort et meget centralt marked for Færøerne. Andelen af færøsk eksport til Rusland har varieret, men udgjorde i 2018 27,3 % af den samlede færøske fiskeriekспорт. Dermed er Rusland den største aftager af færøsk fiskeriekспорт.²⁶¹ Denne eksport er steget markant fra 2014-2018. En del af forklaringen herfor er konsekvenserne af Ukraine-krisen. I 2014 førte Ukraine-krisen til en ny konflikt mellem Danmark og Færøerne, idet Danmark som EU-land deltog i sanktioner imod Rusland og blev ramt af en russisk boykot af fiskeriprodukter, der imidlertid undtog Færøerne.²⁶² I 2015 opfordrede Danmark Færøerne til ikke at udnytte situationen.²⁶³ Dette blev dog afvist fra færøsk side bl.a. med henvisning til, at EU-landene selv langt fra var stoppet med samhandlen med Rusland og stadig vedblev at sælge varer til Rusland, der ikke var dækket af sanktionerne.²⁶⁴

I kinesisk-færøske relationer spiller fiskeriimport ligeledes en væsentlig rolle, og ca. 8 % af den færøske fiskeriekспорт går til Kina.²⁶⁵ Kina har dog ligeledes involveret sig i færøsk televirksomhed, særligt i forbindelse med opgraderingen af det færøske net til 5G. Her kom det frem i dagspressen, at den kinesiske ambassadør muligvis forsøgte at sammenkæde en frihandelsaftale mellem Kina og Færøerne med et færøsk valg af kinesiske Huawei som 5G leverandør.²⁶⁶ Samtidig indrykkede den amerikanske ambassadør i Danmark, Carla Sands, en kronik i den færøske avis *Socialurin*, hvori hun advarede Færøerne om konsekvenserne af et færøsk valg af Huawei – det ville, efter ambassadørens vurdering, bl.a. give Kina mulighed for at lægge pres på Færøerne, og Beijing ville kunne bruge Huaweis systemer til at begrænse færøsk ytringsfrihed.²⁶⁷ Den endelige færøske beslutning i denne sag er endnu ikke taget (per 30. april 2020). Fra både dansk og færøsk side er det blevet understreget, at valget er en kommerciel beslutning, og at det derfor ligger hos det statsejede færøske teleselskab Føryea Tele.²⁶⁸ Samtidig har den færøske handelsminister Helgi Abrahamsen dog også åbnet for, at "måske skal

man tage en politisk beslutning på et tidspunkt".²⁶⁹ På den baggrund har også det færøske folketingsmedlem Sjúrdur Skaale udtalt, at "Det er ikke kun et valg mellem to-tre leverandører. Det er også et valg mellem USA og Kina".²⁷⁰

OPSAMLING: KONGERIGET SOM AKTØR I ARKTIS

Danmark, Grønland og Færøerne har forskellige tilgange til og interesser på spil i forhold til flere af de nye sikkerhedspolitiske dynamikker, men der er samtidig også vigtige sammenfald. Danmark har en overordnet interesse i at fastholde Rigsfællesskabet i kraft af, at det sikrer Danmarks status som en arktisk stat, mens både Færøerne og Grønland har stærke selvstændighedsambitioner. Hertil kommer, at bloktilskuddene fra Danmark til Grønland og Færøerne koblet med begges velfærdssystemer har betydet, at selvstændighed og økonomisk vækst for begges vedkommende hænger uløseligt sammen. Det betyder, at synet på og afvejningen mellem hensyn til økonomi og sikkerhedspolitik ikke altid er det samme i de tre rigsdele. Det er en betydelig udfordring for den danske regering og for Rigsfællesskabet.

Som berørt ovenfor har der de senere år været adskillige sager, hvor den danske regerings fokus på sikkerhedspolitiske risici og hensyn til Kongerigets allierede er stødt sammen med særlige grønlandske og færøske økonomiske og kommercielle interesser. Det har især gjort sig gældende i forbindelse med Grønlands og Færøernes bestræbelser på at sikre adgang til attraktive markeder for deres fiskeriekспорт eller at sikre investeringer til ressourceudvinding og infrastruktur. Sådanne sager har ofte ført til yderligere spændinger og frustrationer i alle tre dele af Rigsfællesskabet, men også undren og forvirring fra udlandet over for Kongerigets fælles udenrigs- og sikkerhedspolitiske linje. Det svækker Kongerigets evne til at fremstå som en stærk og troværdig allieret og til at udnytte de muligheder og håndtere de udfordringer, som følger af nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis.

Rigsfællesskabet styrkes ikke desto mindre af vigtige sammenfaldende interesser. De tre rigsdele deler en vital interesse i at få sikret Kongerigets overordnede sikkerhedsinteresser i Arktis. Det gælder eksempelvis suverænitetshævdelse og beskyttelse af Kongerigets territoriale integritet. Hertil kommer desuden fælles tilgang til international interessevaretagelse, fx vedrørende kontinentalsokkelproblematikken (se appendiks). De tre rigsdele har desuden alle en stærk interesse i at modvirke, at stormagterne USA, Rusland og Kina spiller dem ud imod hinanden.²⁷¹ Det kræver en fælles forståelse og en fælles linje overfor dels bekymrende russisk og kinesisk adfærd i Arktis, men også overfor det stigende pres fra USA, der er den primære garant for Kongerigets sikkerhed i og udenfor Arktis. Således står såvel de tre rigsdele som Kongeriget samlet overfor nye amerikanske krav og forventninger, hvilke særligt knytter sig til USA's dominerende sikkerhedspolitiske fokus på stormagtsrivalisering. Dette gælder dels mht. konkrete amerikanske ønsker i forhold til Kongerigets opgaveløsning i Arktis, særligt i forbindelse med overvågningen af såvel Kongerigets arktiske luft- som søterritorium, samt mht. niveauet for den amerikanske tilstedeværelse i Grønland. Det influerer imidlertid også på rammerne for, hvordan Danmark, Grønland og Færøerne kan samarbejde med især Kina, men også Rusland, i Arktis. De tre rigsdele vil alle komme under et øget amerikansk pres for at følge USA's linje. Her vil det være en styrke, hvis de tre rigsdele møder og forhandler med amerikanerne ud fra en fælles platform.

Der er derved også bedst mulighed for proaktivt at påvirke og forme, hvordan USA øger deres tilstedeværelse i Grønland og på Færøerne. Amerikanerne synes endnu ikke at være så langt i udmøntningen af det øgede strategiske fokus på Arktis, og har endnu ikke lagt sig fast på, hvilke konkrete tiltag der skal til i Grønland og på Færøerne. Det er således stadig muligt at komme på forkant med udviklingen og påvirke beslutningsprocesserne i USA. Men igen, det kræver, at den danske, den grønlandske og den færøske regering står sammen og tager ejerskab for en fælles linje.²⁷²

Ligeledes kan der stadig være rum til at imødegå de amerikanske bekymringer og dermed håndtere de mulige risici særligt i forhold til kinesiske aktiviteter i Grønland og på Færøerne. Det kan ske ved – i et tæt samarbejde mellem de tre rigsdele – at etablere nødvendige foranstaltninger, herunder en screeningsmekanisme for investeringer og et skærpet regulerings- og kontrolsystem i forhold til forskningsaktiviteter. Her er der ligeledes et stort potentiale for Kongeriget i et samarbejde med de andre nordiske lande og Canada, der har værdifulde erfaringer og indsigter at byde ind med.²⁷³

Hvorledes kan Rigsfællesskabet så sikre størst mulig konsensus om Kongerigets udenrigs- og sikkerhedspolitiske linje? Her er der meget at vinde gennem forebyggende møder og forbedrede kommunikationslinjer.²⁷⁴ I både grønlandsk og færøsk optik er inddragelse, indflydelse og informationsdeling kodeord. Skiftende danske regeringer har allerede haft dette som prioritet de seneste år, men processen er endnu ikke tilendebragt, og det vil i høj grad kræve et kontinuerligt fokus fra Københavns side at nå helt i mål hermed. I forhold til de tre rigsdeles forskellige særinteresser, bl.a. handelspolitikken, må der i fællesskabet udarbejdes løsninger og kompromisser. Det kunne indebære, at Rigsfællesskabet som enhed hæfter solidarisk for eventuelle omkostninger og tab for de enkelte rigsdele forbundet med sikkerhedspolitiske valg til Rigsfællesskabets bedste. I denne forbindelse bør det imidlertid bestræbes at undgå situationer, hvor en sådan fælles håndtering af udgifter kan blive set som et dansk forsøg på at købe sig ud af problemer mellem de tre rigsdele.

KONGERIGETS MULIGHEDER OG UDFORDRINGER SAMT ANBEFALINGER

Der blev i opdraget fra Udenrigsministeriet bedt om en *analyse af de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis*. Ovenstående analyse har imødekommet denne anmodning og har gennem en række delanalyser indgående beskrevet dynamikkerne bag den øgede stormagtsrivalisering mellem Rusland, Kina og USA i Arktis, samt hvorledes de mest centrale øvrige aktører i regionen har håndteret denne nye situation.

Med afsæt i de foregående delanalyser må det generelt konstateres, at den sikkerhedspolitiske situation i Arktis er under forandring. Intensiveret stormagtsrivalisering sætter i stigende grad de overordnede rammer for de arktiske staters relationer til hinanden og til ikke-arktiske stater i bevægelse og præger generelt den sikkerhedspolitiske dagsorden i regionen.

De arktiske stater styrker deres militære tilstedeværelse og øvelsesaktivitet, og NATO og EU udviser en større interesse for regionen.

Synet på den arktiske region som en særlig fredelig region præget af lavspænding er under pres – og fortalere for 'arktisk ekseptionalisme' er trængt i defensiven. Presset er bygget op over en årrække og knytter sig til særligt tre udviklingsmønstre:

- Ukraine krisen med de efterfølgende implikationer for russisk deltagelse i visse arktiske samarbejder og ikke mindst indførslen af vestlige sanktioner særligt vendt imod russiske olie- og gasprojekter i Arktis.
- Den øgede russiske og kinesiske strategiske prioritering af Arktis drevet af en række forskellige interesser og førende til stigende russisk og kinesisk aktivitet i regionen.
- Den nylige amerikanske reaktion på den øgede russisk og kinesisk strategiske prioritering af Arktis såvel som på en general forværring af USA's forhold til Rusland og Kina, hvor begge lande nu ses som stormagtsrivaler, også i den arktiske region.

På den baggrund har analysen, ligeledes direkte efterspurgt i opdraget, identificeret *de muligheder og udfordringer, det stiller Kongeriget overfor* og har opstillet *konkrete anbefalinger til Kongeriget ift. udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik*.

Den ændrede sikkerhedspolitiske situation i Arktis er vanskelig at håndtere for Kongeriget. Helt overordnet, som småstat, har Kongeriget en naturlig interesse i et fredeligt Arktis præget af respekt for international orden og stærke multilaterale institutioner. Derfor er det i Kongerigets interesse at bidrage til at afbøde og minimere de negative implikationer af den seneste sikkerhedspolitiske udvikling for arktisk dialog og samarbejde. Kongeriget bør, som anbefaling:

- 1 søge at fremme dialogen mellem Rusland og de andre arktiske stater sideløbende med Kongerigets og Vestens generelle tilgang til Rusland efter Ukraine krisen.

En række tillidsskabende foranstaltninger kan overvejes i denne sammenhæng evt. i koordination med de øvrige nordiske lande: Eksisterende samarbejdsrelationer i tilbageværende fora så som Arktisk Råd og Arctic Coast Guard Forum kan styrkes, hvilket også gælder for samarbejdsrelationer med russerne om klima, miljø, søredning og forskning. NATO vil i den forbindelse med fordel fortsat kunne spille en rolle som bagvedliggende stabiliserende faktor. En mere direkte inddragelse af NATO er på nuværende tidspunkt ikke i Kongerigets interesse, da det vil blive opfattet som et eskalerende tiltag i Moskva, og dermed vil det risikere at yderligere intensivere den sikkerhedspolitiske spænding og militære opbygning i den arktiske region.

Håndteringen af de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis er imidlertid vanskelig indenfor eksisterende arktiske institutioner og fora. På denne baggrund bør Kongeriget, som anbefaling:

- 2 arbejde på etableringen af et nyt forum, hvori sikkerhedspolitiske spørgsmål kan drøftes blandt arktiske stater.

Skal et sådant nyt forum oprettes, forestår der især et spørgsmål om deltagerkreds. Her kan det overvejes at se på en kreds bestående af Arctic 5, dvs. USA, Rusland, Canada, Norge og Kongeriget Danmark; Arctic 6, dvs. Arctic 5 + Island; eller Arctic 8, dvs. USA, Rusland, Canada, Norge, Kongeriget Danmark, Island, Sverige og Finland. Kongerigets arbejde for – og eventuelle fremtidige deltagelse i – et sådant forum bør ske i tæt samråd mellem Danmark, Grønland og Færøerne.

Kongeriget er imidlertid også tvunget til mere direkte at konfrontere forværringen af den sikkerhedspolitiske situation i Arktis. Kongeriget bør, som anbefaling:

- 3 nøje følge den russiske og kinesiske adfærd i regionen og arbejde proaktivt med amerikanerne om at imødegå deres og Kongerigets bekymringer knyttet hertil.

Ved at sikre, at Kongeriget kommer på forkant med udviklingerne i stormagternes strategiske ageren, politisk såvel som militært, sikres også størst mulig grad af kontrol med udviklingen i og omkring Kongerigets territorium samt indflydelse på nye amerikanske tiltag i Grønland og på Færøerne. I denne forbindelse kan Kongeriget med fordel søge erfaringsudveksling og samarbejde med de øvrige nordiske lande samt Canada.

En vellykket håndtering af de nye udfordringer stiller imidlertid store krav til Kongerigets evne til at optræde som en samlet aktør i Arktis. I denne forbindelse er det derfor af afgørende vigtighed, at der opnås enighed om Kongerigets udenrigs- og sikkerhedspolitiske linje blandt de tre rigsdele. Kongeriget bør, som anbefaling:

4

fortsætte og styrke den nuværende kurs i retning af mere inddragelse og informationsdeling mellem Danmark, Grønland og Færøerne i udenrigs- og sikkerhedspolitiske spørgsmål.

Denne udveksling skal naturligvis ske i respekt for fortrolighed. I forlængelse heraf bør de tre rigsdele være parate til at arbejde i fællesskab for at finde løsninger på udfordringer, der måtte opstå i forbindelse med fastlæggelsen af en fælles linje, inklusiv eventuelle økonomiske omkostninger. Det er i den henseende vigtigt, at omkostningsfordelingen fremstår på en måde, så den ikke af Færøerne og Grønland opfattes som et dansk forsøg på at købe sig ud af konflikter, men i stedet fremstår som koordinerede løsninger mellem ligeværdige partnere.

En væsentlig udfordring i forbindelse med økonomiske investeringer i Arktis, særligt fra Kina og Rusland, er imidlertid også at skelne mellem kommercielt drevne investeringer i regionen og investeringer med et underliggende strategisk og militært motiv. Dette gælder særligt inden for udvinding af naturressourcer, som fx sjældne jordarter, og inden for strategisk infrastruktur. Hertil kommer situationer, hvor der eksisterer gråzoner, som er knyttet til, hvorledes fremmede magter kan anvende civile installationer til militære formål, jf. "dual use"-problematikken. Kongeriget bør, som anbefaling:

5

styrke dialogen om at opstille fælles røde linjer internt i Rigsfællesskabet mht. udenlandske investeringer i Arktis og Nordatlanten.

NOTER

- 1 Young og Einarsson 2004, s. 17-18.
- 2 Pompeo 2019.
- 3 DoD 2019a; DoD 2016.
- 4 Se fx Pincus 2020; Conley og Melino 2020.
- 5 Jacobsen og Strandsbjerg 2017; Rahbek-Clemmensen og Thomasen 2018b.
- 6 Young 1992; Konyshov og Sergunin 2014; Byers 2013; Borgerson 2013; Heininen 2012; Exner-Pirot og Murray 2017. Der var imidlertid også forskere, der argumenterede imod 'arktisk ekseptionalisme' – se fx Huebert 2010; Blunden 2012. For et review af debatterne omkring "arktisk ekseptionalisme" i den akademiske litteratur, se Olesen under udgivelse.
- 7 Danmark, Grønland og Færøerne 2011, s. 13.
- 8 Huebert 2019; Wilhelmsen og Gjerde 2018; Rahbek-Clemmensen 2017; Kristensen og Sakstrup 2016; Käpylä og Mikkola 2015.
- 9 Fx Conley og Melino 2019; Sørensen 2020.
- 10 Fx Tamnes og Holtsmark 2014; Hilde 2014; Pincus 2019. Vedr. Danmark, se eksempelvis FE's Risikovurdering for 2019 - FE 2019, s. 4.
- 11 Sikkerhedspolitikken er ifølge grundloven et anliggende for regeringen i København – Grundloven 1953 § 19, Stk. 1. Reelt forholder det sig dog anderledes. Både det færøske og det grønlandske selvstyre har i de senere år presset på for at blive taget mere med på råd i sikkerhedspolitiske beslutninger af særlig relevans for netop deres dele af Kongeriget. Hertil kommer, at både Færøerne og Grønland har styrket deres udenrigspolitiske kompetencer i spørgsmål ikke direkte relateret til sikkerhedspolitik eller forsvarspolitik i kraft af fuldmagtsloven for Færøerne – Lovtidende A 2005a – og for Grønland – Lovtidende A 2005b – begge af 2005 samt for Grønland ved selvstyreloven af 2009 – Lovtidende A 2009. For en diskussion af dynamikkerne knyttet til Grønlands og Færøernes selvstændighedsaspirationer i en tid med stigende stormagtsfokus på Arktis se Justinussen 2019.
- 12 Se bl.a. Jacobsen og Herrmann 2017.
- 13 Medvedev 2016.
- 14 TASS 2019b.
- 15 I Føderationsrådet 2019, s. 12.
- 16 Murmanskij vestnij 2019; Den russiske føderations præsidents dekret 2020.
- 17 TASS 2019a.
- 18 Arctic2035 (s.d.).
- 19 Ruslands regering 2019b.
- 20 Ruslands regering 2019b, s. 2.
- 21 Ruslands præsident 2016, IV/76; fremhævning tilføjet.
- 22 Voennoe obosrenie 2019.
- 23 Pompeo 2019.
- 24 Ruslands udenrigsministerium 2019a.
- 25 Tebin 2018.
- 26 Den russiske føderations præsidents dekret 2018, pkt. 15/a.
- 27 Ruslands transportministerium 2019.
- 28 Ruslands regering 2019a.
- 29 Ruslands regering 2019a, s. 1-19.
- 30 Ruslands regering 2019a, s. 1, pkt. 4.
- 31 Medvedev 2016.
- 32 Pritchkin 2018.
- 33 Murmanskij vestnij 2019.
- 34 Se fx FE 2019, s. 13-16.
- 35 Ruslands forsvarsministerium (s.d.).
- 36 Boltenev 2016. General Valerij Gerasimov, chef for den russiske generalstab, har ved flere lejligheder benyttet denne avis i formidlingen af sin tænkning.
- 37 Se fx kort i Boulègue 2019, s. 15.
- 38 FE 2019, s. 13-14.
- 39 FE 2019, s. 14.
- 40 Boulègue 2019.
- 41 Den russiske føderations præsidents dekret 2017, art. 24/a.
- 42 Hhv. Ruslands præsident 2016, art. II/5 og Ruslands præsident 2015, art. II/13.
- 43 RBK 2019.
- 44 I Ruslands udenrigsministerium 2019b.
- 45 Se fx Kutjinskaja 2020, s. 68-89.
- 46 I Voennno-promisjennij kurer 2019.
- 47 Hhv. Ruslands præsident 2015, art. IV/99 og Ruslands præsident 2016, art. IV/76.
- 48 Se fx interview med ambassadør Nikolaj Kortjunov i Ruslands udenrigsministerium 2019c.
- 49 Gudev 2019.
- 50 The State Council 2018; Sørensen 2018b.
- 51 Middleton 2019; Heininen et al 2020, s. 194-200, 232-240.
- 52 Sørensen og Klimenko 2017, s. 18-22, 23; Pincus 2020; Sørensen 2019b; Gabuev 2018; Hsiung 2018; Yang 2018; Saradzhyan og Wyne 2018, s. 25.
- 53 Sørensen 2018b; Lackenbauer et al. 2018, s. 14-16.
- 54 Sørensen 2018c.
- 55 Selvom arktisk forskning traditionelt har modtaget betydeligt lavere finansiering i Kina end forskningen rettet mod Antarktis, vil Kinas seneste øgede strategiske prioritering af Arktis og bestræbelser på at udvikle den såkaldte 'polare silkevej' med infrastruktur og ny handel på tværs af arktiske søruter rette yderligere politisk opmærksomhed og finansiering mod Arktis – se fx Wishnick 2017, s. 24.
- 56 Niller 2019.
- 57 Xue Long var det første kinesiske fartøj, der krydsede Det Arktiske Ocean i 2012 og lagde til ved Islands Akureyri Havn, før det vendte tilbage til Shanghai.
- 58 Lasserre et al. 2017, s. 32.
- 59 Brady 2017, s. 152.
- 60 Xinhua 2018.
- 61 Koivurova et al. 2019, s. 34.
- 62 Today In Energy 2012, s. 14; Meidan 2019; O'Sullivan 2019.
- 63 The Japan Times 2019; Andersson, Zeuthen og Kalvig 2018. Kina har i dag et skrøbeligt kvasimonopol på udvinding og raffinering af sjældne jordarter til produktionsformål selvom bl.a. Australien, Rusland, Grønland, Indien, USA har reserver af disse jordarter - Hornby 2015; Lewis og Scheyder 2018.
- 64 Sørensen 2018a.
- 65 Fx The State Council 2018.
- 66 Se fx Brady 2017, s. 189-196. Det er særligt Kinas selektive fortolkning af FN's Havretskonvention i forhold til de territoriale tvister i det Sydkinesiske Hav, der har skabt usikkerhed blandt de arktiske stater – fx Rowe et al. 2020, s. 12; Lierop 2016, s. 3.
- 67 Jakobsen 2010, s.10-11; Lackenbauer et al. 2018, s. 18.
- 68 Se fx Martinson 2019.
- 69 Hong 2018.
- 70 Se fx Krisch 2005, s. 369-408.

- 71 I FE's Risikovurderingen er vurderingen således "Kina ønsker derfor at gøre sin indflydelse gældende i lighed med andre stormagter. Efter kinesisk opfattelse er rammerne for det mellemstatslige samarbejde i Arktis i en opbygningsfase. Derfor vil Kina gøre sig relevant som en legitim medspiller i forskellige arktiske samarbejdsfora og derved være med til at fastlægge internationale regler for samarbejdet i den arktiske region" - FE 2019, s. 16.
- 72 Brady 2017, s. 84; Martinson 2019.
- 73 BeiDous dækning er vokset betydeligt i takt med Kinas BRI-initiativ, hvori den polare silkevej er integreret - Brady 2017 s. 107-10; Nouwens og Legarda 2018; Jakhar 2018.
- 74 Fx The State Council 2018.
- 75 Se særligt Brady 2017, s. 36-37, 249; Brady 2019.
- 76 Koivurova et al. 2019, s. 11; Humbert 2019.
- 77 FE 2019, s. 17.
- 78 Lague og Lim 2019; Brady 2019.
- 79 Brady 2017, s. 74-75.
- 80 I overensstemmelse med FE's vurdering nævnt ovenfor er der allerede udviklinger i gang på dette område. Kinas flådefartøjer sejlede således i 2015 for første gang ind i USA's territoriale farvande langs Alaskas kyst - Brady 2017, s. 79-86.
- 81 Kinas officielle arktiske strategi rummer ingen henvisninger til militær sikkerhed eller ambitioner om en kinesisk militær tilstedeværelse i regionen - The State Council 2018. Dog er det værd at understrege, at Kina ligeledes længe benægtede planer om en militær udvidelse og baser i fx Djibouti og Tadsjikistan – hvor Kina i dag har baser – Downs, Becker og deGatengno 2017, s. 1; Bearak 2019; Shih 2019.
- 82 Huebert 2009; Knecht og Keil 2013; Nilsson 2018; Olesen og Sørensen 2019, s. 17.
- 83 Government of USA 2017; DoD 2018.
- 84 U.S. Coast Guard 2018.
- 85 Pompeo 2019.
- 86 DoD 2019a.
- 87 Devlin, Silver og Huang 2020.
- 88 Biden 2020; The New York Times (s.d.).
- 89 Biden (s.d.).
- 90 Biden 2020.
- 91 FE 2019.
- 92 Pompeo 2019; DoD 2019a.
- 93 DoD 2019a, s. 12; Henriksen og Rahbek-Clemmensen 2017, s. 9-10.
- 94 DoD, 2019a.
- 95 Pompeo 2019.
- 96 Sørensen 2019b.
- 97 Se fx Pompeo 2019.
- 98 DoD 2019b.
- 99 Sørensen 2019b; Pelaudeix 2018, s. 2; Kuo 2019; Hinshaw og Page 2019.
- 100 Sørensen 2019b, s. 4. Denne bekymring anføres direkte i Pentagons strategi – DoD 2019a.
- 101 Pompeo 2019.
- 102 DoD 2019a.
- 103 US Embassy, Reykjavik 2019.
- 104 Krog 2020.
- 105 Trevithick 2019; The Associated Press 2019.
- 106 Klare 2020. Det drejede sig oprindeligt om ca. 300 mand og blev i 2018 forøget til ca. 700 mand – se fx Nilsen 2018.
- 107 Mehta 2017; McGwin 2020.
- 108 Navaltoday 2018.
- 109 NDAA 2020.
- 110 Larter 2019; Faram 2018.
- 111 Pincus 2019.
- 112 Insinna 2019.
- 113 Atlantsammenslutningen 2019.
- 114 Forsvarsforliget 2018.
- 115 De seks PP'er (permanent participant) er: Aleut International Association (AIA), Arctic Athabaskan Council (AAC), Gwich'in Council International (GCI), Inuit Circumpolar Council (ICC), Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON) og Sami Council (SC). Derudover deltager en stigende kreds af observatører i Arktisk Råd-regi, der inkluderer både stater (fx Kina, Indien og Tyskland) og intergovernmentale/interparlamentariske organisationer og (I)NGO (fx IMO, Verdensnaturfonden og forskellige FN-programmer).
- 116 Workshopmøder i Nuuk i marts 2020. Både Danmark, Grønland og Færøerne deltager løbende til SAO-møder. Ligeledes deltager fx forskere, (I)NGO'er, socio-økonomiske aktører og andre stakeholders fra både medlemslande og ikke-medlemslande, observatører og de permanente deltagere fra de seks organisationer af oprindelige arktiske folk. Der er dog stor forskel på deltagergrupperne fra sag til sag og på tværs af arbejdsgrupperne, jf. fx Knecht 2017.
- 117 Greaves og Pomerants 2017; Jacobsen og Herrmann 2017.
- 118 Den originale fodnote 1 i Ottawa-erklæringen lyder: "The Arctic Council should not deal with matters related to military security" – jf. Arctic Council 1996.
- 119 Jacobsen og Strandsbjerg 2017.
- 120 Jacobsen 2019a; Mouritzen 2018, s. 121-122; Petersen 2009; Rahbek-Clemmensen 2018; Rosamond 2015.
- 121 Oprindeligt var Ilulissat-mødet lanceret som en engangsbegivenhed. Ikke desto mindre mødtes Arctic 5 sidenhen to gange på udenrigsministerniveau: først i 2010 i Chelsea, Canada, og siden i 2015 i Oslo, Norge. 10-års jubilæet for Ilulissat-erklæringen blev afholdt i Ilulissat d. 22.-23. maj 2018 med en bred deltagereskare fra både Arctic 8 og fra ikke-statslige arktiske aktører, men det resulterede imidlertid ikke i store nye initiativer ud over en bekræftelse af den oprindelige Ilulissat-erklæring fra 2008 – Rahbek-Clemmensen og Thomassen 2018b, s. 25-26; Jacobsen 2018.
- 122 Taksø-Jensen 2016, 36.
- 123 Tømmerbakke 2019b; Koivurova 2019.
- 124 Jf. fx Stephen 2016.
- 125 Mouritzen 2018, s. 121-122.
- 126 NATO opererede frem til 2012 en radar på Sornfjeldet på Færøerne - Vinther 2012.
- 127 NATO 2010; Conley 2014.
- 128 NATO 2018; Kjærgaard 2018. Se også Rahbek-Clemmensen 2020, s. 14-15 for en gennemgang af anti-ubådskrigsførselsdynamikker i GIUK-gabet.
- 129 Interview i NATO HQ Brussels i marts 2020.
- 130 Rowe et al. 2020.
- 131 Forøget militært NATO-engagement i Arktis, fx i form af indsættelsen af de stående NATO-flåder, risikerer således at medføre oprustning i en eskalerende spiral [sikkerhedsdilemmaet] – jf. Booth og Wheeler 2008.
- 132 Interview i NATO HQ Brussels i marts 2020.
- 133 Heininen et al 2020; Tømmerbakke 2019a; Tingstad 2020.
- 134 Pincus 2019.
- 135 Tingstad 2020.
- 136 Interview i NATO HQ Brussels i marts 2020.

- 137 NATO topmødeerklæringen 2018 - NATO 2018, para 8-9.
- 138 The State Council 2018.
- 139 NATO 2019b.
- 140 NATO 2019a.
- 141 Stepien et al. 2015; Raspotnik 2018; Raspotnik og Østhagen 2019; Balão 2014.
- 142 Europa-Kommissionen 2016.
- 143 EU samarbejder desuden med Rusland og andre regionale aktører i Arktis om grænseoverskridende problemstillinger via initiativer som Barents Euro-Arctic Council og Northern Dimension. Sverige og især Finland arbejder desuden på at bygge bro mellem EU og Arktisk Råd.
- 144 Europa-Kommissionen 2016.
- 145 Se fx Dams og van Schaik 2019. Et strateginotat fra Europa-Kommissionens egen tænketank, European Political Strategy Centre (EPSC), er i forhold til en mere klassisk forståelse af sikkerhedspolitik vedrørende militære problemkomplekser et nybrud. Tænketank-ophavet gør, at notatet kun har semi-officiel status, men det er første gang, at EU er så eksplicit i forhold til de sikkerhedspolitiske dynamikker i Arktis - EPSC 2019.
- 146 Naalakkersuisut (s.d.); Naalakkersuisut 2019c. Hertil kommer eksempelvis bidrag til den arktiske region fra EU gennem Den Europæiske Udviklingsfond, der i perioden 2014-2020 bidrog med ca. 1,5 milliarder Euro til regionen. Grønlands adgang til denne pulje er dog begrænset – Stepien og Koivurova 2017, s. 16-17; Europa-Kommissionen 2018.
- 147 Alle tre rigsdele har respektive repræsentationer i Bruxelles, men med tre forskellige tilknytninger til EU. Danmark er medlem med forbehold, mens Grønland har en OLT-ordning (oversøiske lande og territorier), der ud over fiskeriaftaler bl.a. indebærer en lukrativ partnerskabsaftale vedrørende uddannelse, og Færøerne har en løsere tilknytning.
- 148 Olesen og Sørensen 2019, s. 21-29; Laine 2015; Rottem 2014.
- 149 Interview i København i februar 2020.
- 150 Olesen og Sørensen 2019, s. 35; Mehta 2019.
- 151 Olesen og Sørensen 2019, s. 35; Jerdén 2020, s. 165-166.
- 152 Thorhallsson 2018, s. 73.
- 153 Olesen og Sørensen 2019, s. 30-33.
- 154 Banke og Nissen et al. 2019, s. 54-55
- 155 Olesen og Sørensen 2019, s. 24.
- 156 Fiorenza 2019; Regjeringen 2019.
- 157 Østhagen 2016.
- 158 Olesen og Sørensen 2019, s. 28-29.
- 159 Puolustusvoimat (2018); Försvarsmakten (s.d.); Mikkola 2019 s. 6. Også i tilgangen til øvelserne ses den dualistiske norske tilgang til Rusland. En del af den norske strategi har således været at byde NATO-øvelser i norske farvande og på norsk territorium velkommen, men at insistere på at holde disse øvelser på behørig afstand af den norsk-russiske grænse.
- 160 Olesen og Sørensen 2019, s. 25.
- 161 Interview i København i februar 2020; Tømmerbakke 2019b. Norge er skeptisk overfor ideen, mens Sverige, ifølge deres arktiske strategi fra 2011, gerne ser, at Arktisk Råd tager flere blødere sikkerhedspolitiske emner op, som fx fælles sikkerhed – Tømmerbakke 2019b; Regeringen 2011. I november 2017 udtrykte den svenske udenrigsminister dog i Riksdagen lettelse over, at militære og geopolitiske spørgsmål ikke bliver behandlet i Arktisk Råd – Svenska Riksdagen 2017.
- 162 For en erfaringsopsamling fra Finland, Island og Norge se også Olesen og Sørensen 2019.
- 163 Cobb 2020.
- 164 Charron 2017.
- 165 Canadas regering 2017, s. 79.
- 166 Canadas regering 2017.
- 167 Canadas regering 2017.
- 168 McKay 2019.
- 169 Charron og Fergusson 2018.
- 170 Fergusson 2020.
- 171 Claros 2018.
- 172 Udenrigsministeriet (s.d.).
- 173 Folketinget 2019; Jacobsen 2019d; Rahbek-Clemmensen og Thomasen 2018a.
- 174 George 2018.
- 175 Se fx Sørensen og Klimenko 2017; Pincus 2020.
- 176 Citeret i Breum 2016b.
- 177 Jf. Jacobsen 2019b.
- 178 Jf. særligt Kongerigets arktiske strategi og udredningen Dansk diplomati og forsvar i en brydningstid - Danmark, Grønland og Færøerne 2011; Taksøe-Jensen 2016. Se også Wang 2012.
- 179 Eftersom klimaforandringerne er særligt mærkbare i Arktis, er forskningen i denne region central for at forstå og forebygge de negative konsekvenser heraf.
- 180 FE 2015, s. 33.
- 181 Interview d. 12. maj 2017 med daværende udenrigsminister Anders Samuelsen i Fairbanks, Alaska, i forbindelse med ministermødet i Arktisk Råd.
- 182 Workshopmøder i Nuuk i marts 2020; McGhie 2018; FMN 2018; FMI 2020.
- 183 DUPI 1997; Henriksen og Rahbek-Clemmensen 2017.
- 184 Udenrigsministeriet 2016; Udenrigsministeriet 2018.
- 185 Danmark, Færøerne og Grønland 2011.
- 186 Danmark, Færøerne og Grønland 2011, s. 9-11.
- 187 Danmark, Færøerne og Grønland 2011, s. 11. Den engelske version formulerer formålet en smule anderledes ved at karakterisere Kongeriget som en global aktør: "The aim is to strengthen the Kingdom's status as global player in the Arctic" – jf. Denmark, Greenland and the Faroe Islands 2011, s. 11.
- 188 Workshopmøder i Nuuk i marts 2020; Bagger 2020.
- 189 I sammenligning med de seneste par år – tidligere – har Grønland haft en mere fremtrædende rolle i Arktisk Råd, hvor det i perioden 1996-2009 (med undtagelse af 1998) var Grønland, der var Kongerigets repræsentant og underskrev Ottawa-erklæringen, der grundlagde Arktisk Råd i 1996 (se også afsnittet om Grønland).
- 190 Naalakkersuisut 2019b.
- 191 Danmark har siden 2008 som et af de få europæiske lande og det eneste nordiske land haft et såkaldt "Omfattende Strategisk Partnerskab" med Kina. Det har siden været en strategisk prioritet for skiftende danske regeringer at udbygge samarbejdet med Kina yderligere på flere områder – i 2017 blevet der underskrevet et omfattende dansk-kinesisk arbejdsprogram, der berører ikke mindre end 58 forskellige samarbejdsområder og involverer 80 (35 danske og 45 kinesiske) myndigheder. Det dansk-kinesiske arbejdsprogram er ved at blive opdateret – Udenrigsministeriet 2008; Statsministeriet 2017, Sørensen og Delman 2016; Sørensen 2020.
- 192 Sørensen 2020; Kjærgaard 2020.
- 193 USA's ambassadør i København Carla Sands skriver bl.a. i en kronik i april 2020 "[Kina] betragter Arktis som endnu et sted, hvor man kan promovere regimets rovgriske økonomiske interesser og autoritære værdier [...].USA og Trump-administrationen er gået i gang med at få Vesten til at vågne op og bevæge os væk fra vores fælles efterladerhed, for andre mindre pålidelige regeringer begynder at forme regionens værdier i deres eget repressive spejlbillede." – Sands 2020.

- 194 Se fx Sands 2020.
- 195 Jf. vurderinger af russisk militærbygning i Arktis i hhv. den seneste risikovurdering fra Forsvarets Efterretningstjeneste fra december 2019, og hvad der er at finde om Rusland i den opdaterede Arktis strategi fra Pentagon fra juni 2019 – FE 2019; DoD 2019a.
- 196 Workshopmøder i Nuuk i marts 2020; Interviews i København i marts 2020.
- 197 Korrespondance mellem FMN og Arktis-analysegruppen 27. april 2020; McGhie 2019.
- 198 Workshopmøder i Nuuk i marts 2020; Interviews i København i februar-april 2020.
- 199 Lindqvist 2019.
- 200 Naalakkersuisut 2020.
- 201 Statsministeriet (s.d.); Lovtidende A 2005b; Lovtidende A 2009; Jacobsen 2015.
- 202 Jacobsen 2019a.
- 203 Jacobsen 2019c; Jacobsen 2019d.
- 204 Taksøe-Jensen 2016.
- 205 Bagger 2019.
- 206 Andre væsentlige internationale fora inkluderer EU gennem OLT/OCTA (De oversøiske lande og territoriers sammenslutning), den årlige Arctic Circle-konference på Island og minedriftskonferencen PDAC samt Nordisk Råd og Vestnordisk Råd.
- 207 Olsen og Shadian 2018; Gerhardt 2018; Jacobsen 2019b; Jacobsen 2019c.
- 208 Olsen og Shadian 2018; Gerhardt 2018; Jacobsen 2019c; Jacobsen 2019d.
- 209 Interview med daværende Naalakkersuisoq for udenrigsanliggender, Suka Frederiksen, 12. maj 2017 i forbindelse med Arktisk Råd ministermødet i Fairbanks, Alaska, jf. Jacobsen 2019c; Jacobsen 2019d.
- 210 Workshopmøder i Nuuk i marts 2020.
- 211 Rasmussen 2019.
- 212 Nielsen 2001, s. 21; Jacobsen og Gad 2018.
- 213 Naalakkersuisut 2018.
- 214 Rasmussen 2019, s. 11; Jacobsen og Gad 2018, s. 16.
- 215 Kleist 2019.
- 216 Henriksen og Rahbek-Clemmensen 2017.
- 217 Interviews og workshopmøder i København og Nuuk i marts 2020.
- 218 Workshopmøder i Nuuk i marts 2020.
- 219 Olsvig og Nielsen 2019.
- 220 Olsen og Shadian 2018; Kristensen 2004.
- 221 Se Olesen 2017 for en analyse af begivenhedsforløbet der førte til tabet af basekontrakten.
- 222 Lindqvist 2017.
- 223 Naalakkersuisut 2019a, s. 37-38; Workshopmøder i Nuuk i marts 2020.
- 224 Cammarata og Lippman 2020.
- 225 Sands 2020.
- 226 Krog 2020; Nielsen 2020b.
- 227 Insinna 2019.
- 228 Jakobsen 2019; Kjærgaard 2020.
- 229 Jensen 2018.
- 230 Sørensen 2019a.
- 231 Cammarata og Lipmann 2020; Hinshaw og Page 2019.
- 232 Brøndum 2016; Breum 2016a; Breum 2018; Jacobsen 2019e.
- 233 FE 2019, s. 17.
- 234 Det britisk-baserede firma Bluejay opnåede herudover i april 2020 to licenser til minedrift i Sydgrønland i et område på 2025 km² - Bluejay Mining plc 2020. For en diskussion af spørgsmål knyttet til Kongerigets stillingtagen vedrørende uranproduktion se Arbejdsgruppen om konsekvenserne af ophævelse af nul-tolerancepolitikken 2013.
- 235 Breum 2017; Turnowsky 2017. Muligheden for at etablere en kinesisk forskningsstation i Grønland er bl.a. blevet præsenteret af Polar Research Institute of China (PRIC).
- 236 Krog 2019.
- 237 Sørensen 2020.
- 238 Nielsen 2020a.
- 239 Lovtidende A 2005c; Jákupsstovu og Berg 2014, s. 142.
- 240 Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020; Johansen 1999.
- 241 Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020.
- 242 Johansen 1999.
- 243 Om Færøernes geostrategiske betydning under den Kolde Krig se fx Johansen 1999; 2011, s. 295-298; Olesen og Villaume 2005, s. 318-321. Nyere forskning peger dog på, at Færøerne-kortet kan have været overvurderet. Johansen vurderer således at Færøernes geostrategiske betydning gradvist aftog som følge af teknologisk udvikling, s. 298. Ydermere argumenterer Esben Salling Larsen for, at Færøernes betydning reelt kun var central i en mindre periode i 1960'erne. Larsen påpeger således, at betydningen af både LORAN C-radiofyret i Ejde og af radarstationen på Sornfelli kort tid herefter blev udhulet af ændrede teknologiske forhold - Larsen upubliceret manuskript.
- 244 Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020.
- 245 Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020.
- 246 Nielsen 2020a; Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020.
- 247 Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020; Interviews i København i februar og marts 2020.
- 248 Nielsen 2020a; Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020.
- 249 Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020; Nielsen 2020a. Færøerne udarbejdede i 2013 en strategisk vurdering af landet arktiske interesser - Færøernes Regering 2013.
- 250 Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020.
- 251 Rigsombudsmanden på Færøerne 2019, s. 39.
- 252 Rigsombudsmanden på Færøerne 2019, s. 115.
- 253 Rigsombudsmanden på Færøerne 2019, s. 104-105, s. 125.
- 254 Der var på Færøerne politisk enighed om det retfærdige i den færøske sag, ikke mindst fordi Færøerne mente, at EU havde fået en langt større kvote, og Færøerne en langt mindre, end de var berettiget til, da kvoterne blev delt i 1990'erne - Folketinget 2013, s. 3-4.
- 255 Torp og Larsen 2012.
- 256 Denne episode bringes ofte op fra færøsk side – cf. Arge 2018; Workshopmøder i Tórshavn.
- 257 Sverdrup-Jensen 2014.
- 258 Folketinget 2013, s. 5.
- 259 Workshopmøder i Tórshavn i februar 2020.
- 260 Hertil kommer desuden spørgsmålet om bevægelser i fiskebestandene som følge af global opvarmning. Den færøske Arktisstrategi noterer bl.a. denne problematik, primært mht. hvorledes Færøerne kan drage nytte af disse bevægelser - Færøernes regering 2013.
- 261 Rigsombudsmanden på Færøerne 2019, s. 114-115.
- 262 Færøernes daværende lagmand Kaj Leo Holm Johannesen tog i september 2014 til Moskva for at holde samtaler med den russiske viceminister for landbrug og fiskeri, der inkluderede mulighederne for et strategisk partnerskab samt en frihandelsaftale. Dette besøg blev kritiseret af flere færøske politikere for at være illoyalt over for Vesten – jf. Folketinget 2014.

-
- 263 Crone, Sørensen og Kruse 2015.
- 264 Krog 2018.
- 265 Rigsombudsmanden på Færøerne 2019, s. 114-115.
- 266 Ritzau 2019.
- 267 Lindenskov 2019. Carla Sands har desuden tidligere ifølge Berlingske udtrykt, at valget af Huawei vil gøre det umuligt for USA at dele efterretninger med Færøerne – Kruse og Winther 2019.
- 268 Kruse og Winther 2019.
- 269 Kruse og Winther 2019.
- 270 Ritzau 2019.
- 271 Jakobsen 2019.
- 272 Jakobsen 2019.
- 273 Dette inkluderer eksempelvis cybersikkerhed. En ransomware-sag fra Nunavut i november 2019 viser, at øget digitalisering og cybersikkerhed ikke er uproblematisk i den arktiske region, hvor regionale digitale administrative systemer er sårbare og privat internetbrug er årevis efter udviklingen i fx Vesteuropa - George 2019. Det grønlandske TelePost er for nyligt begyndt at opprioritere cybersikkerhed - Tele-Post 2019. For en analyse af cybersikkerhed i Arktis med fokus på betydningen for regionens indbyggere se fx Klein og Hossain 2020.
- 274 Gad 2020.
- 275 Interview i København februar 2020; FE 2015, s. 33; George 2018; Mortensen 2019. Den samlede, opdaterede liste over submissioner er tilgængelig på CLCS' hjemmeside (FN s.d.).

APPENDIKS: KONTINENTALSOKKELPROBLEMATIKKEN

Faktaboks 7.

KONGERIGETS FEM SUBMISSIONER TIL CLCS²⁷⁵

D. 16. november 2004 ratificerede Danmark FN's Havretskonvention. Fra den dato havde Kongeriget ti år til at fremsætte sine i alt fem krav til udvidelse af retten til havbunden i følgende områder (jf. figur 7):

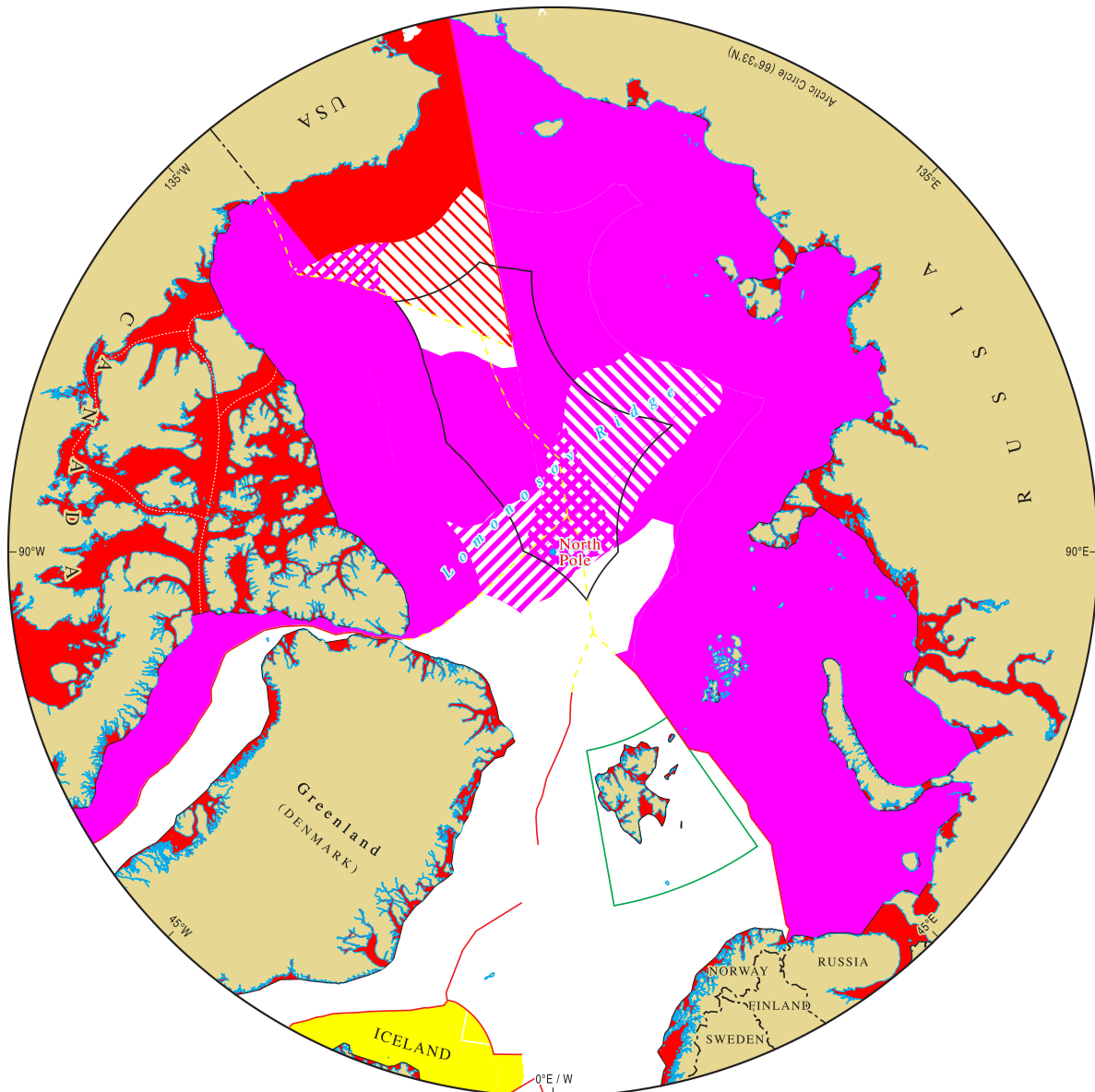
- 88.000 km² nord for Færøerne (NFM). CLCS godkendte dette krav i 2014 (GEUS 2014). I 2019 indgik Kongeriget Danmark en aftale med Island og Norge om delingen af området, hvilket sikrede Kongeriget 27.000 km².
- 608.000 km² syd for Færøerne (SFM).
- 115.000 km² syd for Grønland (SGM).
- 62.000 km² nordøst for Grønland (NEGM).
- 895.000 km² nord for Grønland (NGM).

Figur 7. Kongerigets fem submissionsområder

Kilde: A76.dk

Figur 8. Grænser og kontinentalsokkelkrav i Arktis

Kilde: "IBRU, Durham University, UK" <http://www.durham.ac.uk/ibru/resources/arctic>.

LITTERATURLISTE

- A76.dk. "Kontinentalsokkelprojektet". Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet.
<https://www.a76.dk/> (5. maj 2020).
- Andersson, Patrik, Jesper Willaing Zeuthen og Per Kalvig (2018), "Chinese Mining in Greenland: Arctic Access or Access to Minerals?" Arctic Yearbook 2018: Special Section: China & the Arctic, s. 102-117.
- Arbejdsgruppen om konsekvenserne af ophævelse af nul-tolerancepolitikken (2013), Rapport om udvinding og eksport af uran, Naalakkersuitut & Regeringen.
[https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Raastof/URAN%20Rapport%20DK%20\(3\).pdf](https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Raastof/URAN%20Rapport%20DK%20(3).pdf) (19. maj 2020).
- Arctic2035 (s.d.).
<https://www.arctic2035.ru/> (5. maj 2020).
- Arctic Council (1996), "Declaration on the Establishment of the Arctic Council: Joint Communique of the Governments of the Arctic Countries on the Establishment of the Arctic Council", September 19. Ottawa, Canada.
https://www.oaarchive.arctic-council.org/bitstream/handle/11374/85/EDOCs-1752-v2-ACMMCA00_Ottawa_1996_Founding_Declaration.PDF?sequence=5&isAllowed=y (5. maj 2020).
- Arge, Magni (2018), "Færøsk MF: Dansk boykot knækker troen på rigsfællesskabet", Altinget, 8. juni.
<https://www.altinget.dk/arktisk/artikel/faeroesk-mfer-dansk-boykot-knaekker-troen-paa-rigsfaellesskabet> (6. maj 2020).
- Atlantsammenslutningen (2019), "Grønland af fundamental strategisk betydning for Danmark og USA".
<http://www.atlant.dk/media/2157/atlant-brief-groenland-er-af-fundamental-strategisk-betydning-for-danmark-og-usa.pdf> (5. maj 2020).
- Bagger, Ane Lone (2019), svarnotat til "Forslag til Inatsisartut-beslutning om, at Naalakkersuisut pålægges til at kontakte den danske regering for at sikre, at Kongerigets Arktiske Strategi, der skal afløse den nuværende Arktiske Strategi 2011-2020, skal være udformet med Naalakkersuisut som medforfattere og medejere af Kongerigets Strategi, således man sikrer, at de grønlandske interesser også er centrale i strategien". EM2019/109.
https://www.ina.gl/dvd/EM2019/pdf/media/2543450/pkt109_em2019_bf33_arktisk_strategi_2011_2020_fn_1beh_da.pdf (19. marts 2020).
- Bagger, Ane Lone (2020), "Grønlands selvstyre: Skab et ligeværdigt arktisk partnerskab med Danmark". Altinget, 11. marts.
<https://www.altinget.dk/artikel/groenlands-selvstyre-skab-et-ligevaerdigt-arktisk-partnerskab-med-danmark> (24. marts 2020).
- Balão, Sandra Maria Rodrigues (2014), "The European Union's Arctic Strategy(ies): The Good and/or Evil?" I: Heininen, Lassi (red.): Security and Sovereignty in the North Atlantic, s. 100-123. Basingstoke: Palgrave.
- Banke, Cecilie Felicia Stokholm, Christine Nissen, Jakob Linnet Schmidt, Mikkel Runge Olesen, Hans Mouritzen, Jon Rahbek-Clemmensen, Rasmus Brun Pedersen, Graham Butler og Louise Riis Andersen (2019). Europæisk forsvarssamarbejde og det danske forsvarsforbehold. Udredning om udviklingen i EU og Europa på det forsvarspolitiske område og betydningen for Danmark. DIIS bog. København: Dansk Institut for Internationale Studier.
https://pure.diis.dk/ws/files/3155271/Forsvarsudredning_diis_november_2019.pdf (6. maj 2020).
- Bearak, Max (2019), "In strategic Djibouti, a microcosm of China's growing foothold in Africa". The Washington Post, 30. December.
https://www.washingtonpost.com/world/africa/in-strategic-djibouti-a-microcosm-of-chinas-growing-foothold-in-africa/2019/12/29/a6e664ea-beab-11e9-a8b0-7ed8a0d5dc5d_story.html (5. maj 2020).
- Biden, Joseph R. (2020), "Why America Must Lead Again: Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump". Foreign Affairs, March/April.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again> (6. maj 2020).
- Biden, Joseph R. (s.d.), "CLIMATE: Joe's Plan for a Clean Energy Revolution and Environmental Justice".
<https://www.joebiden.com/climate/> (6. maj 2020).
- Bluejay Mining plc (2020), "Thunderstone Project: Bluejay Expands Greenlandic Presence with Two New Exploration Licences in South Greenland", 14. april.
https://www.rns-pdf.londonstockexchange.com/rns/6481J_1-2020-4-14.pdf (5. maj 2020).
- Blunden, Margaret (2012), "Geopolitics and the northern sea route". International Affairs 88(1), s. 115-129.
- Booth, Ken og Nicolas J. Wheeler (2008), The security dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Borgerson, Scott (2013), "The coming Arctic boom: as the ice melts, the region heats up". Foreign Affairs 92(4), s. 76-80.
- Boulègue, Mathieu (2019), Russia's Military Posture in the Arctic. London: Chatham House.
- Brady, Anne-Marie (2017), China as a Polar Great Power. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.
- Brady, Anne-Marie (2019), "Facing Up to China's Military Interests in the Arctic". China Brief 19(21), s. 21-28.
- Breum, Martin (2016a), "Løkke stopper kinesisk opkøb i Grønland". Dagbladet Information, 20. december.
<https://www.information.dk/indland/2016/12/loekke-stopper-kinesisk-opkoeb-groenland> (20. marts 2020).
- Breum, Martin (2016b), "Taksøe: Vi er det 12.-største land i verden". Dagbladet Information, 7. maj.
<https://www.information.dk/udland/2016/05/taksoee-12-stoerste-land-verden> (26. februar 2020).

- Breum, Martin (2017), "Kina vil bygge kontroversiel forskningsstation i Grønland". Dagbladet Information, 18. oktober.
<https://www.information.dk/udland/2017/10/kina-bygge-kontroversiel-forskningsstation-groenland> (20. marts 2020).
- Breum, Martin (2018), "Analyse: stoppede Danmarks statsminister kinesisk opkøb i Kina?". High North News, 19. december.
<https://www.highnorthnews.com/nb/analyse-stoppede-danmarks-statsminister-kinesisk-opkob-i-gronland> (17. marts 2020).
- Brøndum, Christian (2016), "Danmark forhindrer kinesisk opkøb af marinebase i Grønland". Defencewatch, 14. december. (link kan ikke længere tilgås)
- Boltenkov, Dmitrij (2016), "Kholodnaja gorjatjaja totjka". Voennno-promisjennij kurer, 27. juni.
<https://www.vpk-news.ru/articles/31210> (5. maj 2020).
- Byers, Michael (2013), *International law and the Arctic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cammarata, Sarah og Daniel Lippman (2020), "Trump's budget gives Greenland another try". Politico, 19. februar.
<https://www.politico.com/news/2020/02/19/trump-budget-greenland-115961> (6. maj 2020).
- Canadas regering (2017), "Strong, Secure, Engaged: Canadas Defence Policy".
<https://www.canada.ca/en/department-national-defence/corporate/policies-standards/canada-defence-policy.html> (6. maj 2020).
- Charron, Andrea (2017), "NATO, Canada and the Arctic". NATO SERIES. Calgary: Canadian Global Affairs Institute.
https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/cdfai/pages/1793/attachments/original/1505784594/NATO_Canada_and_the_Arctic.pdf?1505784594 (6. maj 2020).
- Charron, Andrea og James Fergusson (2018), "From NORAD to NOR(A)D: The Future Evolution of North American Defence Co-operation". Policy Paper. Calgary: Canadian Global Affairs Institute.
https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/cdfai/pages/3753/attachments/original/1527022907/From_NORAD_to_NOR_A_D_The_Future_Evolution.pdf?1527022907 (6. maj 2020).
- Claros, Cynthia (2018), "Expanded Canadian ADIZ". OPSGROUP, 24. Maj.
<https://ops.group/blog/expanded-canadian-adiz/> (6. maj 2020).
- Cobb, Richard (2020), "Presentation of Canadian interests in the Arctic". Præsentation givet ved Newport Arctic Scholars Initiative. Newport: US Naval War College, 29. Januar.
<https://usnwc.edu/News-and-Events/Events/The-Newport-Arctic-Scholars-Initiative-2020-Newport-Arctic-Seminar> (6. maj 2020).
- Conley, Heather A. (2014), "A role for NATO in the Arctic?". I: Ann-Sofie Dahl og Pauli Järvenpää (red.), *Northern Security and Global Politics: Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world*, s. 54-63. London: Routledge.
- Conley, Heather A. og Matthew Melino (2019), "The Implications of US Policy Stagnation towards the Arctic Region". CSIS Report. Washington DC: Center for Strategic and International Studies.
<https://www.csis.org/analysis/implications-us-policy-stagnation-toward-arctic-region> (6. maj 2020).
- Conley, Heather A. og Matthew Melino (2020), "America's Arctic Moment. Great Power Competition in the Arctic to 2050". CSIS Report. Washington DC: Center for Strategic and International Studies.
https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/Conley_ArcticMoment_layout_WEB%20FINAL.pdf?EkVudAIPZnRPLwEdAIP0.GlpyEnNzINx (6. maj 2020).
- Crone, Morten, Bent Højgaard Sørensen og Simon Kruse (2015), "Færøsk fiskeeventyr slår revner i rigsfællesskabet". Berlingske, 20. august.
<https://www.berlingske.dk/oekonomi/faeroesk-fiskeeventyr-slaar-revner-i-rigsfaellesskabet> (6. maj 2020).
- Dams, Ties og Louise van Schaik (2019), "The Arctic Elephant: Why Europe must address the geopolitics of the high north". Clingendael Policy Brief. The Hague: Clingendael Institute.
https://www.clingendael.org/sites/default/files/2019-11/Poly_Brief_The_Arctic_Elephant_November_2019.pdf (6. maj 2020).
- Danmark, Grønland og Færøerne (2011), "Kongeriget Danmarks Strategi for Arktis 2011-2020".
<https://um.dk/da/udenrigspolitik/lande-og-regioner/arktisk-portal/arktisk-strategi/> (6. maj 2020).
- Denmark, Greenland and the Faroe Islands (2011), "Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011-2020".
<https://um.dk/en/foreign-policy/the-arctic/> (6. maj 2020).
- Devlin, Kat, Laura Silver og Christine Huang (2020), "U.S. Views of China Increasingly Negative Amid Coronavirus Outbreak". Pew Research Center, 21. april.
<https://www.pewresearch.org/global/2020/04/21/u-s-views-of-china-increasingly-negative-amid-coronavirus-outbreak/> (5. maj 2020).
- DoD, U.S. Department of Defense (2016), "Report to Congress on Strategy to Protect United States National Security Interests in the Arctic Region", Office of the Under Secretary of Defence for Policy, December.
<https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2016-Arctic-Strategy-UNCLAS-cleared-for-release.pdf> (6. maj 2020).
- DoD, U.S. Department of Defense (2018), "Summary of the 2018 National Defense Strategy of The United States of America".
<https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (6. maj 2020).
- DoD, U.S. Department of Defense (2019a), "Report to Congress. Department of Defense Arctic Strategy", Office of the Under Secretary of Defence for Policy, juni.
<https://media.defense.gov/2019/Jun/06/2002141657/-1/-1/1/2019-DOD-ARCTIC-STRATEGY.PDF> (6. maj 2020).

DoD, U.S. Department of Defense (2019b), "Annual Report to Congress. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2019". Office of the Secretary of Defence, maj.

https://media.defense.gov/2019/May/02/2002127082/-1/-1/1/2019_CHINA_MILITARY_POWER_REPORT.pdf (6. maj 2020).

Downs, Erica, Jeffrey Becker og Patrick deGatigno (2017), "China's Military Support Facility in Djibouti: The Economic and Security Dimensions of China's First Overseas Base". Arlington: Center for Naval Analyses. https://www.cna.org/cna_files/pdf/DIM-2017-U-015308-Final3.pdf (6. maj 2020).

DUPI, Dansk Udenrigspolitisk Institut (1997), Grønland under den Kolde Krig, Dansk og Amerikansk Sikkerhedspolitik 1945-68. København: Dansk Udenrigspolitisk Institut.

Ekspertgruppen for forsvaret av Norge (2015), Et felles løft, Forsvarsdepartementet.

EPSC, European Political Strategy Centre (2019), "Walking on Thin Ice: A Balanced Arctic Strategy for the EU". EPSC Strategic Notes 31, 19. juli. <https://wayback.archive-it.org/12090/20191129072325/> https://ec.europa.eu/epsc/publications/strategic-notes/walking-thin-ice-balanced-arctic-strategy-eu_en (6. maj 2020).

Europa-Kommissionen (2016), "JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL: An integrated European Union policy for the Arctic". Brussels, 27.4.2016 JOIN (2016) 21 final. http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/160427_joint-communication-an-integrated-european-union-policy-for-the-arctic_en.pdf (6. maj 2020).

Europa-Kommissionen (2018), "EU investments needed to unlock Arctic region's economic development", 19. januar. https://ec.europa.eu/fisheries/eu-investments-needed-unlock-arctic-regions-economic-development_en (6. maj 2020).

Exner-Pirot, Heather og Robert W. Murray (2017), "Regional Order in the Arctic: Negotiated Exceptionalism". Politik 20(3), s. 47-64.

Faram, Mark D. (2018), "Back to the future with 2nd Fleet". Navy Times, 24. august. <https://www.navytimes.com/news/your-navy/2018/08/25/back-to-the-future-with-2nd-fleet/> (6. maj 2020).

FE, Forsvarets Efterretningstjeneste (2015), Efterretningsmæssig Risikovurdering 2015. København: Forsvarets Efterretningstjeneste.

FE, Forsvarets Efterretningstjeneste (2019), Efterretningsmæssig Risikovurdering 2019. København: Forsvarets Efterretningstjeneste.

Fergusson, James (2020), "Missed Opportunities: Why Canada's North Warning System is Overdue for an Overhaul". Commentary. Ottawa: Macdonald-Laurier Institute. <https://www.macdonaldlaurier.ca/canadas-north-warning-system-needs-overhaul-new-mli-commentary/> (6. maj 2020).

Fiorenza, Nicholas (2019), "Sweden raises defence spending, financed by bank tax". Jane's Defence Weekly, 3. september. <https://www.janes.com/article/90826/sweden-raises-defence-spending-financed-by-bank-tax> (6. maj 2020).

Fischer, Ben B (1997). A Cold War conundrum: the 1983 soviet war scare. Washington, DC: Central Intelligence Agency, Center for the Study of Intelligence.

FMI, Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse (2020), "Sonarer og torpedoer til SEAHAWK-helikoptererne", 6. april. <http://www.fmi.dk/nyheder/Pages/sonarer-og-torpedoer-til-seahawk-helikoptererne.aspx> (6. maj 2020).

FMN, Forsvarsministeriet (2018), "Aftale på forsvarsområdet 2018-2023", 28. januar. <https://fmn.dk/temaer/forsvarsforlig/Documents/Forsvarsforlig-2018-2023.pdf> (26. marts 2020).

FN (s.d.), "Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, pursuant to article 76, paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982". https://www.un.org/Depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm (6. maj 2020).

Folketinget (2013), "Rigsombudsmanden på Færøerne, Indberetning nr. 5 / 2013", Tórshavn, den 22. august 2013, J. nr. 323-1 – dmk. <https://www.ft.dk/samling/20121/almdel/F%C3%86U/bilag/21/1274550.pdf> (6. maj 2020).

Folketinget (2014), "Rigsombudsmanden på Færøerne, Indberetning nr. 5 / 2014", Tórshavn, 23. september 2014, J. nr. 323-1 – dmk. <https://www.ft.dk/samling/20131/almdel/FÆU/bilag/28/1401412.pdf> (6. maj 2020).

Folketinget (2019), "Redegørelsen af 2/10 19 om samarbejdet i Arktis". Folketingstidende Tillæg G. https://www.folketingstidende.dk/samling/20191/redegoerelse/R2/20191_R2.pdf

Forsvarsforliget (2018), "Aftale på forsvarsområdet 2018 – 2023". <https://fmn.dk/temaer/forsvarsforlig/Documents/Forsvarsforlig-2018-2023.pdf> (6. maj 2020).

Försvarsmakten (s.d.), "Trident Juncture 18". <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/ovningar/avslutade-ovningar/trident-juncture-18/>

Færøernes Regering (2013), The Faroe Island – a Nation in the Arctic. The Prime Minister's Office <https://lms.cdn.fo/media/10243/f%C3%B8royar-eitt-land-%C3%AD-arktis-uk-web.pdf?s=jggeB2qre-4xB5sMlrqjQdbTrg> (6. maj 2020).

Føderationsrådet (2019), "Stenogramma parlamentskikh slusjanij nat emu 'O khode podgotovki proekta strategii rasvitija Arktitjeskoj soni Rossijskoj Federatsii do 2035 goda'", 28. oktober. <http://council.gov.ru/media/files/p8gbNqqF3qYUg5qfS6vDE-p9uoYcXbTi.pdf> (6. maj 2020).

- Gabuev, Alexander (2018), "Why Russia and China are Strengthening Security Ties". *Foreign Affairs*, 24. september <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-09-24/why-russia-and-china-are-strengthening-security-ties> (6. maj 2020).
- Gad, Ulrik Pram (2020), "Lektor: Lav et udenrigspolitisk nævn for Rigsfællesskabet". *Altinget*, 19. februar. <https://www.alinget.dk/arktis/artikel/lektor-om-ny-arktisk-strategi-lav-rigsfaellesskabets-udenrigspolitiske-naevn> (2. marts 2020).
- George, Jane (2018), "In Ilulissat, Canada and Denmark vow to settle Hans Island dispute". *Nunatsiaq News* 23. maj. https://nunatsiaq.com/stories/article/65674in_ilulissat_canada_greenland_denmark_vow_to_settle_hans_island_disput/ (26. marts 2020).
- George, Jane (2019), "Government of Nunavut returns to paper records and phone calls following ransomware attack". *ArcticToday*, 5. november. <https://www.arctictoday.com/government-of-nunavut-returns-to-paper-records-and-phone-calls-following-ransomware-attack/?fbclid=IwAR1H6l8aYvLo-fFsk-sN82PG0gBz-ABDOMTnvlADuXaZ67NLWnq-xilFw5iQ> (2. maj 2020).
- Gerhardt, Hannes (2018), "The divergent scalar strategies of the Greenlandic government and the Inuit Circumpolar Council". I: Kristian Søbø Kristensen og Jon Rahbek-Clemmensen (red.), *Greenland and the International Politics of a Changing Arctic: Postcolonial Paradiplomacy between High and Low Politics*, s. 113-124. London: Routledge.
- GEUS, De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland (2014), "Kongeriget vokser: Kontinentalsokkelkrav ord for Færøerne godkendt i New York", 20. marts. <https://www.geus.dk/om-geus/nyheder/nyhedsarkiv/2014/mar/kongeriget-vokser-kontinentalsokkelkrav-nord-for-faeroerne-godkendt-i-new-york/> (26. marts 2020).
- Government of USA (2017), "National Security Strategy of the United States of America". <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (6. maj 2020).
- Greaves, Wilfrid og Daniel Pomerants (2017), "Soft Securitization: Unconventional Security Issues and the Arctic Council". *Politik* 20(3), s. 31-46.
- Gudev, Pavel (2019), "Arktitjeskie nedorasumenija". *Rossija v globalnoj politike*, 17. maj. <https://globalaffairs.ru/articles/arkticheskie-nedorazumeniya/> (6. maj 2020).
- Heininen, Lassi (2012), "State of the Arctic strategies and policies: a summary". *Arctic Yearbook* 2012, s. 2-47.
- Heininen, Lassi, Karen Everett, Barbora Padrtova og Anni Reissell (2020), *Arctic Policies and Strategies – Analysis, Synthesis, and Trends*. Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA), Ministry of Foreign Affairs, Finland. <http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/16175/> (6. maj 2020).
- Henriksen, Anders og Jon Rahbek-Clemmensen (2017), "Grønlandskortet: Arktis' betydning for Danmarks indflydelse i USA". CMS Rapport. København: Center for Militære Studier, Københavns Universitet. https://cms.polsci.ku.dk/publikationer/groenlandskortet/CMS_Rapport_2017_Gr_nlandskortet.pdf (6. maj 2020).
- Hilde, Paal Sigurd (2014), "Armed Forces and Security Challenges in the Arctic". I: Rolf Tamnes og Kristine Offerdal (red.), *Geopolitics and Security in the Arctic: Regional Dynamics in a Global World*, s. 147-165. London og New York: Routledge.
- Hinshaw, Drew og Jeremy Page (2019), "How the Pentagon Countered China's Designs on Greenland". *The Wall Street Journal*, 10. februar. <https://www.wsj.com/articles/how-the-pentagon-countered-chinas-designs-on-greenland-11549812296> (6. maj 2020).
- Hong, Nong (2018), "China's New Arctic Policy: Legal Questions and Practical Challenges". *The National Bureau of Asian Research*, 16. marts. <https://www.nbr.org/publication/chinas-new-arctic-policy-legal-questions-and-practical-challenges/> (6. maj 2020).
- Hornby, Lucy (2015), "China axes rare earths export quotas". *Financial Times*, 5. januar. <https://www.ft.com/content/f0ec86fe-94b8-11e4-b32c-00144feabdc0> (6. maj 2020).
- Hsiung, Christopher Weidacher (2018), *Too big to fail: China's Russia policy in the post-Cold War period*. PhD Dissertation, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, University of Oslo.
- Huebert, Robert (2009), "United States arctic policy: the reluctant arctic power". SPP Briefing Papers. University of Calgary, The School of Public Policy—University of Calgary Publications Series 2(2). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3053702 (6. maj 2020).
- Huebert, Rob (2010), "The newly emerging Arctic security environment". Calgary: Canadian Defence and Foreign Affairs Institute. https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/cdfai/pages/41/attachments/original/1413661956/The_Newly_Emerging_Arctic_Security_Environment.pdf?1413661956 (6. maj 2020).
- Huebert, Rob (2019), "The New Arctic Strategic Triangle Environment (NASTE)". I: P. Whitney Lackenbauer og Suzanne Lalonde (red.), *Breaking the Ice Curtain? Russia, Canada, and Arctic Security in a Changing Circumpolar World*, s. 75-92. Calgary: Canadian Global Affairs Institute.
- Humbert, Malte (2019), "China Reveals Details of Newly Designed Heavy Icebreaker". *High North News*, 16. december. <https://www.highnorthnews.com/en/china-reveals-details-newly-designed-heavy-icebreaker> (6. maj 2020).
- Insinna, Valerie (2019), "Watch the skies: How a US base in Greenland tracks ballistic missiles". *Defense News*, 4. august. <https://www.defensenews.com/smr/a-modern-nato/2019/08/05/watch-the-skies-how-a-us-base-in-greenland-tracks-ballistic-missiles/> (6. maj 2020).

- Jacobsen, Marc (2015), "The Power of Collective Identity Narration: Greenland's Way to a more Autonomous Foreign Policy". *Arctic Yearbook* 2015, s. 102-118.
- Jacobsen, Marc (2018), "Ilulissat Declaration's 10-year anniversary". *High North News*, 23. maj. <https://www.highnorthnews.com/en/ilulissat-declarations-10-year-anniversary> (6. maj 2020).
- Jacobsen, Marc (2019a), Arctic identity interactions: Reconfiguring dependency in Greenland's and Denmark's foreign policies. PhD afhandling, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.
- Jacobsen, Marc (2019b), "Denmark's Arctic foreign policy identity: From discursive enveloping to articulated acknowledgement of Danish dependency on Greenland". Working paper i forbindelse med PhD afhandling: Arctic identity interactions: Reconfiguring dependency in Greenland's and Denmark's foreign policies. Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.
- Jacobsen, Marc (2019c), "Greenland's Arctic advantage: Articulations, acts and appearances of sovereignty games". *Cooperation and Conflict* 55(2), s. 170-192.
- Jacobsen, Marc (2019d), "Arktis: Grønlands strategiske arena for større udenrigspolitisk suverænitet". *Politica* 51(4), s. 485-506.
- Jacobsen, Marc (2019e), "Digging sustainability: Scaling and sectoring of sovereignty in Greenland and Nunavut mining discourses". I: Ulrik Pram Gad og Jeppe Strandsbjerg (red.), *The Politics of Sustainability in the Arctic. Reconfiguring identity, space and time*, s. 52-73. London: Routledge.
- Jacobsen, Marc og Jeppe Strandsbjerg (2017), "Desecuritization as Displacement of Controversy: geopolitics, law and sovereign rights in the Arctic". *Politik* 20(3), s. 15-30.
- Jacobsen, Marc og Ulrik Pram Gad (2018), "Setting the scene in Nuuk: Introducing the cast of characters in Greenlandic foreign policy narratives". I: Kristian Søby Kristensen og Jon Rahbek-Clemmensen (red.), *Greenland and the International Politics of a Changing Arctic: Postcolonial Paradiplomacy between High and Low Politics*, s. 11-27. London: Routledge.
- Jacobsen, Marc og Victoria Herrmann (2017), "Introduction: Arctic International Relations in a Widened Security Perspective". *Politik* 20(3), s. 6-14.
- Jakhar, Pratik (2018), "How China's GPS 'rival' Beidou is plotting to go global". *BBC*, 20. september. <https://www.bbc.com/news/technology-45471959> (6. maj 2020).
- Jakobsen, Linda (2010), "China Prepares For an Ice-Free Arctic". *SIPRI Insights on Peace and Security* 2010(2). Solna: Stockholm International Peace Research Institute. <https://www.sipri.org/publications/2010/sipri-insights-peace-and-security/china-prepares-ice-free-arctic> (6. maj 2020).
- Jakobsen, Peter Viggo (2019), "Hvordan undgår vi et våbenkapløb i Grønland?". *Ræson* 39, s. 18-23. <https://www.raeson.dk/2019/peter-viggo-jakobsen-i-raeson39-hvordan-undgaar-vi-et-vaabenkaploeb-i-groenland/> (6. maj 2020).
- Jákupsstovu, Beinta í og Regin Berg (2014), "Færøysk sikkerhetspolitikk". I: Hans Andrias Sølvará, Beinta Jakupsstovu og Gestur Hovgaard (red.), *Vestnorden - nye roller i det internationale samfund*, s. 130-155. Tórshavn: Fróðskapur.
- Jensen, Teis (2018), "Greenland shortlists Chinese company for airport construction despite Denmark's concerns". *Reuters*, 27. marts. <https://www.reuters.com/article/china-arctic-greenland/greenland-shortlists-chinese-company-for-airport-construction-despite-denmarks-concerns-idUSL8N1R96F6> (27. januar 2020).
- Jerdén, Björn (2020), "Little to cheer about: Sweden in the face of US-Chinese rivalry", I: Esteban, Mario og Miguel Otero-Iglesias sammen med Una Aleksandra Bērziņa-Čerenkova, Alice Ekman, Lucrezia Poggetti, Björn Jerdén, John Seaman, Tim Summers og Justyna Szczudlik (red.), *Europe in the Face of US-China Rivalry*, s. 163-170. European Think-tank Network on China. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/etnc_report_us-china-europe_january_2020_complete.pdf (6. maj 2020).
- Johansen, Sámal Tróndur Finnsson (1999), *Færøerne under den kolde krig: De militære installationer*. Tórshavn: Føroya Landsstýri.
- Johansen, Sámal Tróndur Finnsson (2011), "Færøerne", i Lauridsen, John T., Rasmus Mariager, Thorsten Borring Olesen og Poul Guillaume (red.), *Den Kolde Krig og Danmark: Gads Leksikon*, s. 295-298. København: Gad.
- Justinussen, Jens Christian Svabo. (2019) "Rigsfællesskabet i et føderalt perspektiv." *Politica*, 51(4), s. 441-468.
- Käpylä, Juha, og Harri Mikkola (2015), "On Arctic exceptionalism: critical reflections in the light of the Arctic Sunrise case and the crisis in Ukraine". *FIIA Working Paper* 85. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs. <https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2017/01/wp85.pdf> (6. maj 2020).
- Kjærsgaard, Steen (2018), "NATOs kommandostruktur skal tilbage til fremtiden: Reformer forøger afskrækkelse over for Rusland". *DIIS Policy Brief*. København: Dansk Institut for Internationale Studier. https://pure.diis.dk/ws/files/1438300/DIIS_PB_NATOs_kommandostruktur_WEB.pdf (6. maj 2020).
- Kjærsgaard, Steen (2020), "Danmark kan ikke sige nej til Rusland og Kina i Arktis. Hvad vil USA gøre ved det?". *Ræson*, 23. januar. <https://www.raeson.dk/2020/militaeranalytiker-steen-kjaergaard-danmark-kan-ikke-sige-nej-til-rusland-og-kina-i-arktis-hvad-vil-usa-goere-ved-det/> (6. maj 2020).

- Klare, Michael (2020), "The US is heading North to train what could be the next world war battlefield". Business Insider, 24. februar.
<https://www.businessinsider.com/us-troops-heading-north-for-cold-response-2020-arctic-exercise-2020-2> (6. maj 2020).
- Klein, Joëlle, and Kamrul Hossain (2020), "Conceptualising Human-centric Cyber Security in the Arctic in Light of Digitalisation and Climate Change". *Arctic Review* 11, s. 1-18.
- Kleist, Mininnguaq (2019), "Grønlands udenrigspolitik og internationalerelationer: Nuværende rammer og mulig udvikling i et selvstændighedsperspektiv". *Politik* 22(1), s. 84-101.
- Knecht, Sebastian (2017), "The politics of Arctic international cooperation: Introducing a dataset on stakeholder participation in Arctic Council meetings, 1998–2015". *Cooperation and Conflict* 52(2), s. 203-223.
- Knecht, Sebastian og Kathrin Keil (2013), "Arctic geopolitics revisited: spatialising governance in the circumpolar North". *The Polar Journal* 3(1), s. 178-203.
- Koivurova, Timo (2019), "Is this the end of the Arctic Council and Arctic governance as we know it?". *The Polar Connection*, 11. december.
<http://polarconnection.org/arctic-council-governance-timo-koivurova/> (6. maj 2020).
- Koivurova, Timo, Liisa Kauppila, Sanna Kopra, Marc Lanteigne, Mingming Shi, Malgorzata (Gosia) Smieszek og Adam Stepien sammen med Juha Käpylä, Harri Mikkola, Egill Þór Níelsson og Matti Nojonen (2019), *China in the Arctic; and the Opportunities and Challenges for Chinese-Finnish Arctic Co-operation. Government's analysis, assessment and research activities 8/2019*. Helsinki: Finland's Prime Minister's Office.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161371/8-2019-China_Arctic_andFinland.pdf (6. maj 2020).
- Konyshev, Valery og Alexander Sergunin (2014), "Is Russia a revisionist military power in the Arctic?" *Defense & Security Analysis* 30(4), s. 323-335.
- Krisch, Nico (2005), "International Law in Times of Hegemony: Unequal Power and the Shaping of the International Legal Order". *European Journal of International Law* 16(3), s. 369–408.
- Kristensen, Kristian Søby (2004), "Greenland, Denmark and the Debate on Missile Defense: A Window of Opportunity for Increased Autonomy". DIIS working paper 14. København: Dansk Institut for Internationale Studier.
<https://www.diis.dk/en/research/greenland-denmark-and-the-debate-on-missile-defense-a-window-of-opportunity-increased> (6. maj 2020).
- Kristensen, Kristian Søby og Casper Sakstrup (2016), "Russian Policy in the Arctic after the Ukraine Crisis". København: Center for Militære Studier, Københavns Universitet.
https://cms.polsci.ku.dk/english/publications/russian-policy-in-the-arctic/Russian_Policy_in_the_Arctic_after_the_Ukraine_Crisis.pdf (19. maj 2020).
- Krog, Andreas (2018), "Færøerne vil ud af den udenrigspolitiske spændetrøje". *Altinget*, 26. november.
<https://www.altinget.dk/arktis/artikel/faeroerne-vil-ud-af-den-udenrigspolitiske-spaendetroeje> (6. maj 2020).
- Krog, Andreas (2019), "Færøerne får repræsentation i Kina". *Altinget*, 30. oktober.
<https://www.altinget.dk/arktis/artikel/faeroerne-faar-repraesentation-i-kina> (6. maj 2020).
- Krog, Andreas (2020), "USA's svar på Danida involveret i hjælp til Grønland". *Altinget*, 24. april.
<https://www.altinget.dk/artikel/usas-svar-paa-danida-involveret-i-hjaelp-til-groenland> (6. maj 2020).
- Kruse, Simon og Lene Winther (2019), "Færøske politikere har fået nok af Carla Sands' trusler: »Det er ikke klogt diplomatisk arbejde«". *Berlingske*, 30. november.
<https://www.berlingske.dk/globalt/faeroeske-politikere-har-faaet-nok-af-carla-sands-trusler-det-er-ikke> (6. maj 2020).
- Kuo, Mercy A. (2019), "Greenland in US-Denmark-China Relations, Insights from Jonas Parellø-Plesner". *The Diplomat*, 2. oktober.
<https://thediplomat.com/2019/10/greenland-in-us-denmark-china-relations/> (6. maj 2020).
- Kutjinskaja, Marina (2020), "Arktika v fokuse vnimanija SShA i NATO i interesi besopasnosti Rossii". *Problemi natsionalnoj strategii* 58(1), s. 68-89.
- Lackenbauer, P. Whitney, Adam Lajeunesse, James Manicom, og Frédéric Lasserre (2018), *China's Arctic Ambitions and What They Mean for Canada*. Calgary: University of Calgary Press.
- Lague, David og Benjamin Kang Lim (2019), "China's vast fleet is tipping the balance in the Pacific". *Reuters*, 30. april.
<https://www.reuters.com/investigates/special-report/china-army-navy/> (6. maj 2020).
- Laine, Jussi (2015), "Threats, Challenges, and Finnish-Russian Cross-Border Security Cooperation: A Finnish Perspective". *Eurolimes* 20, s. 125-142.
- Larsen, Esben Salling (upubliceret manuskript), "Færøernes militærgeografiske betydning for USA og NATO".
- Larter, David (2019), "US Navy declares new fleet to confront Russia fully operational". *Defense News*, 31. december.
<https://www.defensenews.com/naval/2019/12/31/us-navy-declares-new-fleet-stood-up-to-confront-russia-fully-operational/> (6. maj 2020).
- Lasserre, Frédéric, Linyan Huang og Olga V. Alexeeva (2017), "China's strategy in the Arctic: threatening or opportunistic?" *Polar Record* 53(1), s. 31-42.
- Lewis, Barbara og Ernest Scheyder (2018), "China cutting rare earth output, unnerving global manufacturers". *Reuters*, 24. oktober.
<https://www.reuters.com/article/us-china-rareearths/china-cutting-rare-earth-output-unnerving-global-manufacturers-idUSKCN1MY2GZ> (6. maj 2020).

- Lierop, Christian van (2016), "EU regional policy in the Arctic". Briefing. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/593530/EPRS_BRI\(2016\)593530_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/593530/EPRS_BRI(2016)593530_EN.pdf) (6. maj 2020).
- Lindenskov, Eirikur (2019), "Donald Trump leggur trýst á Frøoya Tele". Sosialurin, 28. novmeber. <https://www.in.fo/news-detail/news/donald-trump-leggur-tryst-a-froeoya-tele/> (6. maj 2020).
- Lindqvist, Andreas (2017), "USA-samtaler blev bevidst lukket ned". Sermitsiaq, 11. oktober. <https://sermitsiaq.ag/usa-samtaler-bevidst-lukket> (6. maj 2020).
- Lindqvist, Andreas (2019), "Mulig milliardregning: Danmark skal betale for at redde klimaramt amerikansk eks-base". Ingeniøren, 20. september. <https://ing.dk/artikel/mulig-milliardregning-danmark-skal-betale-at-redde-klimaramt-amerikansk-eks-base-228913> (6. maj 2020).
- Lovtidende A (2005a), "Lov om Færøernes landsstyres indgåelse af folkeretlige aftaler", LOV nr 579 af 24/06/2005.
- Lovtidende A (2005b), "Lov om Grønlands landsstyres indgåelse af folkeretlige aftaler", LOV nr 577 af 24/06/2005.
- Lovtidende A (2005c), "Lov om de færøske myndigheders overtagelse af sager og sagsområder", LOV nr 578 af 24/06/2005.
- Lovtidende A (2009), "Lov om Grønlands Selvstyre", LOV nr. 473 af 13. juni 2009.
- Martinson, Ryan D. (2019), "The Role of the Arctic in Chinese Naval Strategy". China Brief 19(22), s. 26-32.
- McGhie, Steffen (2018), "Første gang i 14 år: Danmark bliver igen klar til ubådsjagt". Ingeniøren, 20. februar. <https://ing.dk/artikel/foerste-gang-14-aar-danmark-bliver-igen-klar-ubaadsjagt-210641> (26. marts 2020).
- McGhie, Steffen (2019), "Mette Frederiksens halvanden milliard til at overvåge Grønland rækker ikke en brøkdal af vejen". Berlingske, 4. december. <https://www.berlingske.dk/samfund/mette-frederiksens-halvanden-milliard-til-at-overvaage-groenland-raekker> (6. maj 2020).
- McGwin, Kevin (2020), "A US helping hand to Norway in Jan Mayen also extends the Pentagon's Arctic reach". Arctic Today, 31. januar. <https://www.arctictoday.com/a-us-helping-hand-to-norway-in-jan-mayen-also-extends-the-pentagons-arctic-reach/> (6. maj 2020).
- McKay, Simeon (2019), Briefing from Canadian Embassy to Royal Danish Defence College 6 March 2019. Præsentation ved Forsvarsakademiet, København. <http://www.fak.dk/uddannelse/mms/moduler/Pages/Arktis.aspx> (5. maj 2020).
- Medvedev, Sergej (2016), "Plani Kremlja v Arktike: ot ambitsii k rasotjarovaniju". Rossiya v globalnoj politike, 3. november. <https://www.ponarseurasia.org/node/8606#main-content> (5. maj 2020).
- Mehta, Aaron (2017), "Northern Triangle – UK, US and Norway's expanding Alliance". DefenseNews, 8. januar. <https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/surface-navy-association/2017/01/08/northern-triangle-us-uk-and-norway-s-expanding-alliance/> (6. maj 2020).
- Mehta, Aaron (2019), "Sweden's defense minister on relations with America", Russian threats and the European Union". DefenseNews, 27. december. <https://www.defensenews.com/smr/nato-2020-defined/2019/12/27/swedens-defense-minister-on-relations-with-america-russian-threats-and-the-european-union/> (6. maj 2020).
- Meidan, Michal (2019), "Glimpses of China's energy future". Oxford Energy Comment. Oxford: The Oxford Institute for Energy Studies. <https://www.oxfordenergy.org/publications/glimpses-of-chinas-energy-future/> (6. maj 2020).
- Middleton, Alexandra (2019), "Constructing Arctic Identity: Analysis of Scotland's Arctic Policy". High North News, 27. september. <https://www.highnorthnews.com/en/what-remains-not-so-evident-what-scotland-wants-arctic-return> (6. maj 2020).
- Mikkola, Harri (2019), "The Geostrategic Arctic. Hard Security in the High North". FIIA Briefing Paper 259. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs. <https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2019/04/bp259-geostrategic-arctic.pdf> (6. maj 2020).
- Mortensen, Mikkel Valentin (2019), "I dag vokser Rigsfællesskabet med et område svarende til Jylland", Berlingske, 30. oktober. <https://www.berlingske.dk/samfund/i-dag-vokser-rigsfaellesskabet-med-et-omraade-svarende-til-jylland> (6. maj 2020).
- Mouritzen, Hans (2018), "Arctic organisations are nations' special darlings. But who's whose?" Danish Foreign Policy Review 2018, s. 115-137. København: Dansk Institut for Internationale Studier.
- Murmanskij vestnij (2019), "Osнови gospolitiki v Arktike odobreni Vladimirom Putinim", 27. december. <https://www.mvestnik.ru/newslent/osnovy-gospolitiki-v-arktike-odobreny-vladimirom-putinym/> (6. maj 2020).
- Naalakkersuisut (2018), "Udenrigspolitisk Redegørelse 2018". EM 2018/14 Sags nr. 2018 – 2195. <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Udenrigsdirektoratet/DK/Udenrigspolitiske%20redegorelser/Udenrigspolitisk%20Redeg%C3%B8relse%202018.pdf> (6. maj 2020).
- Naalakkersuisut (2019a), "Udenrigspolitisk Redegørelse 2019". EM 2019/14 Sagsnr. 2019 – 8961. <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Udenrigsdirektoratet/DK/Udenrigspolitiske%20redegorelser/UPR%202019%20da.pdf> (6. maj 2020).
- Naalakkersuisut (2019b), "Møde med den amerikanske Udenrigsminister Pompeo den 13. november", 13. november. https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2019/11/1311_Pompeo (2. marts 2020).

- Naalakkersuisut (2019c), "Naalakkersuisoq Ane Lone Bagger i Bruxelles", 16. december.
<https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2019/12/161219-Ane-Lone-Bagger-i-Bruxelles> (6. maj 2020).
- Naalakkersuisut (2020), "Møde mellem statsministeren, lagmanden og formand for Naalakkersuisut", 7. januar.
https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2020/01/070119-Moede-mellem-statsministeren_-lagmanden-og-formand-for-Naalakkersuisut (19. marts 2020).
- Naalakkersuisut (s.d.), "Partnerskabsaftalen: Partnerskabsaftalen 2014-2020".
<https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Greenland-Representation-to-the-EU/European-Union-and-Greenland/Partnership-Agreement> (6. maj 2020).
- NATO (2010), "Strategic Concept: for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization". Brussel: NATO Public Diplomacy Division.
https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_82705.htm (6. maj 2020).
- NATO (2018), "Brussels Summit Declaration", 11. juli.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (6. maj 2020).
- NATO, (2019a), "Questions and answers by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the 'NATO Engages: innovating the Alliance' conference", 3. december.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_171550.htm?selectedLocale=en (6. maj 2020).
- NATO (2019b), "London Declaration", 4. december.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (6. maj 2020).
- Navaltoday (2018), "USS Harry S. Truman first US carrier to operate in Arctic Circle in 27 years", 19. oktober.
<https://navaltoday.com/2018/10/19/uss-harry-s-truman-first-us-carrier-to-operate-in-arctic-circle-in-27-years/> (6. maj 2020).
- NDAA, The National Defense Authorization Act (2020), "National Defence Authorization Act for Fiscal Year 2020".
<https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/1790/all-info?allSummaries=show> (6. maj 2020).
- Nielsen, Bárður á Steig (2020a), "Færøernes regeringsleder: Vi deler ikke arktisk udgangspunkt med Danmark". Altinget, 26. februar.
<https://www.altinget.dk/arktis/artikel/faeroernes-lagmand-faeroerne-og-danmark-deler-ikke-arktisk-udgangspunkt> (6. maj 2020).
- Nielsen, Jens K. (2001), "Greenland's Geopolitical Reality and its Political-Economic Consequences". Danish Foreign Policy Yearbook 2001. København: Dansk Institut for Internationale Studier
- Nielsen, Rasmus Leander (2020b), "Er USA igen ved at købe Grønland eller er det stor ståhej for næsten ingenting?" Altinget, 29. april.
<https://www.altinget.dk/arktis/artikel/debat-er-usa-igen-ved-at-koebe-groenland-eller-er-det-stor-staahej-for-naesten-ingenenting> (6. maj 2020).
- Niller, Eric (2019), "China's Scientists Are the New Kids on the Arctic Block". Wired, 7. maj.
<https://www.wired.com/story/chinas-scientists-are-the-new-kids-on-the-arctic-block/> (6. maj 2020).
- Nilsen, Thomas (2018), "Norway invites hundreds of U.S. Marines to the north". The Barents Observer, 12. juni.
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/06/norway-invites-hundreds-us-marines-north> (6. maj 2020).
- Nilsson, Annika E. (2018), "The United States and the making of an Arctic nation". Polar Record 54(2), s. 95-107.
- Nouwens, Meia og Helena Legarda (2018), "China's pursuit of advanced dual-use technologies". Research Papers. London: International Institute for Strategic Studies.
<https://www.iiss.org/blogs/research-paper/2018/12/emerging-technology-dominance> (5. maj 2020).
- Olesen, Mikkel Runge (2017), "Lightning rod: The US, Greenlandic and Danish relations in the shadow of post-colonial reputations". I: Jon Rahbek-Clemmensen og Kristian Søby Kristensen (red.), Greenland and the International Politics of a Changing Arctic – Postcolonial Paradiplomacy between High and Low Politics, s. 70-82. London: Routledge.
- Olesen, Mikkel Runge og Camilla Tenna Nørup Sørensen (2019), "Intensifying great power politics in the Arctic-point of consideration by the Kingdom of Denmark: From an analysis of assessments and strategies in Finland, Norway and Iceland". DIIS Report. København: Dansk Institut for Internationale Studier.
https://pure.diis.dk/ws/files/3166021/Intensifying_great_power_politics_Arctic_DIIS_Report_2019_08.pdf (6. maj 2020).
- Olesen, Mikkel Runge (under udgivelse). "The end of Arctic exceptionalism? A review of the academic debates and what the Arctic prospects mean for the Kingdom of Denmark". Danish Foreign Policy Review. København: Dansk Institut for Internationale Studier.
- Olesen, Thorsten Borring og Poul Villaume (2005), "I Blokopdelings Tegn". Bd. 5 i: Due-Nielsen, Carsten, Ole Feldbæk og Nikolaj Petersen (red.), Dansk Udenrigspolitik Historie. København: Gyldendal.
- Olsen, Inuuteq Holm og Jessica M. Shadian (2018), "Greenland and the Arctic Council: Subnational regions in a time of Arctic Westphalianisation". I: Kristian Søby Kristensen og Jon Rahbek-Clemmensen (red.), Greenland and the International Politics of a Changing Arctic: Postcolonial Paradiplomacy between High and Low Politics, s. 113-124. London: Routledge.
- Olsvig, Sara og Rasmus Leander Nielsen (2019), "Da Trump ville købe Grønland". Udenrigs 3, s. 74-83.
- O'Sullivan, Stephen (2019), "China's Natural Gas Development Report – Reality Check". Energy Insight 62. Oxford: The Oxford Institute for Energy Studies.
<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2019/11/Chinas-Natural-Gas-Development-Report.pdf> (6. maj 2020).

- Pelaudeix, Cecile (2018), "Along the Road: China in the Arctic". Brief Issue 13. European Union Institute for Security Studies. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2013%20Arctic.pdf> (6. maj 2020).
- Petersen, Nikolaj (2009), "The Arctic as a new arena for Danish foreign policy: the Ilulissat initiative and its implications". Danish Foreign Policy Yearbook 2009, s. 35-78. København: Dansk Institut for Internationale Studier.
- Pincus, Rebecca (2019), "Rushing Navy Ships into the Arctic for a FONOP is Dangerous". Proceedings 145(1). <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2019/january/rushing-navy-ships-arctic-fonop-dangerous> (5. maj 2020).
- Pincus, Rebecca (2020), "Three-Way Power Dynamics in the Arctic". Strategic Studies Quarterly, 14(1), s. 40-63.
- Pompeo, Michael R. (2019), "Looking North: Sharpening Americas Arctic Focus". <https://www.state.gov/looking-north-sharpening-americas-arctic-focus/> (10. februar 2020).
- Pritchins, Stanislav (2018), Russia's Untapped Arctic Potential. London: Chatham House.
- Puolustusvoimat, Det finske Forsvarsministerium (2018), "Trident Junctur 2018". <https://puolustusvoimat.fi/en/trident-juncture-20181> (6. maj 2020).
- Quinn, Ellis (2018), "International academics nominate Arctic Council for Nobel Peace Prize". Eye on the Arctic, 16. januar. <https://www.rcinet.ca/eye-on-the-arctic/2018/01/16/arctic-council-nobel-peace-prize-academics-nomination/> (12. februar 2020).
- Rahbek-Clemmensen, Jon (2017), "The Ukraine crisis moves north: is Arctic conflict spill-over driven by material interests?" Polar Record 53(1), s. 1-15.
- Rahbek-Clemmensen, Jon (2018), "The Arctic Turn: How did the High North become a Foreign and Security Policy Priority for Denmark?". I: Jon Rahbek-Clemmensen og Kristian Søby Kristensen (red.), Greenland and the International Politics of a Changing Arctic: Postcolonial Paradiplomacy between High and Low Politics, s. 54-69. London: Routledge.
- Rahbek-Clemmensen, Jon og Gry Thomasen (2018a), "Ilulissat-initiativet 10 år efter". CMS Memo. København: Københavns Universitet, Center for Militære Studier. https://cms.polsci.ku.dk/nyheder/nyt-cms-memo-ilulissat-initiativet-10-aar-efter/CMS_memo_-_Learning_from_the_Ilulissat_Initiative_online_.pdf (6. maj 2020).
- Rahbek-Clemmensen, Jon og Gry Thomasen (2018b), "Learning from the Ilulissat Initiative: State Power, Institutional Legitimacy, and Governance in the Arctic Ocean 2007-18". CMS Report. København: Københavns Universitet, Center for Militære Studier. https://cms.polsci.ku.dk/nyheder/nyt-cms-memo-ilulissat-initiativet-10-aar-efter/download-cms-rapport/CMS_Rapport_2018_1_-_Learning_from_the_Ilulissat_initiative.pdf (6. maj 2020).
- Rahbek-Clemmensen, Jon (2020). "Nye militære spændinger i Nordatlanten og Arktis.", CMS Baggrundspapir, København: Københavns Universitet, Center for Militære Studier.
- Rasmussen, Rasmus Kjærgaard (2019), "The desecuritization of Greenland's security? How the Greenlandic self-government envision post-independence national defense and security policy". Arctic Yearbook 2019, s. 287-304.
- Raspotnik, Andreas (2018), The European Union and the Geopolitics of the European Union. Cheltenham: Elgar.
- Raspotnik, Andreas og Andreas Østhagen (2019), "What about the Arctic? The European Union's Geopolitical Quest for Northern Space". Geopolitics, 6. oktober. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14650045.2019.1670643?journalCode=fgeo20> (6. maj 2020).
- RBK (2019), "Dve rossijskie atomie podlodki proveli 'duel' v Arktike", 7. november. https://www.rbc.ru/society/07/11/2019/5dc3edc79a79472e-56b12cac?utm_source=amp_full-link (5. maj 2020).
- Regeringen, Den svenske regering (2011), Sveriges strategi för den arktiska regionen. Stockholm: Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/contentassets/2c099049a-492447b81829eb3f2b8033c/sveriges-strategi-for-den-arktiska-regionen> (5. maj 2020).
- Regjeringen, Den norske regering (2019), "Proposal for Defence Budget 2020: The Norwegian Government increase the defence budget by more than 2 billion Norwegian kroner", 7. Oktober. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/regjeringen-styrker-forsvarssektoren-med-2-milliarder-kroner/id2672144/> (5. maj 2020).
- Rigsombudsmanden på Færøerne (2019), Beretning 2019. Søborg: Rosendahls.
- Ritzau (2019), "Færøsk MFer: Valg af 5G-leverandør er kommerciel beslutning". Berlingske, 11. december. <https://www.berlingske.dk/politik/faeroesk-mfer-valg-af-5g-leverandoer-er-kommerciel-beslutning> (6. maj 2020).
- Rosamond, Annika Bergman (2015), "The Kingdom of Denmark and the Arctic". I: Leif Christian Jensen og Geir Hønneland (red.), Handbook of the Politics of the Arctic, s. 501-516. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Rottem, Svein Vigeland (2014), "The Arctic Council and the search and rescue agreement: The case of Norway". Polar Record 50(3), s. 284-292.
- Rowe, Elana Tovah Wilson, Ulf Sverdrup, Karsten Friis, Geir Hønneland og Mike Sfraga. (2020), "A Governance and Risk Inventory for a Changing Arctic". Background Paper for the Arctic Security Roundtable at the Munich Security Conference 2020. https://www.nupi.no/nupi_eng/content/download/21362/944048/version/2/file/ArcticSecurity_2020_ansicht.pdf (6. maj 2020).
- Ruslands forsvarsministerium (s.d), "Severnij flot". <https://structure.mil.ru/structure/okruga/north/history.htm> (6. maj 2020).
- Ruslands præsident (2015), "Strategija natsionalnoj besopasnosti Rossijskoj Federatsii", 31. december. <http://kremlin.ru/acts/bank/40391> (5. maj 2020).

- Ruslands præsident (2016), "Kontseptsija vnesnej politiki Rossijskoj Federatsii", 30. november.
<http://kremlin.ru/acts/bank/41451> (5. maj 2020).
- Ruslands regering (2019a), "Rasporjasjenie – Plan rasvitija infrastrukturi Severnogo morskogo puti na period do 2035 goda", Nr. 3120-r, 21. december.
<http://government.ru/docs/38714/> (5. maj 2020).
- Ruslands regering (2019b), "Natsionalnij plan meroprijatij pervogo etapa adaptatsii k ismeninijam klimata na period do 2022 goda", 25. december.
<http://government.ru/docs/38739/> (5. maj 2020).
- Ruslands transportministerium (2019), "Grusopotok po Sevmorputi v 2019g dostignet 29 mln tonn", 30. august.
<https://mintrans.ru/press-center/branch-news/1768> (5. maj 2020).
- Ruslands udenrigsministerium (2016), "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016)", 1. december.
http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248 (5. maj 2020).
- Ruslands udenrigsministerium (2019a), "Otveti na voprosi SMI Ministra inostrannikh del Rossii S. V. Lavrova pered natjalom i po itogam vstretili s gosudarstvennim sekretarem SSJA M. Pompeo, Rovaniemi, 6 maja 2019 goda", 6. maj.
https://www.mid.ru/ru/press_service/minister_speeches/-/asset_publisher/70vQR5KJWVmR/content/id/3635921 (5. maj 2020).
- Ruslands udenrigsministerium (2019b), "Vistuplenie Ministra inostrannikh del Rossii S. V. Lavrova na XI Ministerskoj sessii Arktijeskogo soveta, g. Rovaniemi, 7 maja 2019 goda", 7. maj.
https://www.mid.ru/press_service/minister_speeches/-/asset_publisher/70vQR5KJWVmR/content/id/3637699 (5. maj 2020).
- Ruslands udenrigsministerium (2019c), "Intervju Posla po osobim porutjenijam MID Rossii N. V. Kortjunova mesjdunarodnomu informatsionnomu agenvstvu 'Rossija segodnja', 29 nojabrja goda", 29. november.
https://www.mid.ru/arkticeskij-sovet/-/asset_publisher/0vP3hQoCPRg5/content/id/3925387 (5. maj 2020).
- Sands, Carla (2020), "Økonomisk hjælp til Grønland og hård kritik af Kina: Her er USA's mål for Arktis". *Altinget*, 20. april.
<https://www.altinget.dk/artikel/usas-ambassadoer-her-er-vores-maal-med-arktis> (6. maj 2020).
- Saradzhyan, Simon, and Ali Wyne (2018), "China Russia Relations: Same Bed, Different Dreams?" *Russia Matters*. Cambridge: Belfer Center for Science and International Affairs.
https://www.russiamatters.org/sites/default/files/media/files/China-Russian%20Relations%20Same%20Bed%20Different%20Dreams_0.pdf (6. maj 2020).
- Shih, Gerry (2019), "In Central Asia's forbidding highlands, a quiet newcomer: Chinese troops". *The Washington Post*, 19. februar.
https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/in-central-asias-forbidding-highlands-a-quiet-new-comer-chinese-troops/2019/02/18/78d4a8d0-1e62-11e9-a759-2b8541bbbe20_story.html (6. maj 2020).
- Sputniknews (2020), "Provocative: Criticism Pours Over US Plans to Use Norwegian Airbase on Arctic Island", 27. januar.
<https://sputniknews.com/europe/202001271078146481-provocative-criticism-pours-over-us-plans-to-use-norwegian-airbase-on-arctic-island/> (6. maj 2020).
- Statsministeriet (2017), CHINA-DENMARK JOINT WORK PROGRAMME (2017 – 2020): Upgrading the Comprehensive Strategic Partnership to a higher level. København: Statsministeriet.
https://www.thinkchina.ku.dk/documents/China-Denmark_Joint_Work_Program_2017-2020__English.pdf (6. maj 2020).
- Statsministeriet (s.d), "Oversigt over sagsområder, der er overtaget af Grønlands hjemmestyre (I og II) henholdsvis Grønlands Selvstyre (III)".
<https://www.ft.dk/samling/20121/almDel/gru/spm/53/svar/1023350/1209194.pdf> (6. maj 2020).
- Stephen, Kathrin (2016), "An Arctic Security Forum? Please No!" *The Arctic Institute*, 26. maj.
<https://www.thearcticinstitute.org/arctic-security-forum-please-dont/> (12. februar 2020).
- Stępień, Adam, Timo Koivurova og Paula Kankaanpää (2015). *The Changing Arctic and the European Union*. Leiden: Brill/Nijhoff.
- Stępień, Adam og Timo Koivurova (2017), *Arctic Europe: Bringing together the EU arctic policy and Nordic cooperation. Government's analysis, assessment and research activities 15/2017*. Finland's Prime Ministers Office.
https://vnk.fi/documents/10616/3866814/15_Arctic+Europe_Bringing+together+the+EU+Arctic+Policy.pdf (6. maj 2020).
- Svenska Riksdagen (2017), Protokoll 2017/18:33. Fredagen den 17 november. <https://data.riksdagen.se/fil/A22910CB-186E-4B07-91B4-9C5251B41CE5> (6. maj 2020).
- Sverdrup-Jensen, Esben (2014), "EU's pelagiske flåde har tabt makrelkrigen". *FiskerForum*, 13. marts.
<https://fiskerforum.dk/eus-pelagiske-flaade-har-tabt-makrelkrigen/> (6. maj 2020).
- Sørensen, Camilla T.N. (2018a), "Chinese investments in Greenland: Promises and risks as seen from Nuuk, Copenhagen and Beijing". I: Kristian Søby Kristensen og Jon Rahbek-Clemmensen (red.), *Greenland and the International Politics of a Changing Arctic: Postcolonial Paradiplomacy between High and Low Politics*, s. 83-97. London: Routledge.
- Sørensen, Camilla T.N. (2018b). "Kina som stormagt i Arktis: Potentielle implikationer for Grønland og for Rigsfællesskabet". *Policy Brief - Forsvarsakademiet*. København: Forsvarsakademiet.
<http://www.fak.dk/biblioteket/publikationer/Pages/Kina-som-stormagt-i-Arktis.aspx> (6. maj 2020).

- Sørensen, Camilla T. N. (2018c), "Silkevejen - Xi's store satsning". Ræson 33, s. 46-49.
<https://www.raeson.dk/2018/camilla-t-n-soerensen-i-raeson33-silkevejen-xis-store-satsning/> (6. maj 2020).
- Sørensen, Camilla T.N. (2019a), "Grønland, Rigsfællesskabet og stormagternes spil". Ræson 38, s. 48-56.
<https://www.raeson.dk/2019/camilla-tenna-noerup-soerensen-i-raeson38-groenland-rigsfaellesskabet-og-stormagternes-spil/> (6. maj 2020).
- Sørensen, Camilla T. N. (2019b), "Intensifying U.S.-China security dilemma dynamics play out in the Arctic: Implications for China's Arctic strategy". Arctic Yearbook 2019, s. 1-15.
- Sørensen, Camilla T. N. (2020), "Rigsfællesskabet i midten af stormagtsrivaliseringen mellem Kina og USA i Arktis". Udenrigs 2, s. 57-62.
- Sørensen, Camilla T.N. og Ekaterina Klimenko (2017), "Emerging Chinese-Russian Cooperation in the Arctic: Possibilities and constraints". SIPRI Policy Paper 47. Solna: Stockholm International Peace Research Institute.
<https://www.sipri.org/sites/default/files/2017-06/emerging-chinese-russian-cooperation-arctic.pdf> (6. maj 2020).
- Sørensen, Camilla T.N. og Jørgen Delman (2016), "Introduktion. Danmarks Kina-politik: Fra spørgsmål om eksport og danske arbejdspladser til ny verdensorden". Økonomi & Politik 89(1), s. 2-8.
- Taksøe-Jensen, Peter (2016), Udredning: Dansk diplomati og forsvar i en brydningstid. København: Danmarks Udenrigsministerium.
- Tamnes, Rolf og Sven G. Holtmark (2014), "The Geopolitics of the Arctic in Historical Perspective". I: Rolf Tamnes og Kristine Offerdal (red.), Geopolitics and Security in the Arctic: Regional Dynamics in a Global World, s. 12-48. London and New York: Routledge.
- TASS (2019a), "Minvostokrasvitija prereimenovano v Ministerstvo po rasvitiju Dalnego Vostoka i Arktiki", 26. februar.
<https://tass.ru/politika/6161204> (6. maj 2020).
- TASS (2019b), "Rossijskie vladeniya v Arktike. Istorija i problemi mesjdunarodno-pravovogo statusa", 9. april.
<https://tass.ru/info/6312329> (6. maj 2020).
- Tebin, Prokhor (2018) "(Ne)opredelennost besopasnosti". Rossija v globalnoj politike, 22. november.
<https://www.globalaffairs.ru/articles/neopredelennost-bezopasnosti/> (6. maj 2020).
- Tele-Post (2019), "Tele-Post intensiverer sikkerheden", 26. september.
<https://telepost.gl/da/nyheder/tele-post-intensiverer-sikkerheden> (6. maj 2020).
- The Associated Press (2019), "Coast Guard finally gets new polar icebreaker". Navy Times, 22. februar.
<https://www.navytimes.com/news/your-navy/2019/02/23/coast-guard-finally-gets-polar-icebreaker/> (6. maj 2020).
- The Japan Times (2019), "Fears grow that China could weaponize rare earth minerals in U.S. tech war", 23. maj.
<https://www.japantimes.co.jp/news/2019/05/23/business/fears-grow-china-weaponize-rare-earth-minerals-u-s-tech-war/#https://www.japantimes.co.jp/news/2019/05/23/business/fears-grow-china-weaponize-rare-earth-minerals-u-s-tech-war/> (6. maj 2020).
- The New York Times (s.d), "Joseph R. Biden Jr.". <https://www.nytimes.com/interactive/2020/us/politics/joe-biden-foreign-policy.html> (6. maj 2020).
- The State Council (2018), "China's Arctic Policy". Beijing: The State Council Information Office of the People's Republic of China, 26. januar.
<http://www.scio.gov.cn/zfbps/32832/Document/1618243/1618243.htm> (28. januar 2020).
- Thorhallsson, Baldur (2018), "A small state in world politics: Iceland's search for shelter". Icelandic Review of Politics and Administration 14(1), s. 61-82.
- Tingstad, Abbie (2020), "Today's Arctic Diplomacy Can't Handle Tomorrow's Problems". Defense One, 29. januar.
<https://www.defenseone.com/ideas/2020/01/todays-arctic-diplomacy-cant-handle-tomorrows-problems/162719/> (6. maj 2020).
- Today In Energy (2012), "Arctic oil and natural gas resources", 20. januar.
<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=4650> (6. maj 2020).
- Torp, Kristian og Johan Blem Larsen (2012), "Danmark fanget mellem EU og Færøerne i makrelkrig". Berlingske Nyhedsbureau, 20. april.
<https://www.bt.dk/politik/danmark-fanget-mellem-eu-og-faeroerne-i-makrelkrig> (6. maj 2020).
- Trevithick, Joseph (2019), "Behold America's New and Desperately needed Heavy Icebreakers". The Drive, 24. april.
<https://www.thedrive.com/the-war-zone/27647/behold-americas-new-and-desperately-needed-heavy-icebreaker> (6. maj 2020).
- Turnowsky, Walter (2017), "Satellitstation kan være del af kinesisk GPS-system". Sermitsiaq, 19. december
<https://www.sermitsiaq.ag/node/202172> (20. marts 2020).
- Tømmerbakke, S. (2019a), "France Compares the Arctic to the Middle East, Claims Region Belongs to No-One". High North News, 1. oktober.
<https://www.highnorthnews.com/en/france-compares-arctic-middle-east-claims-region-belongs-no-one> (6. maj 2020).
- Tømmerbakke, S. (2019b), "This is Why Finland and Iceland Want Security Politics in the Arctic Council". High North News, 22. oktober.
<https://www.highnorthnews.com/en/why-finland-and-iceland-want-security-politics-arctic-council> (1. marts 2020).
- Udenrigsministeriet (2008), Denmark-China: a Mutually Beneficial Partnership. København: Udenrigsministeriet.
- Udenrigsministeriet (2016), Udenrigs- og Sikkerhedspolitisk Strategi 2017-2018. København: Udenrigsministeriet.

- Udenrigsministeriet (2018), Udenrigs- og Sikkerhedspolitisk Strategi 2019-2020. København: Udenrigsministeriet.
- Udenrigsministeriet (s.d.), "Grundlag for samarbejde med vægt på FN's Havretskonvention".
<https://www.um.dk/da/udenrigspolitik/lande-og-regioner/arktisk-portal/arktisk-strategi/et-fredeligt-og-sikkert-arktisk-grundlag-for-fredeligt-samarbejde/> (25. marts 2020).
- Den russiske føderations præsidents dekret (2017), ot 20.07.2017 No. 327 "Ob utversjdenii Osnov gosudarstvennoj politiki Rossijskoj Federatsii v oblasti voenno-morskoj dejatelnosti na period do 2030 goda", 20. Juli.
<http://kremlin.ru/acts/bank/42117> (5. maj 2020).
- Den russiske føderations præsidents dekret (2018), ot 07.05.2018 No. 204 "O natsionalnikh tseljakh i strategitjeskikh sadatjakh rasvitija Rossijskoj Federatsii na period do 2024 goda", 7. maj.
<http://kremlin.ru/acts/bank/43027> (5. maj 2020).
- Den russiske føderations præsidents dekret (2020), ot 05.03.2020 No. 164 "Osnovi gosudarstvennoj politiki Rossijskoj Federatsii v Arktike na period do 2035 goda", 5. marts.
<http://kremlin.ru/acts/bank/45255> (6. maj 2020).
- U.S. Coast Guard (2018), "Coast Guard Strategic Plan 2018 – 2022". U.S. Coast Guard.
https://www.uscg.mil/Portals/0/seniorleadership/alwaysready/USCG_Strategic%20Plan__LoResReaderSpreads_20181115_vFinal.pdf?ver=2018-11-14-150015-323 (6. maj 2020).
- US Embassy, Reykjavik (2019), "Joint Statement on the Inaugural U.S.-Iceland Economic Dialogue".
<https://is.usembassy.gov/joint-statement-on-the-inaugural-u-s-iceland-economic-dialogue/> (6. maj 2020).
- Voенno-promisjlennij kurer (2019), "Arktika perestaet bit sonoj mira i stabilnosti", 5. juni.
<https://vpk-news.ru/news/50664> (5. maj 2020).
- Voенnoe obosrenie (2019), "Minoboroni ne vidit nusjdi v inostrannikh voennikh korabljakh na Sevmorputi", 18. december.
<https://topwar.ru/165888-minoborony-ne-vidit-nuzhdy-v-inostrannyh-voennyh-korabljah-na-sevmorputi.html> (5. maj 2020).
- Vinther, L.B. (2012), "Forsvaret på Færøerne". Forsvaret, 15. november.
https://www2.forsvaret.dk/nyheder/nationale_opgaver/Pages/Forsvaretp%C3%A5F%C3%A6r%C3%B8erne.aspx (6. maj 2020).
- Wang, Nils (2012), "Sikkerhedspolitik i Arktis: en ligning med mange ubekendte". Sikkerhedspolitisk Info.
- Wilhelmsen, Julie og Kristian Lundby Gjerde (2018), "Norway and Russia in the Arctic: New Cold War Contamination?" Arctic Review 9, s. 382-407.
- Wishnick, Elizabeth (2017), China's Interests and Goals in The Arctic: Implications for The United States. Carlisle: Strategic Studies Institute, US Army War College.
- Xinhua (2018), "China-Iceland Arctic Science Observatory inaugurated in northern Iceland", 19. oktober.
http://www.xinhuanet.com/english/2018-10/19/c_137542493.htm (6. maj 2020).
- Yang, Zi (2018), "Vostok 2018: Russia and China's Diverging Common Interests". The Diplomat, 17. september.
<https://thediplomat.com/2018/09/vostok-2018-russia-and-chinas-diverging-common-interests/> (6. maj 2020).
- Young, Oran R. (1992), Arctic Politics: Conflict and Cooperation in the Circumpolar North. Hanover: University Press of New England.
- Young, Oran R. og Niels Einarsson (2004), "Introduction: Human Development in the Arctic". I: Niels Einarsson, Joan Nymand Larsen, Annika Nilsson, Oran R. Young (red.), Arctic Human Development Report, s. 15-26. Akureyri: Stefansson Arctic Institute.
- Østhagen, Andreas (2016), "High North, Low Politics—Maritime Cooperation with Russia in the Arctic". Arctic Review 7(1), s. 83-100.

DIIS · Dansk Institut for Internationale Studier

DIIS er en uafhængig, statslig forskningsinstitution, der arbejder med internationale studier. Vi udfører og kommunikerer forskning og analysearbejde inden for globalisering, sikkerhed, udvikling og udenrigspolitik. Vi stræber efter den højeste akademiske kvalitet, og arbejder på at vores forskningsresultater skal få indflydelse på dagsordenen inden for forskning, politik og den offentlige debat.

DIIS · DANSK INSTITUT FOR INTERNATIONALE STUDIER
Østbanegade 117 | 2100 København Ø | www.diis.dk